UNIVERSAL
LIBRARY
OU_204756
UNIVERSAL
LIBRARY

ఓమ్.

భక్తనామదేవ

గ్రంథకర్త

మహావాది వేంకటరత్నము.

ప్రకాశకులు

పన్నాల సత్యనారాయణ,

తెనాలి.

౧౯౩౭

[ప్రథమ]

[రు. ౧-౨-౦ లు.

ఈ గ్రంథమునకుఁగల హక్కులన్నియు
గ్రంథప్రకాశకులకుఁ జెందియున్నవి.

౧ వ కూర్పు
ప్రతులు ౧౦౦౦.

లలిత ముద్రాక్షరశాల,
తెనాలి.

౬౫.

కించిత్ప్రాస్తావికము.

కావ్యములలో దృశ్యముత్తమమనుట నిర్వివాదాంశము. పరమ భాగవతోత్తముండును భక్తవిజయమున కలంకారభూతుండును నగు నామదేవుచారిత్రమే యిందలి కథావస్తువు. ఈ భక్తాగ్రేసరుని పవిత్రజీవితమే యీ బాలకవిని నాటకనిర్మాణమునకుం బ్రేరేపించినది. ఇందు శాంతమే ప్రధానరసము. శృంగారవీరములకే ప్రాచీనులు నాటకములయందుం బ్రాధాన్యమంగీకరించిరి. కాని యంతమాత్రమున ప్రాచీన సంప్రదాయమునకు విరుద్ధమని చెప్పనొప్పదు. ప్రబోధచంద్రోదయాదిగను ప్రధాననాటకములే యిందులకుం దార్కాణము. అర్వాచీన సంప్రదాయానుసారముగ నిందుం బ్రస్తావనవిడువంబడినది. ప్రతియంకమును రంగములుగ విభజింపంబడుట వలన నిది ప్రదర్శనానుకూలముగం గూడనున్నది. పాత్రబాహుళ్యము లేకపోవుట రసోద్దీపనమునకుంగూడ నవకాశముగలదు. ఇందుం గథానాయకుండే ప్రధానపాత్ర. ఇతని శుభగుణప్రఖ్యాపనమునకే యితరపాత్రలకిందుం బ్రవేశముగలదు. ఇందు నీరసములగు స్వగతములును ఆకాశభాషితములును లేక, విచ్ఛిన్న కథాంశములు పాత్రల యన్యోన్య సంభాషణముచేతనే సూచింపంబడినవి. మహోత్కృష్టగుణసంపన్నంబుగల నాటకము రమణీయమును సాధుజనసంసేవ్యమునగుచున్నది. గ్రంథకర్త యింకను విద్యార్థిదశయందుండుటచేం బ్రౌఢజన సంవేద్యములగు స్ఖాలిత్యము లక్కడక్కడ నున్నను విశాలహృదయులగు సహృదయులు క్షమించి యీ బాలకవికి సర్వవిధములం బ్రోత్సాహము నొసంగుదురుగాక. కవికి ననర్గళమగు కవితాధోరణిగలదనుట యతిశయోక్తిగానేరదు. ఇందలి గద్యపద్యముల మాధుర్యమనుభవైకవేద్యమగుటచేం బాఠకులే దాని నాస్వాదింపనర్హులు.

గుంటూరు,
౨౧-౧౧-౨౭.

కొమాండూరు కృష్ణమాచార్యులు,
గుంటూరు కాలేజి తెలుగు పండితులు.

ఓమ్.

చిన్న మనవి.

సహృదయులగు నో కవిసోదరులారా! నాటకరచనమునను నేను కేవలము క్రొత్తవాఁడను. ఈ నాటకనిర్మాణము తొలిప్రయత్నమగుటవలనను నేను విద్యార్థిదశయందుండుటవలనను కథాసందర్భమున నచ్చోట నేరసమును బొందు పదపదములనో పాత్రల నిర్విఘ్నఁబోషింపవలయునో యౌచిత్యములనెట్లు గమనింపవలయునో మున్నగు విషయములు నాకంతగా ననుభవములై యుండినవి కావు. ఇందలి కథాసంవిధానమునందును రంగనిర్మాణమునందును పాత్రప్రవేశమునందును అంకవిభాగమునందును మొదలగు విషయములన్నిటియందును నటశేఖరులగు శ్రీయుత తోట వేంకటాచలదాసుగారు చేదోడుగానుండుటవలన దీనిని రచియింపఁ గడంగితిని. నా తెలిసినంతవఱకుఁ బ్రదర్శనావసరములకు విషయముల నోలంగించితిని. ఈ కథ 'సినీమా' యందు పెక్కుమారులు ప్రదర్శింపఁబడియున్నను నేనద్దానిఁ దిలకించియున్నను కథావిధానమున దాని ననుసరింపక మూలమునే యనుసరించి నాటకమునకుఁ దగునటుల నాయా సోటుల మూలమును మార్చియు మూలమునలేని కొన్ని యుపపాత్రలను నిందుఁ బ్రవేశపెట్టియు కొన్నియెడలఁ గథను పెంచియు దీనిని సమకూర్చితిని. అల్పజ్ఞానచేతస్కుండను గావున నీ కూర్పునందుఁ దప్పులుండకమానవు. కాని యట్టివాని నన్నిటిని పరిగణింపక నన్ను మన్నింపఁ గోరుచుంటిని.

సంగీతశాస్త్రజ్ఞానము నాయందు లేనివాఁడనగుటవలన నిందుపయోగించిన ప్రకార మనుబంధములఁ గూర్పఁజాలనైతిని. కాని నటులు దమ యిష్టమువచ్చినటులఁ దగిన సందర్భము గమనింపక యనుబంధముల పాడుచుఁ గథావిధానమును మఱుగుపఱచుచుండుటవలన యీ సందర్భములయందే యనుబంధముల పాడుకొనునటుల నాటకమున దానిని సూచించియుంటిని. నేను గాయకుల సంగీతకళాభిజ్ఞులవలనఁ గీర్తనల వ్రాయించి యిదివఱకున్న స్వరయుక్తములు గానియెడల నట్టివి సహజముగ మన్నాటి వ్యాయములగునని యీ నటులకుఁ జేసిన కృషివ్యర్థమగునని యెంచి దలంచి యాయుద్యమమును మానుకొంటిని. నటులట్టివాని సవరింపఁగలరని నా యభిప్రాయము.

నేను వ్రాసిన యీ నాటకమును గ్రహించినక సవరించి యిచ్చిన శ్రీయుత శ్రీమాన్ శతావధాని [illegible] ఆచార్యులుగారికిని సవిమర్శకంబుగఁ దిలకించి పీఠికఁ బ్రోత్సాహకముగ వ్రాసియిచ్చిన శ్రీయుత కోమాండూరు కృష్ణమాచార్యులుగారికిని ద్రవ్యసహాయము నొసఁగి యీ నా గ్రంథము బయలుపఱచిన మన్మిత్రులు శ్రీయుత పన్నాల సత్యనారాయణగారికిని గ్రంథనిర్మాణమునకాదియందున్న విషయముల నాకుఁ దోడుపడి తగిన ప్రోత్సాహము నొసంగిన శ్రీయుత తోట వేంకటాచలదాసుగారికిని నేనెంతయుఁ గృతజ్ఞుఁడను.

ఇట్లు,

గ్రంథకర్త.

కథాసంగ్రహము.

౧ కొందఱు బాలురు గోలికాయలనాడుచుఁ దగవులాడుకొనుచుండ నా మార్గమున నామదేవుఁడుచని వారిబాలురజగడఁగాంచి వారికడకేగి శాంతికరవచనము లను బలుకుటచే వారలనందఱం బాండురంగని భజనలయందు లగ్నమగునట్లుఁ జేసి వారలఁగూడుకొని యాలయంబునకరుగును కొంతతడవు రంగనిఁ బూజించి మగిడి యింటికివచ్చును మఱునాడు తనతండ్రి యాజ్ఞానుసారము రంగనికి నైవేద్య ము దీసికొని యాలయంబునకరిగి బాలుండగుటను నందు గొప్పభక్తుండగుటను నగుట వలన నాహారంబు నారగింపుమని రంగని ననేకవిధముల బ్రతిమాలి యాహారంబు నా రగింపుఁజేసి తన తల్లికిఁ దనయందుఁ గల్గిన భిన్నాభిప్రాయమును దొలఁగునట్లు రంగనిచేతఁ బాలుద్రాగించి గృహంబునకరుగును.

౨. నామదేవు గురువుని సేవింప నిచ్ఛగలవాఁడై యడవులంబట్టి పోవుచుండ మార్గమధ్యంబునఁ బాండురంగఁడు తన భక్తుని భావము బరీక్షించుటకై లక్ష్మీసహి తముగాఁ గిరాతరూపము ధరించి జీవహింస నొనర్చుచుండ నామదేవుఁ డాజీవహింస ను గాంచి సహింపఁజాలక కిరాతున కెన్నియో నీతుల గరపుచు నుడువు జీవహింస చేయఁజాలరని కిరాతుని నిరోధింప నాతఁడును నామదేవుఁ జంపునాలోచనతోఁ గత్తి నెత్తి [illegible] మూర్ఛనొందినప్పుడు దన నిజవృత్తాంతమును [illegible] చెప్పి యదృ శ్యుండగును. [illegible] నామదేవు కొంతవడికి మూర్ఛనుండి లేచి రంగనిలీలల కంతరంగ మున సంతసమును నొందుచు గురునిఁ గాంచుటకు [illegible] పేరిటుండెడి నామదేవు [illegible] [illegible] పొందును. [illegible] నామదేవు [illegible] యాతనిచేఁ [illegible].

3. నామదేవుఁ గురూపదేశమునొంది [illegible] మార్గమందు [illegible] [illegible] సుగుణసంపదను మెచ్చుకొని ప్రేమించును. ఆమెయును నీతని ప్రేమించును గాని యామె తండ్రి నిరుపేదయగు నామదేవున [illegible] [illegible] గాథా [illegible] తండ్రి కనేకయుక్తులు నీతులను జెప్పి [illegible] [illegible].

౪ నామదేవుభార్య తన నాథునితో గృహంబునఁ గల కష్టసుఖములను జెప్పి కుటుంబపోషణమునకై వ్యాపారమైన నుద్యోగమైనఁ జేయుఁడని తెల్ప నాని యందుఁ

గల కలుషములను గూర్చి నొక్కి వక్కాణించి తుదను వ్యాపారము సలుప నిశ్చయించుకొనును. మరునాడు సేవపనితో గుడ్డలవ్యాపారమునకై లక్ష్మీపురమున కరిగి యందుఁ దినతుపఁ దొడుగుటకు లేక మలమల మాడుచు విలపించుచున్న నిరుపేదలఁ గాంచి కరుణాస్వాంతుఁడగు నామదేవు తనయొద్దఁగల వస్త్రములను ద్రవ్యమును అంతయు వారలకొసంగి తాను రంగని సేవ కరుగును.

౫. నామదేవు భార్యాసహితుఁడై తీర్థయాత్రలకరుగుచు నొకసత్రమున బస చేసి నాఁడేకాదశియగుటచేతను తానేకాదశీ వ్రతదీక్షఁగలవాఁడగుటఁజేసియు నిరాహారుఁడైయుండుతఱిఁ బాండురంగఁడాతని వ్రతదీక్ష యెట్టిదో కనుఁగొనఁ దలంచి యొక వృద్ధుని నాతనికడకంపును. అతఁడును గడగడ వడఁకుచు అన్నమో అన్నమో యని పిలపించుచు నామదేవు చెంత కరుగును. నామదేవాతని స్థితిని గాంచి హరివాసరమున నన్నమిడుట ధర్మవిరుద్ధమగుటఁజేసి కందమూల ఫలంబులనొసంగ నాతఁడు వానిని గైకొనక యన్నమే కావలెనని పట్టుబట్టి తుదకు ప్రాణములఁబాయును. అప్పటి జనులందరు హత్యా హత్యయని గోలపెట్టుచు రక్షకభటులు వచ్చి నామదేవుని బంధించి తీసికొనిపోదురు. పరిపాలకుఁడు మహాత్ముఁడగుటచేత [illegible] దూషింపక నామదేవు [illegible] సమగ్రముగాఁ దెల్పి పాదుపాయనమ్ము నందు సమర్పించెను. సెలవొసఁగ దూపచ్చిన వృద్ధుని గత దైవప్రభావముచేత బ్రతికించును. విప్రపురమందు బాండురంగఁ డున్నాఁడని విని నామదేవుఁడచ్చటికరుగ నచ్చటి విప్రులాతని మహిమ నెఱుంగఁజాలక [illegible] తీర్థప్రసాదములొసంగక గుడి వెనుకభాగమునకు నెట్టివేయుదురు. శాంతస్వభావుఁడగు నామదేవుఁడచ్చటనే భజన చేసికొనుచుండ గుడికి గుడియే గిరుక్కున తిరిగిపోవును. విప్రులందరద్దాని కాశ్చర్యపడి [illegible] నామదేవుని మహిమ నెఱింగి క్షమాపణ వేడుకొని యొప్పటివలెనుండుము. పాండురంగఁడు నామదేవుని తనలో లీనము చేసికొనును.

మంగళము.

ఈ నాటకమున వచ్చు పాత్రలు.

పురుషులు.

రాముఁడు గోపాలుఁడు కేశవుఁడు కృష్ణుఁడు	బాలురు.

నామదేవు—కథానాయకుఁడు

దామాజి—నామదేవు తండ్రి.

పాండురంగఁడు.

కిరాతుఁడు—వేషధారియగు పాండురంగఁడు.
లేక (శ్రీకృష్ణుఁడు.)

విశోబా కేశుఁడు—నామదేవు గురువు.

సేనాజీ—రాధాబాయి తండ్రి.

వృద్ధబ్రాహ్మణుఁడు.

పాదుషా—ప్రభువు.

నాయుజీ—మంత్రి.

రామాధాని వేంకటశర్మ కృష్ణశాస్త్రి గోపాలమూర్తి	విప్రులు, అర్చకులు.

స్త్రీలు.

గుణాబాయి—నామదేవు తల్లి.

రాధాబాయి—కథానాయకి నామదేవు భార్య.

తారాబాయి—రాధాబాయి చెలికత్తె.

మొంకి—కిరాతుని భార్య.

ఇంకను సందర్భానుసారముగాఁ గొన్ని పాత్రలు వచ్చును.

ఓమ్.

నాంది.

శ్రీరంగంబు పవిత్రజీవనకరశ్రీచంద్రభాగానదీ
తీరం బాగమఘోషసంకులమహాదివ్యస్థలం బందు నా
నీరేజాక్షుఁడు నిర్వికారుఁడు జనానీకంబుఁ బాలించు నా
శ్రీరంగేశుఁడు పాండురంగఁడిడుతన్ సేమాయురారోగ్యముల్.

దురితాంభోధి తరంగడోలికలపైఁ దూఁగాడుచున్ నిల్చి యో
కరి ప్రాణాభయదానహస్త! త్రిజగత్కల్యాణ! పద్మాక్ష! మ
మ్మరయన్ రాఁగదె? దేవదేవ! యనఁ గుయ్యాలించి రక్షించు నా
కరుణాస్వాంతుఁడు పాండురంగఁడు మిమున్ గాపాడుగాకెయ్యెడన్.

(నాంద్యంతమున సభపైఁ గుసుమములు చల్లఁబడును)

పాఠకులు గమనింపవలసిన విషయము.

'పేసెదను పీశా.' (పుట 13) అనుదానికి 'సేతుజగదీశా!' అనియు
'ధీరమానసవాగేహా!' (పుట 32) అనుదానికి 'ధీరమానసగేహా!' అనియు
'విరూపాక్షుని' (పుట 21) అనుదానికి 'యనిమిషాక్షుని' అనియు
'నీమనోహాయండిజే' (పుట 43) అనుదానికి 'నీమనోగురుండిదే' అనియు
'మఱప్రవచ్చెనె?' (పుట 99) అనుదానికి 'మఱపువచ్చెనె?' అనియు
'[illegible]' (పుట 26) అనుదానికి 'భిన్నాభిప్రాయమును' అనియు
'[illegible]' (పుట [illegible]) అనుదానికి 'భగవదిచ్ఛ' అనియు

సవరించుకొనవలయును.

ఇంకను అచ్చటచ్చట తప్పులున్నను అచ్చుపొరపాటని యెంచవలయును.
ఇకముందు రెండవ కూర్పున సవరింపఁబడును. మన్నింపుడు.

ఓమ్.

భక్తనామదేవ

ప్రథమాంకము.

౧వ రంగము. పండరీపురము - రాజవీధి.

(కేశవ గోపాల రామ కృష్ణులు నలుగ్గురును పదియేండ్లకు మించని బాలురుగ నుండవలయును. వేషధారణము సామాన్యముగాఁ బీదబాలుర వలెనే యుండవలయును. నామదేవుఁడు పదునాలుగేండ్లకు మించని బాలుఁడుగను ప్రకృతియందు లోకవ్యవహారములయందు విముఖుఁడుగను కావలయును. వేషధారణము [illegible] కుడుకుపోవతియు ముందువెనుకల బిగ్గకట్టును జుంజురు తెంప్రములు [illegible] మోమున వైష్ణవనామములును కంఠమునఁ దులసిమాలలును కరముల తాళపు బలకలును [illegible] విగియుంపును [illegible] సర్వాంగములను బాహువులయందును విష్ణుచిహ్నంబులను గలిగి యుండవలయును. రంగము [illegible] స్వయుక్తమున నుండవలయును. భక్తస్వరూప భావాదులు ప్రకటించునట్లుండవలయును.)

(తెర నెత్తగాఁ గొందఱు బాలురు గోలికాయల నాడుకొనుచుఁ దగవులాడు కొనుచుందురు.)

రాము—గోపాలా! నిష్కారణముగఁ దగవులాడిన లాభ మేమున్నది?

గోపా—అవును. నీకాయకన్న నాకాయయే దూరముగానున్నది.

కేశ—అదికాదు. మీయిద్దఱి కాయలు సరిదూరమున నున్నవి.

గోపా—అట్లెప్పటికిఁగాదు. కృష్ణా! ఎవరిది దూరముననున్నదో నీవు చెప్పుము?

కృష్ణు—ఇందు చెప్పనదేమున్నది? కేశవుడు చెప్పినది సరి. అది కాకుంటే యింక ఒక మాటకు రాముని కాయే దూరముగా నున్నది.

గోపా—అదిగో! మీరందరుగలసి నాకు దోకిళ్లుపెట్టఁజూచుచున్నారు కాదు? ఇంక నేనసలే ఆడనుపోండి.

[అని పోఁబోవును.]

రాము—(అడ్డగించి) అబ్బో! ఆడకుండనే పోతావుగా? (దిక్కులు పరికించి) అదిగో! ఎవరో యొక బాలుఁడిటు వచ్చుచున్నాఁడు. వాని నడిగి మన తగవుఁదీర్చుకొందము.

గోపా—(చూచి) ఓరీ వీఁడటరా? దామాజీ కొడుకు నామదేవురా? వీఁడు వట్టిపిచ్చివాఁడు. ఒకరితో మాట్లాడడు. తనలోఁదానే యెల్లప్పుడేదియో గొణుగుకొనుచుండును. వీడేనా మన తగవు దీర్చునది?

కృష్ణ—గోపాలా! సుతిమించి రాగములోఁబడుచున్నది. నామదేవు పిచ్చివాడా? వాడివంటివాఁడు మనలోనెవడున్నాడో చెప్పుము? తగవుతీర్పుకే వాఁడు పనికిరాడుగా?

[ప్రవేశము—నామదేవు భజనసేయుచు.]

అనుబంధము. ౧.

నామ—[చేతులు జోడించి] దేవా! పాండురంగా!

సీ. ఇంకింప సంసారపంకంబు భానుబిం
బము భవదీయనామ స్తవంబు
దారిద్ర్యనిస్తంద్ర ధారుణీజముగూల్ప
నిశిత కుఠారంబు నీదుభజన
దుర్వారగంభీర దురితానలంబార్ప
నమృతంబునీదు నామామృతంబు
ఘనభీకరగభీర కష్టాంబునిధిఁదాట
నిరపాయమగునావ నీదుసేవ

గీ. భయపిశాచంబుఁ దోలఁగింప భస్మపటలి
పద్మనాభ! భవత్పాద పద్మరజము
ఘోరతాపత్రయోత్ప పీడార్తిహారకంబు
తనరు నీనామకీర్తనం బనఘచరిత!

(బాలురఁగాంచి స్వగతము) ఏమి యీ బాలుర మౌఢ్యము? చతుర్దశభువనరక్షణ దక్షుండగు నాహార్యతు నిభమధ్యునారాధింపక తీరిక జెందువేళ శైవవక్రీడలందుఁ గాలము వృథఁబుచ్చుచు నామమాత్రావశిష్టులగుచున్నారు. భగవన్నామ సంకీర్తనామృత పానంబునకు నిరలజిహ్వాకలు మరలినచో నొండు శైశవక్రీడా రసపానంబునకు నిచ్చగించునే? (ప్రకాశము) మిత్రులారా! ఏమిది? ఇట్టులగోలికాయల నాడుకొనుచుంటిరేల? అన్నిఁటికిని మూలకారణుండగు శ్రీమన్నారాయణుని సేవలకన్న నీయాటలన్నియు నెక్కుడగునా? శైశవదశనుండియే యైహికేచ్ఛలకు లోనుగావలయునా?

కృష్ణ—అయ్యా! మాకీ గొడవయంతయు నెందులకు? మీరటు చూచి యేకాయదూరమున నున్నదో తెలిపిపొండు. మాకదియే పదివేలు.

నామ—(పరికించి) సోదరులారా! చూడుఁడీ రెండుకాయలు సమదూరముననున్నవి. ఆరెంటి కేమాత్రమును భేదములేదు. అందులకుఁ గారణమెయ్యది! మీకిద్దఱకు సమమైన గురినిల్పుటఁ జేసియే కదా యిట్టులజరిగినది? ఇందన్నిఁటికంటె నెక్కుడు మీచిత్తంబులన్నియు నీయాటయందు నిమగ్నములైయుండినవి. కాని యట్టి నిశ్చలమగు గురిని మనపాండురంగనియందు నిల్పి, యాతనిభజనలే శైశవక్రీడలని నమ్మి నిరతముఁ బూజించుచుండినచో నప్పుడు మానవునకు, భగవంతునకు నెట్టి భేదములుండవు దశలయందున శైశవదశ మొదటిది. ఆదశయందు బాలురు కేవలమజ్ఞానులై యిహలోకసంబంధము లగు నాటపాటలకు లోనగుచుందురు. తదనంతరము నవయౌవనులై విషయవాంఛలలోఁజిక్కి వికారులై తిరిగినచో నప్పుడు భగవంతునకు మానవునకు భేదముగలుగును. కాని శైశవ దశనుండియే యాకమలాక్షుని భజించుచుండిన నట్టివారలిహపరంబులయందుఁ బూజార్హులగుదురు.

మ. స్వరమందుఁ దనమందు వర్తనమునన్ భక్తిప్రియాభ్యర్థులై
పరతంత్రున్ భగవంతు శేషశయనుం బద్మాక్షుఁ బీతాంబరున్
నిరతంబున్ భజియించు సాధుజనముల్ నిత్యోదయశ్రీయులై
స్థిరభోగంబులనందఁజాలుదురు లక్ష్మీనాథు ధామంబునన్.

గోపా—అయ్యా! తగవుఁదీర్చెదవని గంపెడాసతోనుండ భక్తిభక్తి యని బోధఁజేసెద వెందుకు? పక్షమునకు రెండు దినములేనియు శైశవక్రీడల జరుపవలదా? బాల్యదశయందే ముక్కుమూసికొని మూలఁగూర్చుండు మనియెదవా యేమి? ఇఁక మీ బోధలఁ గట్టిపెట్టి చేతనగుచోఁ దగవుఁదీర్పుము. లేకున్న మీతోవను మీరు పొండు.

రాము—ఏమిరా? రేలగాయలాగున గలగల నఱచెద వెందుకు? ఆయన నెవరనుకొంటివి? మనవలె నజ్ఞానుఁడుగాఁడు ఎప్పుడేనియు నాతఁడు మనతో నాటలకు వచ్చునా? అట్టివానిని దిరస్కరించుట తప్పుగాదా? (నామదేవుదిక్కు) అయ్యా! బాలుఁడవయ్యును సాధుమూర్తివి. బాలురమగు మనకు భగవంతు నెటులఁ బూజింపవలయునో తెలియదు. ఒకవేళ తెలిసినను భగవంతుఁడు బాలురమగు మనలఁ గన్నెత్తిఁ జూచునా? ఎవరో యోగులు చాలకాల మడవులయందుఁ దపంబుసేసినను వారలకు భగవంతునిఁ జూచుట కష్టతరమని మనపెద్దలు చెప్పుచుండ వినుచుంటిమి. అదిగాక మనకు లోకజ్ఞాన మేమియు లేదు. అట్టితఱి మనకు భగవంతునిఁ గాంచుట కష్టతరముగాదా?

నామ—సోదరులారా! పరాత్పరుఁడు సర్వసముఁడు బాలురైనను దపోనిధులైనను నాతనిదృష్టికందరు సమానులే. బాలుర హృదయంబులు లలితపల్లవకుసుమంబులు. భగవన్మహిమల గణించుటకు లోకజ్ఞానమువలదు. మీరు నాటలయందుండు నాతురతను నా పాండురంగని భజనలపై నుంచి యవియే శైశవక్రీడలనియెంచి యేకమనంబున నెల్లప్పుడు 'రంగా'యను

రెండక్షరముల జపించుచుండినచో నాదేవదేవుండు మనల
దప్పక నుద్ధరించును. పసివారలు లోకజ్ఞానము నెఱుగక
పోవుటంజేసి వారి యాత్మలకు దుర్భావవికారంబులు లేవు.
నూతన వస్త్రమునకుఁ బట్టినట్టుల రంగు పాతవస్త్రమునకుఁ
బట్టదుగదా? అక్కారణమున బాలుర హృదయంబుల నూతనముగా
నెయ్యదియేని యలవడినచో నది జన్మపర్యంతము వఱకు
నిలచియుండును. బాలురకు బుద్ధికుదిరినచో వారలకుండు
మనోనిశ్చలత్వము పెద్దలకేనియునుండదు. మనసా పాండు
రంగని చింతనయందు గురినిలిచినచో, నంత నది పోనుపోను
గాఢముగా నాటుకొని తుదకుఁ దన్మయత్వముఁ గలిగించును.
తపసులు లోకజ్ఞానులగుటచేఁ గొంచెపోక వేళఁగామాతురతను
పతితులై పాపమార్గంబును ద్రొక్కుచుందురు. దానఁజేసి
వారలకు భగవంతునిఁ జూచుట కష్టతరమగును. ఇట్టియెడఁ
దపోనిధులకలవిఁగాని, కర్జంబుల నిర్జింప బాలురకు సాధ్యమా
యని యెంచఁదగునా?

సీ. పలుకష్టములఁ జేసి ప్రాభవోపేతుఁడౌ
ప్రహ్లాదుఁడును బసివాఁడు గాఁడె?
పరతత్త్వరసింప వనమందు భగవంతు
సేవించి ధ్రువుండు చిఱుతఁ గాఁడె?
యముని గెల్వఁగఁ జాలినట్టి మార్కండేయ
మునిసింహుఁడును జిన్ని బుడుతఁ గాఁడె?
పరమేశ్వరునికంటి బాధను దొలఁగించి
కొలిచిన కన్నప్ప కుఱ్ఱఁ గాఁడె?
గీ. కడగి సలుప నసాధ్యపుఁగర్జమేని
సాధ్యమగునంచుఁ బల్కరే? సాధుజనులు
బాలురకు సాధ్యమే? యంచుఁ బలుకఁదగునె?
బాలకులుగారె? తొల్లింటి భాగవతులు.

బాలకులారా! భగవంతుని లీలలఁగురించి చెప్ప నలవిఁ గాదు. ఆతనిని సేవించుటకు వృత్తిభేదములుగాని, జాతిభేదములు గాని యంతకుమున్నే తారతమ్య భేదములుగాని లేవు. ఎవ్వడు నిశ్చల చిత్తంబున నాభగవంతుని స్తుతియించునో, వాడు త్రిలోకములందుఁ బూజ్యుడగును ముందు శ్రీకృష్ణనామ సంకీర్తనంబలవడుటయే దుస్సాధ్యము. అలపడినచోఁ గడచినకొలఁదియు నాకీర్తనంబుపైఁ బ్రేమ జనించి, కడకదియే భక్తిరూపముగాఁ బరిణమించును. అట్టిభక్తిచే శ్రీమన్నారాయణునిఁ దృప్తిఁపరుపవచ్చు ఆతఁడు తృప్తివడిన సర్వభూతములుతృప్తివడును. అంత నాభక్తుఁడు సర్వభూత సమన్వితుఁడగును.

కృష్ణు— అయ్యా! మేమంతటివారము కాఁగలమా ?

నామ— సోదరా! భగవచ్చింతన సేయుచుండినచో నంతటివారము కాఁగలము. శ్రీకృష్ణభజనంబు సేయుదమురండు.

అనుబంధము. ౨.

[అందరును భక్తిపారవశ్యమున నుందురు.]

నామ—(ముకుళితహస్తుఁడై)

శా. శ్రీకృష్ణా! యదునందనా! భవహరా! చిద్వ్యాపకా! యీశ్వరా!
పాకారిప్రముఖార్తిసంహారణ! నిన్వర్ణింపఁగాశక్యమే ?
లోకస్తుత్యభవత్పదాంబుజ సుధాలోలాంతరంగంబులన్
జేకూర్పంగదవయ్యా! మాదృశులకున్ శ్రీపాండురంగప్రభూ!

బాలకులారా! ఆలయంబున కరిగి స్వామిని సందర్శింతము రండు.

[నిష్క్రమింతురు.]

(తెర వ్రాలును.)

౨వ రంగము. వామదేవు గృహము.

[ప్రవేశము దామాజీ - గుణాబాయి.]

(దామాజీ యేఁబదియేండ్లు నిండినవాఁడుగఁ దోఁచ నుండవలయును. వేషధారణము శిరమున మహారాష్ట్ర టోపీయును నొకముదుక చొక్కాయును దానిగుండీవిగింపు లేదను బుజమునుండి ప్రక్కగా నుండవలయును. గుండీవిగింపులు దారములతోఁగాని శేక గుడ్డబత్తాయిలతోఁగాని యమర్పఁబడవలయును. ఆచొక్కాపై వల్లెవాటుగా నొక పంచయుఁ గంఠమునఁ దులసిపేరులుండవలయును. కట్టుకొనుటకు ముదుకధోవతియు నగ్గోసిగాను మోకాలు జారి జారినట్లుగ నుండవలయును. మోమున వైష్ణవనామము లుండవలయును. గుణాబాయి ముప్పదియేండ్లకు మించిన కాంతగను వేషధారణము కులకాంతలకువలె నుండి శిరమున ముసుగిమ్మఁగ నుండవలయును. నామమొవ్వ మొదటి దింగ యు సంబంలి వేషములో నుండవలయును)

గుణా — నాథా! పిల్లవాడు నవవయస్కుఁడగు చున్నాఁడు. కాని లోకజ్ఞానమే లేదు. ఎల్లప్పుడున్నాదునివలె హరిభజనల సల్పుచు సన్యాసిమాడ్కిఁ జరించుచున్నవాఁడు. పురవాసు లందరును బిచ్చివాఁడనియు మందమతియనియుఁ బలుదూష్య మలనాఁడుచున్నారు. కులవృత్తియగు వ్యాపారమును మాని యెల్లప్పుడు హరిభజన లాలసుండగుచో వృద్ధులమగు మనల ముందు పోషించుటెట్లు? మీరెన్నఁడో చూచి యూరకుందురు. ఒక్కనాఁడేనియు మీవెంట వ్యాపారమునకుఁ దోడ్కొని పోరు. దానియందలి సాధక బాధకముల నెఱుఁగకపోయినచో ధనమార్జింపఁగలఁడా? ధనము లేమి మనలేముకదా? పుత్రుఁడు మాటవినక పైత్రియమునంతయు వ్యర్థ సేసినచో మనకు గతు లున్నవా? బాలునకు హరిభజన లెందుకు? బాల్యమునుం డియే భక్తి నార్జింపవలెనా? గృహస్థాశ్రమస్వీకారుఁడగు లటి మోక్షసామ్రాజ్యమునకుఁ బట్టభద్రుండు కాఁగూడదా?

దామ — కాంతా! ఏమినీమాహాత్మ్యము? హరిచింతనామృత పానంబు నకు వేళయొకటియున్నదా? గృహస్థాశ్రమవాసుఁడై మోక్ష సామ్రాజ్య ధురంధరుఁడగునని తలంచు టెట్లు? మానవుని జీవితంబు క్షణభంగురముకదా? క్షణమునకుఁ గలుగబోవు సంగతిఁ దెలియఁజాలమే. అట్టిచో ముందు చేయఁగూడదా

యని తలంపనగునా ? మన పుత్రుఁడు కారణజన్ముఁడుకాని సామాన్యుఁడుగాడు. పద్మము వికసించుచునే సౌరభ్యమును వెదఁజల్లునట్లు లాతని హృత్పద్మము వికసించుచునే భక్తిరసమును వెదఁజిమ్ముచున్నది ఆతఁడు సాత్త్వికవైష్ణవాంశసంభూతుఁడుగాని మానవమాత్రుడుగాడు. మనమాతని మనస్సీమయందు భక్తిబీజమ్మును నాటుటకుమారు మొలచినదానిని త్రుంచుట పాడియా? సంసారసాగరంబున నాతడిప్పుడే మునుఁగనేల? భక్తవత్సలుండగు పాండురంగని కృపయుండినచో నిర్ధనులేనియు జీవింపఁ గలరుగదా. నీచెడు తలంపుల మాని యాతనిభక్తిరస ప్రవాహమును నిరోధింపకుము. మన మిదివరకాతని కెప్పుడును, గృహబాధల నిర్వర్తించుకొనను మని చెప్పితిమా ? ఇప్పుడు మనము చెప్పినచో నాతఁడు మన పల్కుల శిరసావహించునుగాని కాలఁదాచివేయఁడు. పరమ భక్తులకుఁ బ్రాపంచిక విభవంబులపై నాసయుండునా? పరమ భాగవత శిఖామణియగుటచేతనేకదా ప్రాపంచిక సౌభాగ్యములన్నియు నిరర్థకంబులనియు నిష్ప్రయోజనంబులనియు నీకు నకార్యణింపె. అట్టి సుపుత్రునిఁ గన్నందులకు గర్వపడక యెవ్వరో లోకులు కాకులవలెఁ జీకుమాటల నాడుచుండిరని లోకజ్ఞానశూన్యుఁడనియు నున్మాదుఁడనియు సన్యాసియనియు దూరనచ్చునా? 'పరబుద్ధివినాశాయ' యను సూక్తినేనియుఁ దలంపవలదా?

గుణా—నాథా! మీరును భక్తిమార్గము ననుసరించి నాకు బుద్ధి గఱపుచుంటిరా? ఒక్క గడియయేనియుఁ బుత్రుఁడింటికడ నుండక సదా వీథులందు భజనసేయుచుఁ దిరుగుచుండునేకాని [illegible]వారలు నవ్విపోదురని యెంచడే? భజనసేయుటకు గ[illegible] లేదా యేమి?

దాము—[illegible]ను నీపిచ్చితలంపుపాయలేదా? మనము తగిన కాలమున భ[illegible] సంప్రకొనుమని తెల్పినచో నాతడక్కరణి వర్తించును.

మనమెట్టిపనిని జెప్పకుండుటచే నాతఁడెల్లప్పుడు భక్తిరసప్రవాహంబునఁ దేలియాడుచున్నాఁడు. ఆతఁడు వచ్చిన తఱి మనము కొంత నీతినిగరపుదము. (పరికించి) అదిగో! ఆతఁడిటే వచ్చుచున్నాఁడు.

[ప్రవేశము—నామదేవు భజనసేయుచు]

అనుబంధము. 3.

నామ—(అంజలిబద్ధుండై) హే పాండురంగా!

మ. జనకాజ్ఞన్ శిరసావహించి వనికేగన్ సౌమిత్రియున్ సీతయున్
జెనువెంటన్ జనువెరసేగి యచటన్ వింధ్యాటవిన్ గుర్రత్రి
మునులన్ జిక్కులబెట్టు పాలసులనుత్పాటించి కాపాడితే;
జనులన్ మానుల నాదిదేయులను: సీగా! పాండురంగ ప్రభూ!

[ధ్యానలోలుఁడగును.]

దామ—చూచితివా కుమారుని విఠ్ఠలభక్తి తత్పరత?

[ఆనందమున పొంగి ధ్యాన్యవంకఁ జూచున.]

గుణా—(చేరఁదీసి) కుమారా! ఏమి యీ వెఱ్ఱి భక్తి? చేతులఁ జోడించి ముకుళితనేత్రుఁడవై ప్రార్థించినంతనే పాండురంగఁడు ప్రత్యక్షమగునా? కాలమంతయుఁ బ్రార్థనలచే వ్యర్థఁజేసిన నీ యుదరపోషణార్థమునకుఁ దగిన యుపాదానము లేదబిక్కును?

నామ—(తల్లిదండ్రులకు నమస్కరించి) తల్లీ! ఎంత తెలియనిదాన వగుచుంటివి? ఎంతటి కష్టంబునకేని యోర్చుటకు మూలసాధనము మనస్సు. అట్టి మనస్సును జలింపకుండ నరుల స్నిగ్ధహింసుట దేహికి న ఖ్యానశ్రీయము. ... చేలు ... బున నాదరాత్మరుఁ బ్రార్థించినచోఁ బ్రత్యక్షము గాక మానునా? పాండురంగఁడు భక్తుల నారాధించు ప్రభుఁడని యెఱుంగవా? పాండురంగని లీలలఁ దదేకధ్యానమనస్కుఁడై

వర్ణించుచుండిన దేహిని క్షుత్పిపాసలు బాధించునా ? భగవచ్చింతనామృత పానంబుకన్న నీయన్నపానంబు లెక్కుడగునా ? మృష్టాన్నప్రియాలోలుండగు వానికిఁ గొంతకాలముఁ గడచిన వెనుకటి క్షుత్పిపాసలు బాధింపఁదొడఁగును. కాని యనంతమగు పాండురంగని నామామృతంబును పానంబు సేయుచుండిన క్షుధాగ్ని దేహిని దహింపఁగలుగునా ?

దామ—కుమారా ! చిత్తజ్ఞానశూన్యులము మేము నీకేమని చెప్పగలము ? పాండురంగని భక్తుండవై యయ్యనంతుననంతలీలాతరంగ మధురపానాసక్తచిత్తమన్నిరీక్ష్య ప్రభాభాసమానుండవైయొప్పు నీకుఁదెలియనిదేమున్నది ? నీచెప్పిన కైవడి నైహిక సుఖానంద తత్పరులకు క్షుత్పిపాసలెక్కుడగును. తండ్రీ ! నిన్నుఁగని ధన్యులమైతిమి.

[అని చేరదీయును.]

నామ—తండ్రీ ! సుతునకు తల్లిదండ్రులకన్న దైవములు వేరు లేరు. పితరులే దైవము. దైవముఁ త్రిలోకపూజ్యుఁడు అట్టి త్రిలోకపూజ్యులరగు మీకుఁబుట్టినై భవచ్చరణారవిందములఁ గొల్చుచు ధన్యుఁడనగుచుంటిని.

నామ—(పులకితగాత్రుండగును)

గుణా—కుమారా! సూనృతవాక్యము నాచరించుచున్నది. ముందు మమ్ముఁ బోషించు భారము నీపైఁబడియున్నయది అట్టియెడఁ గులవృత్తిని వర్జించి, భగవద్భక్తి నాచరించుచుండిన సంసారంబు నిర్వహించు నుపాయంబు నీకెట్టుల గోచరంబగును? సంతతము భగవచ్చింతనసేయుచుండిన సంసారంబు నిరుపస్తరంబు. తల్లిదండ్రులఁ బోషించు భారము తనయునిది. అట్టిచోఁ గాసు ధనంబులేక దైవంబు పెట్టింపఁగలదా ? పురుషయత్నంబొనర్పక మూలఁగూర్చుండి భగవంతుఁడు పెట్టునాయని తలంచుట చవిటి నేలను విత్తనంబులు నాటి ఫలింపనాయని తలంచునట్లగును.

దానఁజేసి జీవులు కృతకృత్యులుగాఁజాలరు. నీవును దీరిక వేళలందు భగవద్ధ్యానంబును సల్పుకొనుచుఁ గులవృత్తిని సేయుచుండుము. కోటివిద్యలున్నను గులవృత్తికి సమానములుగావు.

నామ — అయ్యా! నీయాజ్ఞ శిరసావహించువాఁడ.

దామ — తండ్రీ! కొంతవఱకు లౌకిక జ్ఞానమునుగూడ పాటింపవలయును. నీవు వీధులయందుఁ దోడివారలఁగూడి భజనలు సల్పవలదు. వారిలోఁ గొందఱు స్వార్థాభిలాషులుందురు. అట్టివారలు నిక్కమైన భక్తులుగారు. ఉదరపోషణార్థమై యెదిరి కన్నులఁ గప్పి కుటిలగతి వర్తించుచుందురు. అట్టివారల నెఱుంగుట దుస్తరము. వారలతోఁగలసియుండుట కాకులగుంపునందుఁ గోకిలముండినట్లగును. అదిగాక —

శ్లో. సత్సంగతిస్సాధుగుణాభవంతి
దుస్సంగతో దుష్టగుణాభవంతి
సముద్రతోయాన్యమృతాయితాని
మాంణిలాన్యేవభవంతిసింధౌ.

అను సూక్తికైవడి సద్గుణసంపన్నులైనను గొన్నివేళలందు దుస్సాంగత్యమువలన మతిభ్రంశకలుగుచుండును. చిత్తచాంచల్యము గలవారికి భక్తికుదురదు. కాదేని ముక్తికిరాదు. పరంపరగాఁ దుర్గుణులతోఁ గలసి యుండిన నేదియో కళంకముఁగలిగి ప్రధానవస్తువును భంగము నొందించుచుండును. కాన మనగృహమునందే పూజామందిరమునందదేని ధ్యానచిత్తంబున నత్తామరసదళాక్షుని భక్తిమెయి సేవించుచుండుము.

నామ — తండ్రీ! మీ యాజ్ఞ దాఁటఁగలనా? అట్లే యొనర్తును.

దామ — సుతా! చెప్పుమఱచితిని. నేనొక కార్యార్థమై యుదయంబున బోవువాఁడ. మనము ప్రతిదినంబును మన యింటి యందుఁగల పాండురంగనికి నైవేద్యమును బెట్టుచుంటిమి. ఎప్పటియట్టుల నేను లేనికొఱఁతమాన్పి పాండురంగనికి నైవేద్యంబును సమర్పింపుము.

నామ—(జనాంతికముగ) ఇంటియందుండఁగల రంగనికేల? ఆలయంబున సాక్షాత్కరించియున్న రంగనికేనై వేద్యమును బెట్టివచ్చెద.

గుణా—నాథా! ఇప్పుడు చెప్పిన చొప్పున నొప్పుకొనును కాని భక్తు లెవరైనఁ గన్పడినచోఁ బనియంతయు వదలి యొక్కపక్కగుఁ బోవును. అంతమన యాచారంబునకు భంగము వాటిల్లు నేమోయని దిగులొందుదాన.

నామ—(హర్షముతో) తల్లీ! నాపై నెంత పామరత్వమును వహింపు చుంటివి? కైటభారికి బువ్వఁబెట్టుటకన్న మిన్నయగు గర్జం బొందుగలదే? నాపాండురంగనికి—నను గన్నతండ్రికి—నానోములపంటకు—నాపాలిదైవమునకు—నాచేతితో నైవేద్యము నర్పించుటకంటె నొందుభాగ్యంబుకలదె? తండ్రీ! నాకెట్టియానతి నొసంగితిరి? ధన్యుఁడనైతి. బాలుఁడనగు నేనిడు మృష్టాన్నము నారగించునా? నాపైఁ గనికరముఁ జూపునా? నన్నుఁ బ్రేమఁ బాలించునా? పసికూనయని కసరి కొట్టునేమో? లోకజ్ఞాన మెఱుంగనివాఁడనని పలుకరింపఁ డేమో? (చకితుఁడై) ఎంతటి మూఢుఁడను? భక్తులన్నఁ బాండు రంగనికిఁ బ్రాణములతో సమానముకదా? అట్టితఁడె నన్నేల కనికరింపఁడు. నానోములు ఫలించినవి. నాయన్నము తరించినది. జయపాండురంగప్రభూ!

అనుబంధము ౨.

(భక్తపరవశుఁడగును)

నామ—కాంతా! మాటవింటివా? ఇట్టి భక్తులు మాటదప్పుదురా? నేఁజెప్పిన కైవడి నాతఁడు తప్పక వర్తించును.

గుణా—కానిండు రాఁబోవువానికిఁ జింతించు టెందులకు? ఎయ్యది కానున్నదో యయ్యది కాకమానదు. అంతయుఁ బరాత్పరుని యధీనము. [నిష్క్రమింతురు.]

*

3 వ రంగము పాండురంగదేవాలయము

[ప్రవేశము నామదేవు నైవేద్యమును జేకొని]

(నామదేవుఁడు బాలుఁడుగా నుండవలయును. [illegible] సుమారు పదియేండ్ల వాఁడుగా నుండవలయును. [illegible] నైవేద్యపు పళ్లెరమును [illegible] ధరించి రంగమునఁ బ్రవేశింపవలయును. గుడిదీపములు మినుకు మినుకు మనుచుండవలయును. పాండురంగని [illegible] విగ్రహము [illegible] ధరించుకొని [illegible] గలిగి యుండవలయును. [illegible] యుండవలయును.)

అనుబంధము. 7.

నామ—దేవా! సకలసద్గుణసద్భావ!

మ. పసిబాలుండను జ్ఞానశూన్యుఁడను నీభక్తుండ నెల్లప్పుడున్
వెసనీనామసుధారసపానభరితప్రేమాప్తిముగ్ధుండ నే
నసహాయుండ భవన్నివేదనము నీకిప్పింతు భక్షింపుమో
వసుదేవాత్మజ! యోగిరక్షణకరా! దేవా! పాండురంగప్రభూ!
[అనిపళ్లెరమును ద్వారమునొద్ద బెట్టును.]

(కొంతతడవు పరికించి తనలో) ఏమిది? పాండురంగఁడు వచ్చి భుజించుటలేదే? ఏదేని యపరాధ మొనర్చితినా? నావలనఁ గోపమూనెనా? బాలునకు దర్శన మీయఁగూడదని భావించెనా? చిన్నవాఁడనని మిన్నకుండెనా? (చేతులు జోడించి ప్రకాశముగ) అన్నా! నేడిటు నేఁ దెచ్చితినని వినుకుండనైతివా? నేనర్పించుట నీకిష్టము గాదా? భోజనము పచనముగా లేదా? తినుటకర్హముఁ గాదా? శుచిగాదా? కడుపునిండినదా? క్షుద్బాధ లేదా? (తనలో) అవును లోకంబునం గల సకల భక్తార్పితాహారంబుల నాస్వాదించుటచే కుక్షి నిండకుండునా? (ప్రకాశము) బ్రహ్మాండభాండసంపత్తిగల నీకు నా లెంకలయల్పాహారంబునకే నిండినకడుపున్నదా? రమ్ము తండ్రీ! ఆరగింపుము. (స్వగతము) గాదేమి? అయ్యో! నివేదనమర్పింపక గృహంబున కేగుటెట్లు? (ప్రకాశముగా) తండ్రీ! నీతత్వంబెవ్వ రెఱుంగఁగలరు?

అనుబంధము. ౬.

ఉ. హారివి ఘోరపాపభయహారివి దుర్జయశత్రుకోటి సం
హారివి గోపబాలకవిహారివి మంజులసద్గుణాఢ్యలం
కారివి సాధుచిత్తహితకారివి భక్తజనాంతరంగసం
చారివి నిర్వికారివి విచారివి శౌరివి నందనందనా!

దేవా! నీమాయ లనంతములు – అగణితములు. నినువర్ణింప నెవరికి తరంబు? నిర్వ్యాజకరుణారసపూరిత హృదయుండవై నిరుపమ సద్గుణగణాలంకార శోభాయమాన మానసరాజహంసుడవై పాండు రంగాద్యనేకావతార సంభూతుండవై యొప్పు నీనామవర్ణనంబర్లా వంబుగదా? తండ్రీ! విముఖత్వమేల దాల్చితివి? కాలభేద మెంచి తివా? వృత్తిభేదమెంచితివా? పిన్నపెద్దయను తారతమ్యమెంచితివా?

సీ. శూద్రాన్నమునుదింట శుద్ధిగాదన్న చో
భక్తుఁడు విదురుండు ప్రబలసామి!
బాలుండొసంగిన ఫలము లెంగిలివన్న
శబరకులాంగన శబరిసామి!
పిన్నవారలపొత్తు నెన్నగూడదటన్న
బాలురు ముద్దుగోపికలుసామి!
పేదవారలపైనిఁ బ్రేమకూడదటన్నఁ
గడుదరిద్రుఁడు కుచేలుఁడునుసామి!

గీ. భక్తులమొరాలకించెదు ప్రభుఁడటంచు
బుధులెలనుగాచు కరుణాసముద్రుఁడనుచు
నిన్ని సాక్ష్యము లొక్కట్టు నిన్నుఁ దడిసి
యుండె; జాగేల! భవభంగ! పాండురంగ.

(స్వగతము) అయ్యో! యింకనురాలేదే (ప్రకా) తండ్రి! కసి కరము లేదా? మొఱవినరాదా? అపవాదా! భక్తుఁడనుగాదా? ఇదివాదా? రక్షకుఁడవుగాదా? మోమోటము లేదా? కుచేలునిఁ

గానలేదా? కరివరదుండవుగాదా? నీదాసదాసుఁడనే? వాసుదేవా!
పరాత్పరా! కృపాకరా! దయాసింధూ! నను బ్రోవవా? సుతుని
రక్షింపవా? నా చేతిపెట్టు నారగింపవా? తండ్రీ యీ కష్టజలధి దాట మం
పవా? నీ కన్నంబుఁ బెట్టు భాగ్యము ప్పనని సంతసించితినే - చింత బాసి
తినే - గంతులు వైచితినే - ఉబ్బితబ్బిబ్బులాడితినే? మాధవా
అనాథుల నాదరింపవా? గోపాలా! పాపులఁబడ్డవారిని రక్షింపవా?
కేశవా! నీదాసులఁగాలపాశవిముక్తులఁ జేయవా! గోవిందా!
ముందమతుల కానందమొసంగవా? సుదర్శనా! నీ సుదర్శన
మియ్యవా? గదాధరా! సదాచారసంపన్నుల మనోనివాసంబునఁ
గనికరింపవా? తండ్రీ!

మ. కరమర్థిన్ భజియింప నీకుమది దృష్ట్యాతానుకంపాఁ బ
కరదివ్యాకృతిచిత్రశాముకు విషంతిల్లంబు చేసెట్లు బం
ధురమై భక్తులచిత్తముల్ గతుపు; పన్నంబాయుఁ బాలింపఁగా
భరమైపోయెనొకో? కృపావరద! నీవా సూనుపాలింప ప్రభూ!

అన్నా! భవన్నామచింతన సుధారసప్రవాహామృతంబున
గ్రుంకులిడు నితెంకిలపాప పంకంబు నింకింపవా? కోర్కులఁదీర్చవా?
పన్నగతల్ప! నన్ను మన్నింపవా? నాకష్టములఁ దీర్పవా? ఆహారంబు
నారగింపవా? ఆరగింపని కో మానసంబు కరగునే? తల్లియుండంగ
పిల్లపోవునే? పసువలేవే? లేవ లేనే? భక్తులఁ గావలేనే?
నాతండ్రీ! లెన్ను కిమపునిందుఁ గుఱుపుము. కోపమయినచో సక్షోపా
పాపశరణంబునేను నీవశ్యుండను. బుద్ధిపైఁ బంతమనాడుట భాష్య
ముగాదు. కరుణాసముద్రా! పలుసమేల? చిరంజీవాయుడనే? చిన్న
యాకార! పిలిచేవాఁడనే? నన్నాదరింపవని గంపెడాసతో నరుగు
దెంచితినే? నా మాటఁ బరాకఁ జేయుదే? నాపంక్తినిఁ గూర్చుండుము
ఇకినా? ఎంగిలిపదార్థంబుల భుజింపనున్నా? త్రికరణంబుల నిన్నే
నమ్మియుంటినే?

శా. అన్నా! పెద్దయుఁబ్రొద్దునీపదనమందత్యంత సంతోషసం
పన్నంబైన మనంబుతో నిటుల సంభావించినన్ నిన్ను నన్
గన్నారంగనుజూడవేమి? కరుణన్ గాపాడరావేమి? యా
పన్నానేకజనావనా! మహితదేవా! పాండురంగప్రభూ!

(దుఃఖించుచు) స్వామీ! ఇఁకను గనికరము లేదా? నన్నుఁ బ్రోచుటవాదా? మున్ను పుండరీకునిఁ బ్రేమాకులితస్వాంతంబునఁ జేపట్టితివే? ఎంత వేడినను గరుణలేదా? ఇంకెంతని కొనియాడుదు? ఇంకెంతని సన్నుతింతు? ఇంకెంతని నీనామచింతన సేయుదు? భక్తుల పాలిఁటి కల్పభూజమను సంకల్పంబు వికల్పమయ్యెనా? భక్తులపై నుంచు భావమిదియేనా? నిన్ను సేవించుట దుఃఖాకులితస్వాంతుల గుటకేనా? వరదుఁడనను బిరుదము వమ్మయ్యెనా? నన్నుఁ బ్రోచుటకు శక్తిలేదా? అట్టిచో సర్వశక్తిపరిపూర్ణుఁడనుదానికి సార్థకము లేదా? దేవోత్తముఁడవనికదా నిన్నుఁగొలుచుట? ఉత్తమశబ్దంబు రిత్తవోయెనా? నీపదకమలంబుల భజించెడు నన్నుఁ గృతార్థునిఁ జేయవేల? అర్థిజనకల్పభూజా! యుష్మత్కరుణాకటాక్షంబొక్కపరి నాపైఁ బ్రసరింపవా? తండ్రీ! తనయుని తప్పుల సైరింపుము. నీ పుత్రునిపై శత్రుత్వమేల? అన్నా! నిర్వ్యాజకరుణారసపరిపూర్ణసంపన్నా!

దండకము.

జయజయ శ్రీపాండురంగా! కృపాదివ్యసత్సంగరంగా! భవద్భక్తచిత్తాబ్జభృంగా! సురారాతిసంకల్పభంగా! పితృభక్తిలసంరక్షణోద్దానుదివ్యాంతరంగా! నిన్నున్ నమ్మి భక్తిక్రియాభ్యక్తినై, సంతత ధ్యానలోలుండనై, సంస్తుతింపన్ గృపన్ జూడవేలా? దరిన్ జేర్పవేలా? కృపాలోల! పాలింపవేలా? విలోకింపవేలా? జగత్ప్రియకరా! నాయందింకేల కోపమేలా? చలంబేల? దివ్యప్రసాదముం జూచి తుష్టాత్ముఁగాఁ జేయవేలా? ఫలాహారమత్యంత సంప్రీతి భక్షింపవేలా? విచారము విచ్చిల్లవేలా? రమేశా! పరేశా! సురేశా! మహేశా! సచ్చిత్ప్రకాశా! నమస్తే నమస్తే నమస్తే నమః॥ [ధ్యానలోలుఁడగును.]

(ద్వారము తెరువఁబడును పాండురంగడు ప్రత్యక్షము)

పాండు—కుమారా! భవద్భక్తికి సంతసించితిని; లెమ్ము.

నామ—(కనులువిప్పి యెదుటఁ బాండురంగనిఁ గాంచి) ఆహా! నా యదృష్టమెట్టిది! వర్షంబులకోలఁది వర్షాతపంబులకు సహించుచు గానసంబులఁ గందమూల ఫలాశనులై ఘోరతపంబుల సల్పు సంయమీంద్రుల కందరాని దర్శనం బీనాఁడనాయాసంబుగ నందఁగంటినిఁగదా? [చేతులు జోడించి] దేవా! సర్వాశ్చర్య పూర్ణప్రభావా!

అనుబంధము. ౭.

ఉ. భవవారాశిని నీదులాడుచును వేసట్ నాకు నీ ఘన్ముక్తి
భవదీయాంఘ్రిసరోజములొక్కలువ సద్భావంబు సంధిల్లఁ బె
క్కువతారంబులు దాల్చి ప్రోచెదవు; నిస్సీమాంతచిత్తంబునన్
భవసంకం బిగిరింప దిక్కెవ్వరు దేవా! పాండురంగప్రభూ!

[అని ప్రణమిల్లును.]

పాండు—(లేవఁదీసి) కుమారా! క్షుధాగ్ని దహించుకొని పోవుచున్నది. నాకింత యన్నంబుఁ బెట్టవా!

నామ—[హర్షముతో] ప్రేమరస మొలికిపోవుచున్నది. ఆహా! భక్త వాత్సల్య మెంత సుఖప్రదాయకము. అన్నా! ఈయాసనంబునఁ గూర్చుండుము.

[కూర్చుండఁజేసి పళ్ళెరమును ముందుబెట్టును]

పాండు—(ఆరగించుచు) కుమారా! నాయంకతలంబునఁ గూర్చుండవు రమ్ము.

[అని చేరదీసికొనును.]

నామ—అన్నా! ఈభక్ష్యంబును నేతిలోముంచి తినినచోఁ గమ్మగా నుండును.

[ముంచి నోటికందిచ్చును]

పాండు—(మైమరచి) కుమారా! తల్లియైన నింతశ్రద్ధతోఁ గుడువ బెట్టునా? ఇట్టి భక్తులఁ గలిగియున్నచో నాకింక వలయునదే మున్నది? ప్రపంచమంతయుఁ బాపభూయిష్ఠ మగుచున్నది. నిక్కంపుభక్తిచే నన్నుఁ బూజించువారలరుదు. పెక్కుమంది సహేతుక భక్తులేకాని, యహేతుక భక్తులు లేరు. ఈకలియుగంబున జనులందరుఁ గలిమాయాపరవశులై కించిద్భోగంబుల కాసఁజెందుచు, దురాశాభోగసముద్ధితస్వాంతులై కేవలము జ్ఞానశూన్యులగుచున్నారు. నన్ను మఱచుచున్నారు. భగవంతుఁడొక్కఁడున్నాఁడను మాట వారి బుద్ధికిఁ బొసఁగదు. ఏవంకజూచినను స్వార్థాభిలాషులే. పరోపకారమనుమాటయే లేదు. ఇహమే శాశ్వతమని యెంచుచున్నారు. పాపకార్యంబులను వెనుకింజవేయుటలేదు. కులాచారంబుఁ బాలించుట లేదు. వృత్తిభేదంబును జూపుటలేదు, వర్ణసంకరమగుచున్నది ఒక్కభక్తుఁడైనను గానరాడు. మనస్స్థైర్యమనుమాటయు లేదు. జనులందరల్పబుద్ధి చేతస్కులై యస్థిరచిత్తులగుచున్నారు. పాపము పెరిగిపోవుచున్నది పుణ్యము నశించుచున్నది. జపదానధ్యయనాదికర్మములు నా[illegible]మున్నవి. విప్రులందరు వేదాధ్యయనసంపన్నులమని చెప్పుకొనుటయే కాని శేషశేషిత్వంబుల నెఱింగినవారొక్కరుం లేరు. లోకమంతయు నన్ను మఱచి నోరులేని యొక శిలాబొమ్మనని తలంచుచున్నది అంతయుఁ బురుషయత్నమే కాని దైవయత్న మొకింతయు లేదని పలువురు పలుభంగులఁ బలుకుచున్నారు. కొందఱు హరిభక్తులమని చెప్పుకొనుచు దుండగములచే నపకీర్తికాంతలకు నాథులై నాకపఖ్యాతి వాటిల్లఁజేయుచున్నారు. ఎచ్చోటఁ జూచిన డంబాచారపరాయణులే కాని శిష్టాచారసంపన్నులొక్కరు లేరు. అధర్మము మూఁడుపాదముల నడచుచున్నది. జగము మిథ్యయని నమ్ముటలేదు. జగద్రక్షకులము దేశబంధువులము మేమేయని పేరుగల వారందరు విజృంభించుచున్నారు.

పుత్రా! నీయట్టిభక్తులు నాకు లభించుటరుదు. నీభక్తి నిష్కళంకము—నిరుపమానము—నిర్వ్యాజకరుణారసపూరితము ఇట్టి భక్తులకు నేను నమ్రుండను. వారి యధీనుండను.

నార—తండ్రీ! నీచింతనామృతపానమందరికి లభించినచో సమవర్తి నిరుద్యోగచక్రవర్తియై వర్తిలవలయునుగదా? కలిమాయా పరవశులగు వారికిఁ గన్నులుండియుఁ దనుకుడ్యములం రంధ్రములవోలె నిష్ప్రయోజనంబు లగుచున్నవి. ఐహికసుఖంబులన్నియు వనచంద్రికావైభవములనియెఱుంగక యజ్ఞానాంధకారంబునఁబడి చటులకలితతిమిరపటల ప్రచండమార్తాండమగు భవన్నామచింతనంబు నువీడి కలిమాయాకులితస్వాంతులగుచున్నారు. అట్టితఱి—

శ్లో॥ పరిత్రాణాయసాధూనాం
వినాశాయచ దుష్కృతాం
ధర్మసంస్థాపనార్థాయ
సంభవామియుగేయుగే॥

అను నీసంకల్పంబు ననుష్ఠింప ధర్మసంస్థాపనంబునకై … చోట బాలుఁగావతారంబున వెలసితివి. ఇంకను జనులు మూఢులగుచున్నారు. పాపాచరణ చేసియుండఁగా నిట్టెనటించుచున్నారు. కాలమహిమ వర్ణనాతీతముగదా తండ్రీ!

[నేపథ్యమునఁ జప్పుడగును]

పాప—(వికటహాసముచేసి) …! ఎవ్వరోవచ్చినటుల యగుచున్నది. ఇఁక మసలుటకర్తవ్యము గాదు. పాపులకు నాదర్శనంబు దుర్లభంబు. ఎన్ని…లు పూజారులై యుండనోపు. వారు నాద్రవ్యమపహరించుకొనుచున్నారే కాని నిక్కంపు భక్తులు గారు వారలకు సమీపింపలేను. నన్నుఁజూచినచో వారు మూదలింతురు. జ్ఞానభక్తులమని చెప్పుకొనుటయే కాని వారికి భక్తియన నెట్టిదియో తెలియదు. ఈపూజారులందరు దుష్టులు.

మీరుమిక్కిలి యొక్కొకవేళ నన్నే ధిక్కరించుచుందురు. అట్టివారలు నన్నుఁగాంచలేరు. వారలఁజూచుటయే నాకు ప్రాణాంతకమగును. నిశ్చలత్వము లేక నన్నెంత పూజించినను వారలకు నాదర్శనంబొసంగను. ఇఁక నేనిచ్చోట నిలువఁ గూడదు. నీవును బొమ్ము.

[అదృశ్యుఁడగును]

నామ—(విషణ్ణుఁడై) అయ్యో! రంగా! అప్పుడేపోవుచుంటివా? పోకు పోకుము ఒక్క గడియ నిలువుము. ఇసీ! అయ్యో! నిలువ వేమి? అంత తొందరయా? అబ్బా! ఏమి యాశ్చర్యము! మేకను గాంచి మెకము వణంకినటులున్నదే! దుర్జయదానవ కంఠీరవ కంఠలుంఠనుఁడవై యవక్రవిక్రమ పరాక్రమంబున నకుంఠితతేజుఁడవై యొప్పునీవును దుర్జనభయంబు నందుచుంటివా? అవును. దుష్టునకు దూరముననుండుట సమంజసమని పెద్దలు చెప్పుదురుకదా?

[ప్రవేశము—గుణాబాయి]

గుణా—(స్వగతము) కుట్టాలయంబున కరిగి పెద్దయుఁ బ్రొద్దయ్యెఁ. ఆలయంబునకరిగెనో లేక భక్తులెవ్వరేనిఁ గన్పడవారివెంట నరిగెనో? అబ్బ! పుత్రునిఁగన్నందులకు ఫలము సంతతముఁ జింతలపాలగుటయేకదా? ఇంతకును భగవన్నివేదనమునకు భంగము వాటిల్లియుండదుకదా? కానిమ్ము. ద్వారముచెంత కరిగిచూచెద.

[పోవుచుండ నామదేవు వచ్చుచుండును.]

నామ—(ఆశ్చర్యముతో) తల్లీ! ఏమిది? ఇచ్చోటికి వచ్చితివేల?

గుణా—నీవురాక మసలుటచే నిచ్చోటికేతెంచితి. కుమారా! ఇంత యాలస్యమేల చేసితివి?

నామ—అమ్మా! ఏమని చెప్పుదును? పాండురంగ డెంతవఱకు నివేదనము నారగింపక తడయుటవలన స్వామినిఁ బ్రతిమాలి యాహారంబు నారగింపఁజేసి వచ్చుచుంటిని. దానఁజేసి యాలస్యమయ్యె.

గుణా—(ఆశ్చర్యముతో) భగవంతుఁడేమి? ప్రత్యక్షమై యాహారంబు నారగించుటేమి? లోకములో లేనిసంగతినిఁ జెప్పుచుంటివి. పూజారులైనను జెయ్యిచూపువారేకదా? పాండురంగడు నీకుఁ బ్రత్యక్షమై యాహారంబు నారగించెఁగా? బొంకినను బదిమంది నమ్మునట్టుల బొంకవలె. మార్గంబునఁ బూర్తుల కెవ్వరికో కుడువఁబెట్టి నేను కోపగింతునని యీతీరున బొంకెదవా? హరిభక్తుఁడవై జ్ఞానసంపూర్ణుఁడవై తుదకొక యనృతంబాడి నీ భక్తిసంతతియుఁ గళంకముఁ జేసితివే? తండ్రీ! నిజముఁ జెప్పిన నేను కోపగింతునని భయపడితివా? నన్నిన్నిమారులో మూఢురాలవని మందలించితివే? ఇప్పట్టున నీవెంతమూఢుఁడవైతివి?

నామ—తల్లీ! నన్నెంతమూఢునిఁగా నెంచితివి? నాభక్తికిఁ గళంకమాపాదించితివే. నాప్రాణాపాయకరమగు సమయమందేనియు నాభక్తి నిష్కళంకమని నమ్ముము. లోకమింతపాపభూయిష్ఠము? కమలంబుఁబోలె సాధుసత్తము, కన్నతండ్రీ మూడ్కిఁ గాపాడు నాపాండురంగనికి నివేదనముఁ గుడువఁబెట్టక, మోక్షముఁ బొల్లించితిమిగదా యని యుబ్బితబ్బిబ్బులాడుచు భగవన్నివేదనమును దామె యాహ్వాయనంబుగ నారగించుచు, హరిభక్తశేఖరులమని చెప్పుకొనుచుం దైవతస్కరులై పెక్కగు నీపూజారులు పూజార్హులా? హా! నాపాండురంగని కిన్నమే పెట్టుటలేదా? మీరును బూజారులవలెనే భగవంతుని సేవించుచుంటిరా? ఎంతటిమూర్ఖ్యము? ఇట్టివారలకు భగవంతుడు ప్రత్యక్షమగునా? భగవంతుని విత్తంబును దస్కరించినవారలకు జన్మరాహిత్యమున్నదా?

ముందు జన్మంబున నట్టివారు గుక్కలై పుట్టుదురే? ఈపూజారులందరును భగవంతుని సొమ్ము దినువారలే కాని భగవంతునిఁ గొలుచువారలుగారు. అట్టివారలే నిక్కంపుహరిభక్తులని నమ్మి సేవించువారలెంతటి వివేకహీనులు! ఇదియంతయుఁ గలిమాయా పరవశులగుటఁజేసి చేకురినదోసము.

గురు:—కుమారా! ఏల పూజారుల దూషించెదవు? వారలకున్న లోకజ్ఞానము భక్తిశ్రద్ధలు నీకుఁగలవా? నిరంతరము భగవత్సాన్నిధ్యమున వసించుచు భగవన్మహిమల సంపూర్తిగా నెఱింగిన యర్చకులు పూజార్హులుగాక యెప్పుడో యొక్కపరి భగవన్నామచింతన సేయుచు నొకమూలఁ గూర్చుండి ధ్యానించువారలు పూజార్హులగుదురా? నీచెప్పిన కైవడి పాండురంగఁడు భుజించినచో నాయెదుట నీ పాలనుఁగూడ ద్రావింపుము. పాలీయ మఱచితిని.

నామ:—[సంభ్రమముతో] నన్నుఁ బరీక్షింపఁదలఁచితివా? అమ్మా! భగవంతుఁడిందుఁగలఁడు— అందు లేడు—అను సందేహము వలదు. ఆతఁడు సర్వోపగతుండు. ఎందు వెదకిచూచిన నందే గలఁడు. అట్టివాని నెవ్వరేనియు స్థిరచిత్తంబున నవ్వాసుదేవుని ధ్యానించినచో నప్పరాత్పరుఁడు తప్పక ప్రత్యక్షమగును. కాని యస్థిరచిత్తంబున భగవత్సాన్నిధ్యంబున నిల్చి కలకాలముఁ బ్రార్థించినను బ్రత్యక్షము కాఁడు. అట్టివారల డాంబిక భక్తులందరు. కలియుగంబున డంబమే ప్రాణాధారము. నిరాడంబరమున కాధారము లేదు. వేషము లేక భాష యున్నవానికిఁ గాలము కాదు. ముందు వేషమే ప్రధానము. భగవంతునకు వేషము ప్రధానముగాదు. గుణము ప్రధానము. కాని జగమంతయు వేషమును గాంచి భ్రమపడుచున్నది. మొగమునఁ బట్టెనామంబులఁ దీర్చి కర్ణములు వెలుగునట్లు రత్నఖచిత కుండలములఁ దాల్చి దుకూలాంబరముల ధరించి బయలుదేరినచో నట్టివాఁడు దుర్గుణుఁడైనను వేషమువలన వానికి గౌరవంబబ్బు

చున్నది. కాని నిక్కంపు భక్తుఁడు వేషములేక బయలుదేరిన వాతని నెవ్వరు సత్కరింపరు. అట్టివారలు నిప్పుగప్పిన నిప్పు మాడ్కి నుందురని యెఱుంగక యల్పులు గేలిసేయుదురు. నిక్కంపు భక్తుని గురుతించుట దుస్సాధ్యము. అట్టివారలున్మాదులవలెనో, సన్యాసులవలెనో తిరుగుచుందురు. ఒక దెస దుర్భాషలనాడుటఁ జేసియు నింకొకవంక డాంబికుల సేవించుటఁ జేసియు జనులు పాపకూపంబునఁబడి లేవలేక యధోగతిపాలగుచున్నారు. తల్లీ! ఇదియంతయుఁ దథ్యము. నన్నుఁ బరీక్షించుట సమంజసమే. ఉదాహరణసహితంబుగాఁ బ్రజలకాదర్శప్రాయుఁడగుచో నప్పుడెల్లరు నమ్మఁగలరు. ఏదీ పాలగిన్నె నిటు దెమ్ము. [illegible] త్రాగించెద.

(పాలగిన్నెను దీసికొనును)

[చేతులు జోడించి] తండ్రి! పాండురంగా!

అనుబంధము. ౧౮.

మ. కరుణాపూరితవార్ధి! ప్రసాదముల [illegible]
[illegible] యను [illegible]
[illegible] బాలుడ [illegible] నాపలుకులు [illegible]
[illegible] పూజ సేతు [illegible]! పాండురంగప్రభూ!

(గిన్నెను నోటికందియ్యగ రంగడు పాలను ద్రాగును)

తల్లీ! గిన్నెను దిలకించి యిప్పటికేని నాపలుకులు నిక్కంబని నమ్ముము.

గుణా—[తిలకించి సప్రేమముగ] కుమారా! నిన్నుఁగని ధన్యనైతి. నాజన్మము తరించినది. నీవు సాక్షాత్ వైష్ణవాంశ సంభూతుఁడవు కాకున్నచో మానవమాత్రునకిట్టి సామర్థ్యముగలదే?

శ్లో॥ ఏకోపి గుణవాన్ పుత్రో
నిర్గుణేనశతైరపి
ఏకచంద్ర ప్రకాశేన
నక్షత్రైః కిం ప్రయోజనమ్॥

అనుకరణి నీయట్టి పుత్రుఁడొక్కఁడే చాలు. నాతండ్రి! రమ్ము.

[చేరదీసి ముద్దాడును]

నామ—అమ్మా! చాల తడవైనది. గృహమునకేగుదము. రమ్ము.

[నిష్క్రమింతురు]

ఇది ప్రథమాంకము.

ఓమ్.

భక్తనామదేవ

ద్వితీయాంకము.

౧వ రంగము. అరణ్యము.

([illegible])

[కిరాతవేషధారులగు రుక్మిణీ కృష్ణులు ప్రవేశము]

కృష్ణు—కాంతా ! భక్తుఁడగు నామదేవు గురుని లేకకొఱఁత బాపు కొనుటకై యిట రాఁగలఁడు. ఇచ్చోట మనమాతనిని రెండు విషమ పరీక్షలయందుఁ దగుల్కొనఁ జేయవలయు. వినోబాకేశుని గుహలోగిమై యుండునట్లు నేర్పాటుజేసి యుంచితిని. అతఁడే తగినగురునని చెప్పి యిఁకాతని సహన మును బరీక్షింపవలయును. రెండవదియగు భూతదయను బరీక్షించుటకై మనమీ కిరాతవేషమున జంతు మారణముఁ జేయుచుండవలయు.

రుక్మి—నాథా ! నిన్ను నమ్మి సేవించువారల నిట్టి విషమ పరీక్షలఁ జిక్కించుటేల ?

కృష్ణు—ఏమిది కాంతా! యింతగా నవ్వుచుంటివి?

సీ. తండ్రి నొక్కనిఁగూర్చి దరిలేని కష్టాలఁ
గల్పించి ప్రహ్లాదుఁ గాచినాను
వనచరంబులఁ బెంచి వనముల నలయించి
వనచరు నొకనిఁ గాపాడినాను
ఘోరాటవుల నిరాహారంబు నొడఁగూర్చి
మునిపుంగవులఁ బ్రేమఁ బ్రోచినాను
చింతలఁ గల్పించి సంతసముడిగించి
యలమటవెట్టి నిస్సరసినాను

గీ. భక్తులను బలుబాములపాలు జేసి
రక్షణముసేతు నన్నను రాజ్యమందు
ముక్కుమూసుకు తపమ్ముగా మోహ్రలనిలచి
ప్రోచువాడను నేగాను పాలతిమిన్న.

రుక్మి—అన్ని వేషములకుఁ దగియుండు మీకు మాటలు రాకుండునా?

కృష్ణు—(దిక్కులు పరికించి) కాంతా! నామదేవు వచ్చుచున్నాడు. మనకృత్యము యింక నిర్వర్తింపవలయు.

కిరా—యెంకా! మత్తుగింజలేయన్నా యెత్తుకొచ్చాయంటే.

యెంకి—మత్తుగింజ లేకుండయిరా! ముందు వలపన్నరావంట్రా.

కిరా—ఏందరొ పిచ్చెక్కిందాయేం? వూరికే వలేత్తే యేంపటతా యనుకున్నా.

యెంకి—పిట్టల పడతావనుకుంటుండావట్రా? సీపిట్టమాంస మోరి క్కావాలె. లేడిమాంసం యెత్తకరా.

కిరా—ఓశ్ లేళ్ళకేమే బళ్ళమీద తోలకరానంటా. ఏదీ వుండేలు బద్దియ్యి. ఒకసెయ్యి సూపిత్తా.

[వుండేలుబద్ద దీసికొనును]

మెంకి—(నలుదిక్కులు పరికించి) అదుగోనళ్ళ శెవులపిల్లి పోతుండది. సూత్తానుంచుంటా యెందుకు ?

రా—యెట్టిమొగంలాగ మాటాడతా యెందుకు ? గురి సూసుకో వద్దా ? దీని పానంతీయకుంటె నాయేటకాడితనం యెందుకు! శెల్ రాంజోళ్

[తుందేలును బడగొట్టును]

మెంకి—ఈడ లేళ్ళగుంపులు యిరియిగా లేవు గాని అడివిలోకి పోదాం పదరా.

[పోవుచుందురు]

కిరా—(తొందరతో) అశనియెట్టిగాల. మెంకో! వలేతాం రాయే. అటుసూడే యెన్ని లేళ్ళుమందో. అమ్మబాబో కల్లు తిరిగిపో తుండాయిగందే. రాయే. వలపట్టుకొనియెయ్యే.

(ఇద్దరు పన్నుదురు)

మెంకి—నోరు తెరుసుకోని ఆడ కూకుంటా యెందుకు ? ముందుపోయి ఆటినంత వలకేసి అదిలిచ్చికరారాదు.

(కిరాతుఁడట్లు జేయ గుంపంతయు వలలోఁబడును

మెంకి—(ఆతురతతో) కత్తందుకోయింక. ఆకలి మండిపోద్ది.

కిరా—ముందు బానపొయ్యిమీదెయ్యే. యీటంటి సంపితే మన పొట్ట నిండుద్దిలే.

(కోయుచుండును)

మెంకి—(మాంసమంతయు బానలో వేయుచుండును]

(ప్రవేశము : నామదేవు)

నామ—నేను గురువునకై కదా బయలుదేరినది. అదేమి పాపమో కాని నామనంబునకు నచ్చినవాఁడొక్కఁడు గాన్పింపఁడు. తిరిగి తిరిగి వేసారుటయే కాని సఫలీకృత మనోరథుఁడఁ గాజాలనైతి. ఎన్ని చోటులయుందని వెదకుదు ? ఎంతదూర మని యేగుదు? ముందు మార్గమును జూపువాఁడొక్కఁడును లేడే. గురువు నాకు లభింపఁడాయేమి ? కట్టా! దైవఘటన

మెంతచిత్రము. ఇంతదనుక పాండురంగని యాలయంబున స్వామి సేవామృతంబుఁ గ్రోలుచు నిర్విచారంబున నుంటినే. ఇప్పుడో ? యొక్క కర్జంబు నిర్జించు నుపాయంబుఁ గానక విచార వారాశింబడి కొట్టుకొనిపోవుచుంటినిఁగదా. ఆహా! భగవద్భజనమహిమ యెట్టిది ?

అ ను బ ం ధ ము —

(ముకుళితహస్తుఁడై) రక్షా! దుష్టజన శిక్షణదక్షా!

సీ. నీపాదకమలంబు నియతినై మ్రొక్కెడి
శిరము శిరంబది పరమ సుగుణ!
నీనామమధురంబుఁ బానంబు సేసెడి
జిహ్వాక జిహ్వాక శేషశయాన!
నీపూజల సతంబు నేపారసల్పెడు
కరము కరంబది సరసిజాక్ష!
నీచింతనముఁ జేసి నిశ్చలంబునుబొందు
దిష్టము దిష్టము త్రిజగవినుత!
గీ. నిన్ను వీక్షించు కన్నులు కన్నులహహా
నిను ముదంబున వినుతించు మనము మనము
రాజితాంగ! సుజనమనోరంగ దురిత
భంగ! రిపుభంగ! శ్రీరంగ పాండురంగ!
(కొంతతడవు ధ్యానమనస్కుఁడగును)

[దిక్కులు పరికించి] ఆతపంబుకతంబున జంతుసంతానంబులు తరుగుల్మలతాదుల పొంతడాగుచున్నవి. ఆహా! తరువంటి పరోపకారి.

గీ. డస్సియుండిన జనుల బడలికఁదీర్చు
నిలువఁజాలని క్షుధుల యాకలినిఁబాపు
స్థలవిహీనుల కిరవగు తావుఁగూర్చుఁ
దల్లితోఁ బోల్పఁజెల్లును దరువునొకట.

కొంతతడవీ తరుచ్ఛాయను విశ్రమించెద.
(చదికిలఁబడి యోజనానిమగ్నుఁడగును)

మెంకి—మంచివాసనొత్తుండదిరా నామొగడ. [మూతఁదీసి] ఏందళ మెంతేశినా అదుక్కే పోద్ది. ఇంకా కొన్నిట సంపరా. ఇయ్యాల పొట్టపగిలేతట్టు తిందాం.

కిరా—ఏం సంపటం ఆశ. కోసికోసి నాసేతులు నెప్పెత్తుతుండాయి.
(అట్టులే కోయుచుండును)

నామ—(మాటలసందడి నాలకించి లేచి ముందనకరిగి యాదృశ్యమునుగాంచి యదరిపడి) ఆ! ఆ! జంతుహింసయే! హరిహరీ! ఎంతటి భయానకము? ఎన్ని జంతువులు? హా! నోరులేని జంతువుల కెవరు దిక్కు? ఉదరపోషణార్థమై యొరుల ప్రాణములఁ దీయుటయా? పాపము! వాని ప్రాణములెంత ఘోషించుచున్నవో? మానవు లక్కటికంబుఁ జూపనిచో జంతువులు జీవింపఁగలవే? ఈకిరాతునకవి యెగ్గేమి యొనర్చె. (సహింపఁజాలని భావముతో) ఓరోరి క్రూరాత్మా! సాధుమృగంబులఁ జంపుటకు నీకరంబులు కరంబుత్సాహమందినవా? భూతంబుల గారించిన భూతంబులు గారించునని యెఱుంగవా? ప్రాణముపైఁ దీపి యందరకు నొకే కరణియని తెలంపవా? (శాంతభావంబున) అయ్యో! నేనెంత మందమతిని? కిరాతుని దూఱుచుంటి నేల? కాలము దాపరించినచోఁ గాలజ్ఞుఁడేనియుఁ గూలిపోవునుగదా. మృత్యువే కిరాతరూపంబుఁ దాల్చి వానిఁ బరిమార్చుచుండె. ఆపన్నుల రక్షింప నాపన్నగశయనుకన్న నొండు రక్షకుండు గలఁడే? నాతండ్రీ! పాండురంగా!

సీ. ఇదిగదా? సమయంబు మొదలంటఁగూల్పంగ
జీవహింసావిధిఁ జిత్స్వయాత్మ!
ఇదిగదా? కాలంబు హీనచిత్తులకహిం
సా గుణంబును దెల్ప సదయహృదయ!

ఇదిగదా? యనను దుష్టకిరాతుల చిత్త
ముల దయ నెలకొల్పఁ బురుషసింహా!
ఇదిగదా? తఱి జగదీశుని మహిమలఁ
జాటింప జగమున సత్స్వరూప!

గీ. లోకమా! హింసమయము కల్లోలములను
జీవహింసయ పరమ సంసేవనంబు
పాపభూయిష్టమా యెఁ బ్రపంచమంత
కరుణఁగాపాడుమో శౌరి! ఖలవిదారి!

అయ్యయ్యో! ఈజంతుహింస నేఁజూడఁజాల. ఎంతఘోరము. (కొంతతడవాలోచించి) కానిమ్ము. వానికడకేగి కొంత నీతిని గరపి జంతుహింస మాన్పింప యత్నించెద. [వెళ్ళును]

కిరా—ఓరయ్యో మీారు? అడివిలోపడి ఒక్కడీరే యాడికెల్తుండా వంట?

యెంకి—ఓరేతే నీకెందుకురా? నీపన్యాపు సూసుకోరాను. ఇంకా కొన్ని జీవాల్ని సంపు. మాంసం కడుపునిండాసాల్దనిశోసుద్ది. (కిరాతుఁడు కోయుచుండును)

నామ—అబ్బబ్బా! కిరాతులారా! ఏల యీారీతిని జంతుహింసఁజేసెదరు. కాయగూరలఁ దినినచోఁ గడుపునిండదా? ఇన్నిజంతువుల ప్రాణముల జానెడు పొట్టకై చంపుట భావ్యమా? మర్త్యులు జ్ఞాన చేతస్కులని యెన్నఁబడినందులకు సార్థకముఁ జూపవలదా? తనకు నొప్పి కలిగిన నెంతబాధయో యెదిరికిఁ గూడ నంత బాధకలుగునని తలంపవలదా? ఈ సాధుజంతువులు జనులకేమి బాధాకరములని హింస సేయుచుంటివి?

కిరా—ఓరయ్యో! యేట్టో తెగసెపుతుండావు. యింస యింస యని వూ పొద్దత్తమానం మొత్తుకుంటా వెందుకు? పిచ్చోడా! యింసలేని సోటొకటుందా? యీాబూమి యీామబ్బు యీా

తాగే నీలు యీయన్ని జంతుమయం గావా? యీటిలో యాడ యింసకాకుండ ఉంటద్ది? బూమిని దున్నేతప్పుడు నాగేటియంచు గుచ్చుకోని యెన్ని పానాలు సత్తుండాయి. ఇంకా నీలు తాగేతప్పుడు యెన్ని జీవాలు పోతుండాయి. మనం నడిసేతప్పుడు మన పాదాలకిందఁబడి యెన్ని జంతువులు సత్తుండయి. ఇదంతా యింస కాదంటయ్యా! బలే యీదాంతి కిమల్లే సెప్పొత్తా యెందుకు?

మొంకి — ఊరుకోరాదంట్రా! నీకెందుకీసుద్దులన్ని? మనమాత్తిరం యీనకి తెలిత్తే యింసెందుకు సేత్తుండపురాయని యడుగుతాడూ? యెట్టి మొగాలకి సుద్దులు తెలుత్తాయంట్రా!

నామ — కిరాతా! నీపల్కులు నిక్కంబులు. పంచభూతంబులు భూతమయము. దానఁజేసి సర్వము హింసామయము గావచ్చును గాని యవియన్నియు మన చేతిమీఁదుగా జరుగుటలేదు. ఎఱుఁగక చేయు కార్యములన్నియుఁ బ్రబల దోషాకరములుగావు. బాలుఁడు బాల్యావస్థయందెన్నియో దుష్కృత్యముల నాచరించుచున్నాఁడు. అవి యన్నియు దోషములగునా? అజ్ఞానకృతదోషములని వానినన్నిటిఁ బెద్దలు పరిగణింతురు. కాని యిదిమంచి యిదిచెడుగు అని తెలిసిన పిదపఁ జెడుకార్యముల నాచరించినచో నవి ప్రబల దోషములగును. జంతుహింస పాపాకరంబని యెఱింగియు హింసనొనర్చినచో దానికివియన్నియు నుదాహరణములు గాఁజాలవు. సుగుణులగువారు భూమిమీఁద నడచునప్పుడు సాధ్యమగునంతవరకు జంతుమారణము నాపుచుందురు. అట్టియెడ నజ్ఞానముచేఁ జేయు కృత్యములు హింసాకరములని యుదాహరణములుగాఁ గైకొనవచ్చునా?

కిరా — అయ్యా! ఎఱిఁగిసేత్తే దోసమని సెప్పితివిగంద. దీనికి సత్తెప్పిమానంగా సెప్పుతాను. రాజులందరు యెఱిఁగికోర్లేగందా? ఆరందరు అడివికి యేటకెల్లి యేటకేసి జంతుల్ని సంపటం లేదా? అది పాపం గాదాయని ఓరన్న అడిగితే అది మా

దరమం అని సెప్పుతారెందుకు? ఆరి దరమంలో యింసస్తే మంచిదని రాసుండిందా యేంది?

నామ—సప్తవ్యసనములలో వేటయొకటి యని మనకుఁ బురాణములు తెల్పుచున్నవి. అట్టియెడ వేట హింసాకరముగాదని యెవరు చెప్పఁగలరు? దుష్ట శిక్షణము శిష్టరక్షణము అనునవి క్షాత్రధర్మములు ఆ ధర్మసంస్థాపనంబుకై రాజులు క్రూర మృగంబుల వేటాడి జనుల రక్షించుచుందురు ఒకవేళఁ గ్రూర మృగంబులఁ జంపుటయు హింసయైనఁ బరోపకారమున దానఁ జేకూరు పాపమిగిరిపోవునని సమర్థింపవచ్చు. కాని నీవు చంపిన జంతువులన్నియు సాధుమృగంబులు. వీని వలన జనులకు బాధలు కలుగవు. దానఁజేసి పరోపకారకృత్యమిది కానేరదు అట్టియెడ నిది హింసయగుఁగాని యహింస కానేరదు.

కిరా—ఓరికో పరులకు మంచికలిగితే శేశేపాపాలన్ని పోతయ్యా? ఆయిదంగా పోయ్యేకట్టయితే మాకుమాత్తరం యేంపాపం ఉంటద్ది? మేమ్మాత్తరం పరోపకారం సెయ్యటం లేదాయేం?

నామ—వీనినిజంపి నీవెవరికుపకార మొనర్చుచుంటివి?

కిరా—ఓరికెందుకు సెయ్యాల్లంట? మాంపానాసికి మేమే సేసుకుంటాం. మామణుసుకు దేనిమీాదకోరికుంటే దాన్నెల్ల యెత్తుకొచ్చి పెటతాం. అప్పుడు మామణుసు కుపకారం మేం సెయ్యటం లేదాయేం?

నామ—తినకుఁదాను చేసికొనుట స్వార్థమగునుగాని పరోపకారమెట్లగును?

కిరా—సవార్థమెందుకవుద్ది? నాపానం నేను యేరేకాని మేయిద్దర మోటికాము. యిద్దరోటలయితే సచ్చేతప్పుడు ఓరిపానం ఆరెట పోవెందుకు?

యెంకి—నీకెందుకురా యీాసుద్దులన్నీని? ముందీడ బానలో మాంసం యేమాత్తరం లేదు. ఏంతేసినా బానదుక్కేపోద్ది

గాని నిండనే నిండదట. ఇంకా కొన్ని జంతుల్ని సంపకరా పొయ్యి. ఈడకూకుంటే యేంవుండది. (నామదేవుడి కై) ఓయి నువ్వేవిఁయ్యా? మా పానం మీదిప్పుడే పడ్డావు.

కిరా—అశనీ యెట్టిగాల? ఎంతేసినా అడుక్కే పోద్దంటాయేంటి? శిమిడిపోద్దేమో సూడే.

(అని లేచి పోఁబోవును)

నామ—కిరాతా! ఆగుమాగుము. జీవహింసఁ జేయుట మానుము.

కిరా—మానుకుంటే మాంసం యేడదొరుకుద్ది?

నామ—మాంసమా? ఆకులలంబులఁదిని బ్రతుకవచ్చు.

కిరా—ఓరుసెప్పారయ్యా నీకు? యెట్టా? పానాన్ని సంపుకోమం టావాయేం?

నామ—(చిఱునగవుతో) కిరాతా! ప్రాణముపై నీకెంతటి ప్రీతియో యున్నదో సకలభూతములకు నట్టిదనియె భావింపుము. ఒక్క ప్రాణమునకే నీకింతటి యారాటముండ ప్రాణికోటికిం కెంతటి యారాటముండునో యూహింపుము. నీచేఁ జంపఁబడిన ప్రాణు లెంత ఘోషించియుండునో నీవణుమాత్రము నూహింపవైతివి. ప్రాణములన్నియు జలబుద్బుదసమానములు. ఎప్పుడేనియు నేపులివాతనో యేగోతియందునో పడి యీశరీరములు నశించిపోవును. ఇట్టి యశాశ్వతశరీర పోషణార్థ మింతవరకుఁ జంపిన జంతువులు చాలక యింకను జంపుచుంటివా? ఇంతటనైన మానుము.

కిరా—నీమాటయిని తెరతరాలనట్టి వత్తుండే కులవిత్తిని మానుకో మంటావా యేంటయ్యా?

నామ—(కడువిచారముతో) హరిహరీ! జీవహింసచేసే మీకుఁ గుల వృత్తియయ్యెనా? హా కృష్ణా! జంతుమారణము నీకిట్టి దగిన వృత్తియని భావించితివా?

ఉ. అడవులయందుఁ బచ్చికల హాయిగ మేసెడి సాధుజంతులన్
విడువక జీవహింస కులవృత్తియటంచుఁ గుఠారధార్యులై
దుడుకుతనాన నైమఱచి త్రుళ్ళుచుఁ దూలుచుఁ జంపువారలీ
యిడుములఁబాపి కావఁదగదే? మురమర్దన! యోజనార్దనా!

వెంక — కడుపంటుకపోతావుంటే ఉపన్యాసాలింటూ కూకుంటె బొట్ట
కూడెక్కడ దొరుకుద్దిరా ?

[ఆతురమునఁ గిరాతుఁడు పోఁబోవును]

నామ — కిరాతా ! నాబొందిలోఁ బ్రాణము లుండునంతవరకు నీవు
జీవహింసఁజేయఁజాలవు. నేఁజూడఁజాలను.

(అడ్డముపోవును)

కిరా — అయ్యో ! మాకులవృత్తి మేంచేసుకుంటానికి నీవోరివయ్యా
అడ్డమొత్తావు. వుండువుండు.

నామ — కులవృత్తియైనను దానికిఁ బరిమితికలదు. కాని నీవన్నన్నో
యద్దానిని దాటిపోవుచుంటివి. అదిగాక —

శ్లో. పరోపకారాయ ఫలంతివృక్షాః
పరోపకారాయ దుహంతిగావః
పరోపకారాయ వహంతినద్యః
పరోపకారాయ కృతోమనుష్యాః.

అని ధర్మశాస్త్రములు బలుకుచుండ జీవహింసకై యేల
యత్నించెదవు. నామాటవినుము.

కిరా — నీవుపన్యాసాలిక్కడయినేదెప్పుతుపో. పెద్దయడిసిగందని ఊర
కుంటావుంటె అదేపనిగా అయిత్తావేంటు ? సెప్పుతున్నా!
బెమ్మదేవుడొచ్చినా నన్నాపలేడు. నూవేంటో ఆపుతా
నంటావేం ? (పోఁబోవును)

నామ — (పట్టుదలతో) కిరాతా! నన్నుదాటిపోవ నీతరముగాదు.

[అడ్డముపోవును]

కిరా — [కోపముతో] నిదానంగా సెపుతుంటే యినవా? గేం! నడుంగ నూనోడివి నన్నాపటానికి? పో ఆతులికి పో.

[నెట్టివేయును నామదేవు క్రిందఁబడును]

నామ — [మిక్కిలి పట్టుదలతో లేచి] కిరాతా! నానిశ్చితంబువినుము జగమంతయు నీకు సాయమొనర్చినను నామేనఁ బ్రాణము లుండునంతవరకు నవహింసఁ జేయఁజాలవు.

కిరా — నీపానంమీాదికి నీవే తెచ్చుకొంటుండావు. యీాటితోటిపాటు నిన్ను సంపి మరి పోతాసూడు. (మొంకిడికైక-) మొంకా! ఆకత్తిట్టియ్యి యీాడిపని పట్టిత్తాను. సెప్పితే యినకుండుండాడు. (నామదేవు మెడను బట్టుకొనును)

నామ — హా! ఇపుడేమిగతి? (చేతులు జోడించి) పాండురంగా!

అనుబంధము ౧౦

తోహర.

తాటకిమర్దన! యోమురమర్దన! శైవశిఖామణి! సోత్రవఁగదే
నీటనుముంచినఁ బాలనుముంచిన నీదియుభారమటంచు నిదే
ప్రాణముఁ దృణముగఁ బాయుచునుంటిని బాంసన్నికసేయఁగదే
మానుగ భూతదయాపరతంత్రుల మహిమ సఫవృద్ధిని జేయఁగదే.

[నామదేవు మూర్ఛపడును]

[కిరాతుఁడు కత్తియెత్తును — తెరజారును]

౩వ రంగము. అరణ్యము.

(నామదేవుని వేషధారణ మిప్పటివలెనే యుండవలయును. [illegible] డెబదియేండ్లకు మించినవాఁడుగను బక్కపలుచగను ఓపికలేనివానిగను తూలుచున్నట్లుగను జూపట్టవలయును. వేషమున కుష్ఠరోగిగా నుండవలయును. శరీరమందంతటను గట్లు కట్టుకొని ఈగలుతోలుకొనుచున్నట్లుగను బాధపడుచున్నట్లుగను నటింపవలయును వస్త్రధారణము కావిబట్టగూడ కట్టుచు జడలుగల తలకట్టుచు పెద్దగడ్డము తగినమీసమును గలిగి మునివేషమున నుండవలయును.)

[తెరనెత్తగా నామదేవు మూర్ఛనుండి లేచుచుండును]

అనుబంధము ౧౧.

నామ—[హర్షముతో) ఆహా! పాండురంగనికి భక్తులయందెంతటి వాత్సల్యము. భక్తులకై పలుకష్టములకు లోనగుచుండును గదా. గురునిఁ గన్గొనఁజాలక పలుబాముల గుందుచుంటినని నాపాండురంగడు కిరాతరూపంబున సాక్షాత్కరించి సద్గురుని జాడఁ దెలిపి యదృశ్యుఁడయ్యె. కిరాతరూపంబున నెంతయో జీవహింస యొనర్చెఁగదా? భగవంతుఁడేలాకో యిట్టులు సల్పుట? ఏమో పరాత్పరుని చర్యములు గుర్తింప నేరికి తరంబు! (ఏదియో సందడియగుటను నలుదిక్కులఁజూచి) ఏమిది? ఇంతలో నిన్నికురంగములు ఏడనుండివచ్చుచున్నవి. ఇంతదనుక నీయడవియంతయు జంతుహీనమై యుండెఁగదా. ఇదేమో కడువింతగానున్నది. [ఆలోచనమభినయించి] ఓహో! తెలిసినది. మున్ను కిరాతావతారుఁడగు పాండురంగనిచేఁ జంపఁబడిన కురంగములై యుండనోపు. ఆప్రదేశమునకరిగి తిలకించెద. పరాత్పరుడు భూతదయాపరతంత్రుఁడుగదా.

[ఆప్రదేశమునకరిగి చూడ నొక్కశల్యమైనఁ గాన్పింపదు]

ఆహా! ఇదియంతయుఁ బాండురంగనిలీల. సర్వశక్తిపరిపూర్ణుఁడగు వానికిఁ జేయఁజాలని కార్యమొండుకలదా? భూతదయాస్వాంతుఁడగుట మున్ను తనచేతి సమసినశవిసమ్ములనుగురంగములను బ్రతికించినాఁడు. నామనస్తాప మిప్పటికి గతించి

నది. ఆహా! నేనెంతధన్యుండను. భగవంతునిలీలల వర్ణించు భాగ్యముకాక తనివిదీర గాంచుభాగ్యముకూడ లభించినది. (భక్తిపరవశత్వమున) తండ్రీ! పాండురంగా! నీచర్యలు వర్ణనాతీతములుగదా? కించిత్‌జ్ఞుండగు నేను నిన్ను వర్ణింపగలనా?

సీ. లోకపాలక! సర్వలోకపూజితభావ!
భావనాతీత స్వభావమూర్తి!
మూర్తిత్రయాత్మక! మూలకారణదేవ!
దేవాదిదేవ సంభావనాశక్త!
శక్తిరూపవిహార! హారచిదాకార!
కారణాకారణాకార! ధీర!
ధీరమానసగేహ! దివ్యహర్మ్యనివాస!
వాసవార్చిత! హృత్పుండరీకమాన!

గీ. మానసరమణ పికదాంబి! మునిచిత్త!
చిత్తరంజన! రిపుగజమత్తసింహ!
సింహగిరిశిఖరాగ్ర శ్రీనివాస!
వాసుదేవ! మహాదేవ! వందనీయ!

(నడచుచు) ఈవనమెంత నేత్రానందకరమై యొప్పుచున్నయది. ఆహా! వివిధలతాకుసుమపల్లవితతరుశోభితంబై శకుంతసంతానంబుల కాలవాలంబై యొప్పు నీవన మానందనవనమును మరపించుచున్నది. ఇందు జరించు జీవంబులు ప్రకృతికాంత సౌందర్యాతిశయంబులం జిక్కి సొక్కుచుండునుగదా. ఏమి ప్రశాంతము! ఏమి సుఖదాయకము? ఇట్టులుంటం జేసియే మహర్షులు వనములందు వసింప నుత్సహింతురు. (దృష్టి సారించి) అల్లదే కానంబడునది పాండురంగదాస తిచ్చిన నాగనాథస్వామి దేవాలయంబై యుండనోపు. ఏమియీ దేవాలయపు విలాసము.

ఉ. ఆకసమంటు గోపురమహో యనుపించెడి చారునూతనా
నేక మణీ కవాటములు నేర్పునఁ దీర్చిన విగ్రహంబు ల
స్తోకములైన కుడ్యములు శోభితకాంతులనీను ద్వారముల్
ప్రాకల చాయలన్గనినఁ బోలవు తక్కటి దేవళంబులున్.

ఆలయమే యింత సుప్రసిద్ధమైయుండ నిక నాలయంబుననుండు మహానుభావులెంతటివారలో కదా? తినఁబోవుచు రుచులడుగనేల? పాండురంగనిచేఁ దెలుపఁబడిన వారలు మహాత్ములు గాకుందురా? (స్పర్శమభినయించి) ఏమిది? నాహృదయమేలొకో గుడిసమీపించినకొలఁది దడదడకొట్టుకొనుచున్నది. ఓహో! పెద్దలకడకేగునప్పుడు చిన్నవారలకుండు లక్షణమే కదా? ఆమహాత్ముఁడు నన్నుఁ గరుణఁ జూచునో చూడఁడో! సద్గురుఁడగువాఁడు కరుణామయుఁడు గాకుండునా! ఏలనాకీ వృథా చింత. ఆమహాత్ముని దర్శించినచో నన్నియుఁ దెలియఁ గలవు.

[గుడిని సమీపించును—ద్వారమును దెఱచును]

(ఆశ్చర్యాసహ్యములతో) అబ్బా! ఏమి యీ దుర్గంధము? భరింప శక్యముగాకున్నదే. హరి హరీ! ఇందెవ్వరైన జీవహింస సేయుచుండిరుగదా? అహింసాపరులిందున్నచో నీదుర్గంధమునకుఁ గారణమేమి? (స్మృతి నభినయించి) ఇదియునుగూడ పాండురంగని కృత్యమై యుండవలె. కిరాతవేషంబునఁ బరీక్షించినది చాలక, యిప్పుడిచ్చోట నీదుర్గంధమును గల్పించి మరల బరీక్షించుచుండె. కానిచో నింతటి దుర్గంధము లోకమున నెందైనఁగలదా? అబ్బ! ఎంతయత్నించినను ముందునకుఁబోఁజాలకుంటినే. అయ్యో! పోకున్న నెట్లు? (ముందంగవైచును. తిరిగి బయటికి వచ్చును)

(పవనస్పర్శమనుభవించుచు) ఆహా! పుష్పాదుల మేన నలందుకొని యపరాలిపోవునేమోయను భయంబున మెల్లనఁ గదలు నీమారుతుఁడెంతటి యానందమొసఁగుచున్నాఁడు. పాపము! ఇట్టి పవనస్ప

ర్యముఁ బడయఁజాలక యీదుర్గంధవారాశిని దొప్పదోగు నా ప్రాణి యెట్టిదో కదా? (కొంతవడి యోజించి) ఓహో! నేనిచ్చోటఁదడయు చుంటినేల? నావచ్చినకార్యము పూర్తికావలదా? (విరక్తిభావమున) దుర్గంధమున కైగదా భయంపడివచ్చితి? ఏమి నాపిచ్చి తలంపు! ఎంత మందమతిని! ఈ నాశరీరము దుర్గంధయుతముగాదా? నేను దుర్గంధ మున మునిఁగియుండలేదా? చిత్తమా! ఎంత భ్రమనందితివి?

ఉ. చెందిన రక్తమాంసములు చీమునరంబులు శల్యసంతతుల్
కందుకొనన్ స్వరూపమునఁగ్రాలు కళేబరసీమయందు నే
చందముతో సుగంధకిణసంతతి డిందుపథంబుగందు? దు
ర్గంధమె పర్వభూమిని సికారులొనర్పఁగ మూఢచిత్తమా!

[అని లోనికేగును]

[పిసోబా కేశవునిఁగాంచి] ఆహా! ఏమి యీతపశ్శాలి తేజము! ఈతఁడెవ్వఁడో సంయమివర్యుఁడై యుండనోపు. పాపము! కర్మపరి పాకముచేతఁ గుష్ఠరోగియయ్యె కట్టా! తపోనిధియని యెన్నఁబడినను గర్మబద్ధుఁడైయుండవలసినదే కదా! పురాకృత కర్మఫలంబుల ననుభ వింపకతీరునా?

ఉ. ఎంతతపంబుఁజేసిన మరెంతటి తీర్థములందు గ్రుంకినన్
జింతన నేసినన్ బురుషసింహులుపలిలల భక్తియుఁ న
త్యంత ధనాఢ్యుఁడై ఘనసుఖాంబుధి మగ్నతఁజెందినన్ వృథా
చింతయకాని యెల్లరును జిక్కుదురేయెడఁ గర్మబద్ధులై.

విరించి చేష్టలతిచిత్రములుగదా? సుందరునకుఁ గురూపిని, కురూపునకు సుందరిని, గర్భదరిద్రునకుఁ బుత్రసంతతియు, భాగ్య శాలి కనపత్యతయు, సన్మార్గులకు ఖేదంబును, దుర్మార్గులకు మోదం బును గూర్చుచుండును. ఎచ్చోటనేనియు రత్నమునకు సరియైన రత్న మబ్బునే? పురాకృత కర్మానుభవమునఁగగా యెల్లజీవులు జగన్నా

టకరంగంబునఁ బాత్రలధరించి తమ తమ ప్రదర్శనాకౌశలముఁ జూపి యంతమొందుట? పాండురంగఁడీతఁడే తగిన గురుఁడని తెల్పియుండె. కుష్ఠరోగియైనను నీతనికే శుశ్రూషలొనర్చి పరమార్థమెఱింగెద.

[సమీపించి యదరిపడి] కటకటా! ఈమహాత్ముఁడెట్టి పాపకార్యమునను లోనైయున్నాడు. భువనత్రయ జీవసంహారణమూలకారణమూర్తియు — క్షీరసాగరమథనకాలజనితదందహ్యమానహాలాహల భక్షకుండును — నిర్వక్రాఖర్వగర్వప్రతాపదీపనిర్వాపణమహాబలుండును — అగు ధూర్జటి శిరంబున — పావన గంగాతోయమ్ముల సతతము మునుంగు శిరంబున — కంటకసమానములగు పాదములు పెట్టెనే? పురాకృత కర్మఫలంబున నిమ్యోడఁ గుష్ఠరోగియయ్యుఁ దిరిగి పునర్జన్మ సంభూతుఁడగుటకై యామహాదేవు నవమానించుచున్నవాఁడే. అయ్యో! పాండురంగా! ఎట్టిమహాత్మున కెట్టి విపద్దశఁ దెచ్చి పెట్టితివి ఈ కృత్యము విపరీతముగదా? ఏమో, మహాత్ములకార్యలు కడు విపరీతములు. తొల్లి కుంభసంభవుఁడు సముద్రోదకంబును మూఁడు పుడిసిళ్ళుఁగాఁ గ్రోలె. కౌశికుఁడు సృష్టికిఁ బ్రతిసృష్టిఁ జేసె. అక్కటంటే నిదియొక మహాత్ముని చర్యయేమో? లేక నా పరీక్షార్థమై పన్నిన పన్నాగమో? కానిమ్ము నాకీ గొడవలేల. మహాత్మా! నమస్కారము. (పదములంటి మ్రొక్కును)

విసో—(ఉస్సురనుచు) అయ్యో! అయ్యో! పాపాలి కింకరుఁడవైతివే? అబ్బబ్బా! నీనమస్కారము తెగిరిపోను. కురుపులన్నియు రేగెఁ గదా?

నామ—(భయముతో) స్వామీ! అపరాధము క్షమింపుము.

విసో—అయ్యా! క్షమాపణలు తరువాతఁ గావచ్చును ముందు కొంచెమువిసరి పుణ్యముఁగట్టుకొమ్ము.

నామ—(చెంతఁగూర్చుండి విసరుచు) మహాత్మా! సకలము నెఱింగిన మహానుభావులరగు మీకు ముక్కంటి యుత్తమాంగంబునఁ బాదంబులుంచుట భావ్యమనితోచెనా?

విసో — కుమారా! నేనేమి చేయుదును? ఇచ్చోటనుండి లేచుటకు శక్తి యణుమాత్రమేనియు లేదు. భావ్యముఁగాదని తోచి నచోఁ దొలఁగించి పుణ్యముఁగట్టుకొమ్ము.

(నామదేవు పాదములుదీసి యింకొకచోటనుంప నచ్చోటను శివలింగముపైననేయుండును. ఆశ్చర్యముతో రెండుమూడుపర్యాయము లట్లు చేయఁ దొంటిమాదిరియే జరుగును.)

నామ — [ఆశ్చర్యమున స్వగతము] బాపురే! ఇట్టివింత నెందైనఁ గంటినా? చంద్రశేఖరుని శిరంబునఁ బాదములుంచుట పాపంబని పాదములు దొలఁగింపఁ యథాస్థితియే సంభవించె. ఆహా! ఆమహాదేవున కీమహాదేవుని పాదములు శిరోభూషణము లయ్యెఁగాబోలు. లేనిచో సమస్తదేవాసురముని కిరీటప్రభాభాసమాన చరణారవిందుఁడగు నాగంగాధరునకీతని నిగ్రహించుట యొక గజ్జయకజ్జమా? యతీంద్రులకుఁ జతుర్దశభువనంబులు వశంగవలసినవేకదా పాండురంగనికే నచ్చిన పురుషుఁడు మహాత్ముఁడుగాక సామాన్య మానవుఁడగునా? ఈతఁడే యజ్ఞానతిమిరభాస్కరుఁడు. ఇంతదనుక నీమహాత్ము నెట్టుల భావించితి? నిప్పునుగప్పిన వహ్నియని యెఱుంగకపోతినే? ఎంతయజ్ఞానుఁడనైతి. కాని మహాత్ముఁడగు వానికీకుష్ఠరోగ మేల ప్రాప్తించెనో? (ఆలోచించి) ఓహో ప్రాప్తించెనని తలంపనేటికి? నన్నుఁ బరీక్షింపఁ బాండురంగనిచే నియమింపఁబడి యిట్టి వేసముఁదాల్చియుండనోపు రంగా! నీమాయ లసదృశములుగదా. లేనిచో జగంబునఁ జూడఁజాలని యిట్టి కుష్ఠరోగియగునా? ఏమిది? దుర్గంధ ఘుమఘుమించుచున్నదే. కానిమ్ము. మహాత్ముల సంస్పర్శయొప్పు దుర్గంధమును సహించుటకొక లెక్కయా? (ప్రకాశము) స్వామీ! ఈయజ్ఞాను ననుగ్రహింపుడు.

విసో— [గద్గదస్వరమున] అయ్యో— ఈకుష్ఠ......రోగిపై......గురు భావ......మేలయుంచె......దవు. నోటమాట......లేనియీ ......నిర్భాగ్యుడు......నీకు పర ......మార్థమును .... బోధింపఁ......గలఁడా ?

నామ— [చేతులు జోడించి] స్వామీ ! మీ సందర్శన కతంబుననే యీ మూఢుని మౌఢ్యము కొంత సమసిపోవ నిఁక దర్శనా ధార భూతునకుఁ బరమార్థ మెఱుక లేదనిన నమ్మఁగలనా ? దేవా ! తమబోటి యతీశ్వరుల కృత్యంబులు వర్ణనాతీతములు గదా ? అల పరాశరుండు మత్స్యగంధిని యోజనగంధిగా మార్చె. అలగౌతముఁడు విరూపాక్షుని సహస్రాక్షునిఁగాఁ జేసె అట్టిచో నన్నుఁ బరీక్షించుటకై యట్టి రూపంబున నుంటివేకాని సాక్షాత్కుష్ఠరోగివి కావుగదే? ఈ మీ సేవకుని చేత సేవఁజేయించుకొనుఁడు.

(పాదములొత్తును)

విసో— (నోటిమీద చెయ్యివేసికొని) అయ్యయ్యో! నీవు నాకెక్కడ దాపరించితివి. ఓయి దేవుఁడా ! కుష్ఠరోగిఁగాఁ జేసిన యది చాలక యీ మూర్ఖుని నాపాలి కాలకింకరుఁగాఁ బంపితివే. హరిహరీ ! తొలుదొల్లనే బాధచేఁ గుందుచుండఁ బైని యీతని సపర్యలు మఱింత బాధింపఁదొడఁగె. నేఁడెట్టి కష్టంబు ప్రాప్తించె. అయ్యో! తీపులు మెండగుచున్నవే. (చిరాకుతో) అయ్యా! నీసపర్యలచే నన్నుఁ గష్టపెట్టకుము. నాకేమియుఁ దెలియదు. నీతోవను నీవుపొమ్ము. నాసేవఁ జేసి నీవేమితరింపఁగలవు? అనేక యతీంద్రు లిక్కాననంబునఁ గలరు. వారలసేవించి కృతార్థుఁడవుగమ్ము.

(నిమీలితనేత్రుఁడగును)

నామ— [కడుశాంతముతో] స్వామీ ! నన్ను కసిరికొట్టినను మిమ్ము విడువఁజాలను. నామనంబునకు నచ్చిన గురువులు మీరలే.

మీరు పాండురంగనిచే నియమింపఁబడి యిట్టి యవతార మెత్తితిరి కాని నిక్కంపు కుష్ఠరోగులు కారు. దేవా! మీ సురుచిరాంగంబు నీపామరునకుఁ జూపుడు. పరమార్థ బోధామృతంబున నీయజ్ఞానుని జిహ్వకఁ దడుపుడు. దాసునిపైఁ బంతమూనుట దాసజనావనలక్షణమా? తండ్రీ! కాళ్ళఁబడి మ్రొక్కుచుంటిని. రక్షింపుడు,

[పాదములచెంత సాగిలఁబడును]

నిసా—[స్వగతము] పాండురంగని యాజ్ఞాప్రకార మీతని సహనముఁ బరీక్షించితి. ఇంకను బరిశోధించుట కిఁక మా[illegible]త్వము. ఆహా! ఎంతటి దుర్గంధమును సహించె? ఎంతటి నిశ్చలభావంబున నిలిచె? ఎంతకసిరినను దొలఁగిపోవక నేనయో దిక్కని నమ్మి ధూళిధూసరపరివృతంబగు నికటికినేలపైఁ బాదములచెంతఁ బవ్వళించెఁగదా? ఇట్టి శిష్యునిఁ గన్నట్టి భాగ్యముగాదు. ఇతనికిప్పుడే చేరఁదీసి తారకమంత్రోపదేశ మొనర్చెద. ఇప్పుడు నాకీమారు వేసమేల? [నిజరూపంబునఁ బ్రకాశము] కుమారా! నీమనోహరుండిదే నీకై వేచియున్నవాఁడు లెమ్ము.

[లేవఁదీయును వేషముమాన్పెను]

నామ—(లేచి సంభ్రమాశ్చర్యములతో) స్వామీ! ఇప్పటి కుష్ఠరోగులు మీరయేనా? ఇంతలో నంతటి కుష్ఠరోగ మెచ్చటికేగె? ఇదంతయు నాపాండురంగని మహిమ. తండ్రీ! ఈమూర్ఖునిపైఁ గనికరముంచి మీశిష్యునిఁగాఁ బరిగణింపుడు.

నిసా—కుమారా! నీమనోభావము నే గ్రహించితిని. గురూపదేశమునకై నీవిచ్చోటి కేతెంచియుంటివి. గురూపదేశ మెంతవారికేనియు నుండవలె. అదియే మోక్షమునకుఁ ద్రోవఁజూపునది. రెండవది భక్తి. భక్తికి మూలకారణము నిశ్చలత్వము. నిశ్చలత్వము కుదురుటకు ముందొకదానియందు మనస్సు లగ్నమై

యుండవలె. లక్ష్యమగుటకుఁ బ్రేమ మూలసాధనము. అట్టి ప్రేమ విషయవాంఛలఁ దగుల్కొనినచోఁ బలుతెఱంగుల విచ్ఛిన్నమైపోవును. అట్టిదాని విష్ణుసంకీర్తనమ్మునకు మరల్పవలె. అప్పుడు పైఁజెప్పినవన్నియు నొకటివెంట నొకటిగా లభియించి తుదకు భక్తిగాఁ బరిణమించును. భక్తియందుఁ బెక్కురకంబులుగలవు. అన్నిటియందు రెండు విధములే మనకు ప్రధానములు. అవి హేతుక — అహేతుకములు. హేతుక భక్తియనఁ గారణముతోఁ గూడుకొనఁబడినది. కారణము నిరూపింపఁబడినప్పుడు దానఁ గల్గు భక్తి విషయములందాసక్తియుండును విషయాసక్తమైన భక్తిచే భగవత్సాన్నిధ్యమును బొందుట దుర్లభము రక్కసుల భక్తియంతయు హేతుకము. అందుఁజేసి వారలెంత తపశ్శాలురైనను కృతకృత్యులు కాఁజాలరైరి. ఇక నిర్హేతుకభక్తింగూర్చి చెప్పనలవిగాదు. నిర్హేతుకభక్తి సంపూర్ణునకు విషయములం దాసపోవును. హేతుకభక్తిచే కొన్నికతఁ బ్రారబ్ధములకుఁ జాల్పడవలసియుండును. కాని నిర్హేతుకమునకట్టి గుణములేమి ప్రహ్లాదుని భక్తి నిర్హేతుకము ఎన్నియిక్కట్టులు చేకూరినను నిర్హేతుకభక్తియుతుండగు ప్రహ్లాదుండు వాని నన్నిఁటి జయించి కడకు మోక్షసామ్రాజ్య ధురంధరుండయ్యె. కావున—

ఉ. హేతుకమైనభక్తి ఫలియింపదు దారుణపాపపుంజసం
జాత మనోవిషాద ముపసామజసింహికి ఘోరమైన ని
ర్హేతుక భక్తి కైవడి రమేశుని పాదసరోజధూళి నై
పూతగఁ బూయువారెవరు? పొందుటమాధవలోకసౌఖ్యముల్.

పుత్రా! పాండురంగని నిర్హేతుకభక్తితో నారాధింపుము. ఎట్టిఫలముననేనియు నాసింపవలదు. ఆసించినచో నది సహేతుకమగును. కొందరు పురుషార్థములఁ గోరి భగవంతు నారాధింతురు. అట్టిదియంతయు విష్ణు సాయుజ్యమునకుఁ గంటకసమానము.

ఉ. భాసుర రాంభ కుంభకుచ భారములబ్బుట యేమి లెక్క? జం
భాసుర వైరివోలె ననమాన సుఖంబుల నందుటెంత? సే
రాసను భూమిపాలుఁడయి రాజ్యము సేయుట యేమిగొప్ప? బ
కాసుర వైరినెప్డు పరమార్థమెఱింగి భజించు టొప్పగున్.

ఇంతవఱకు భక్తిమార్గంబు నెఱింగితివి. ఇఁక ధర్మసూక్ష్మత నెఱుంగుము. నీకు సమత్వముఁగలుగ లేదు. పాండురంగఁ డాలయమందే యుండునని భావించుచుంటివి, అటుల భావింపఁ గూడదు. ఈ సకల చరాచరంబులయందును పాండురంగఁడు సూక్ష్మరూపంబున వర్తించుచున్నాఁడు. అందరును పాండురంగని స్వరూపులే. అందరును పాండురంగని యాజ్ఞాబద్ధులే. తృణమైనను నాతని యాజ్ఞ లేనిది కదలఁజాలదు. ఆత్మయే పరమాత్మ స్వరూపము. నీయాత్మయు నాయాత్మయు నేక స్వరూపములే. ఆత్మను వశపఱచుకొనినచో నప్పుడు పరమాత్మను వశపఱచుకొనఁగలవు. ప్రతిజీవమునందును పరమాత్మస్వరూపము నిలచియున్నది. అన్నియును సమానములే భగవంతుఁడనేక నామములతో బిలువఁబడుచున్నాఁడు కొందరు "కృష్ణా" యనియుఁ గొందరు "ఈశ్వరా." యనియు గొందరు "రామా" యనియుఁ గొందరు 'పాండురంగా, యనియుఁ బిలుచుచున్నారు. ఇవియన్నియు నేకరూప ప్రధానములు. ఏకగుణాకలితంబులు. ఏకధ్యానస గోచరంబులు. అన్ని నామములను సమబుద్ధితోఁ బాటింపవలయు. అణుమాత్రమేనియు భేదము నాపాదింపగూడదు. భగవంతుని

లీలలన్నియు నీనామములయందును జెల్లుచుండును. కలి యుగంబున భగవంతుఁడు 'కృష్ణా' యను నామంబునఁ బూజింపఁబడు చున్నవాఁడు. అట్టి కృష్ణునిలీల వర్ణింపఁ దరమా? ఆతని నుతింప శక్యమా ?

అ ను బం ధ ము. ౧౨.

సీ. బాల్యంబుననె చనుబాలు ద్రావించెడు
పూతనఁ బొరిగొన్న పురుషమూర్తి !
మనుదిన్న నెపమునఁ దననోరఁ దల్లికి
విశ్వంబుసూపిన విశ్వమూర్తి !
ఘోరవిషానలదారుణాకారుఁ గా
ళీయుమర్దించిన గేయమూర్తి !
కోపించి వజ్రిపై గోవర్ధనాచలం
బవలీల నెత్తిన యచలమూర్తి!

గీ. ఘోర దానవమర్దన ధీరమూర్తి!
సత్యవాక్పరిపాలన శాంతమూర్తి !
పరమపావనమూర్తి ! యద్వంద్వమూర్తి !
కేవలము విష్ణుమూర్తి ! శ్రీ కృష్ణమూర్తి !

కుమారా ! ఇవియన్నియు ముక్తికి మూలసాధనములు. ముక్తి యనఁగా సంసారబాధములనుండి విముక్తియగుట. ముక్తియే జన్మ సాఫల్య మొసఁగునది. అన్నిఁటికంటెను భక్తి నిర్హేతుకమై యుండ వలయు. భక్తాగ్రణీ ! రాముని సేవించువిధం బెఱింగించెద రమ్ము.

(అని చేరదీసి చెవియందు తారకమంత్రోపదేశ మొసగ్గును)

నామ—(దీర్ఘనిశ్వాస పురస్సరంబగు వికసిత హృదయముతో) తండ్రీ! ఈ యజ్ఞానుని రక్షించితివి. పరమార్థ మెఱింగించితివి. నా కింకేమికావలయు? ఆహా! గురుబోధాప్రభావమెట్టిది?

గీ. ముక్తిమార్గప్రదాయికి మూలధనము
పటులపాపాగ్నిఁ జల్లార్ప జలధరంబు
రామనామామృతముఁగూర్చు రమ్యపథము
సద్గురునిబోధ! యీ మూడు జగములందు.

స్వామీ! నాజన్మమును దరింపఁజేసితిరి.

(సాష్టాంగపడును)

నిసో—[సప్రేమమున లేవదీసి] కుమారా! ఇఁక నీవరిగి పాండురంగని నిశ్చింతమెయి సేవింపుము. సామాన్యమానవులంబలె భక్తసింహుఁడవగు నీవును లోకహితానువర్తివై గురుబోధ నందితివి. నేనింక యాశ్రమంబున కరిగెద.

(నిష్క్రమించును)

నామ—(ఆనందమున సొక్కుచు) నాతండ్రీ! పాండురఁగా!

ఉ. ఈసరికే కృపార్ద్రమతి నెల్లవిధంబులఁ గాచుచుంటివీ
దాసుని దోసముల్గెడపి ధన్యునిఁజేయవె నీసయుక్తి మనో
న్యాసమె ఘోరపాప పరిహారమటంచును నమ్మికొల్తు నో
దాసజనావనా! కుటిలదానవభంజన! చిత్తరంజనా!

రంగా! ఖగరాజతురంగా!

హంసధ్వని

దశరథనందన దైత్యవిరామ
కౌశిక మఖపరిపాలనరామ
గౌతమసతి సంరక్షణరామ
శాలాంకు ధనుర్భంజనరామ
సీతార్పిత వనమాలికరామ
ఖరకులనాశన విక్రమరామ
కబంధకంఠ విలుంఠనరామ
రావణమారణ కారణరామ
హనుమద్భక్తి సుపోషితరామ
రఘుకులదీపక రాఘవరామ
మాయామానుష విగ్రహరామ
దాసజనావన ! దశరథరామ.

[భజనసేయుచు నిష్క్రమించును]

[తెరవ్రాలును]

ఇది ద్వితీయాంకము.

ఓమ్.

భక్తనామదేవ

తృతీయాంకము.

౧ వ రంగము. కరవీరపురము - సేతాజిసౌధము.

(నామదేవుఁడు [illegible] యుండెదరు. [illegible] బాయి [illegible] నయుము.)

[ప్రవేశము—నామదేవు భజనసేయుచు]

నామ—(భక్తిభావముతో) రామా! సకలసద్గుణధామా!

అనుబంధము ౧౩

మ. తలమే? బ్రహ్మాదులైన నీసుగుణసంతానంబు వర్ణింప ని
ర్మలతత్త్వంబుల్ శైశవంబునను ప్రారంభించి వర్ణించుచుం
గలుగన్ జెందఁగరాని మోహసుఖసంగాతంబు నిత్యంబుఁగాఁ
జలితుల్ దీని నెఱుంగలేరుకద; యీశా! పాండురంగప్రభూ!

(శ్రమ నభినయించుచు) పండరీపురమిఁకను జాలదూరమున నున్నది. పోవుదమన్నఁ జాల ప్రొద్దగుచున్నది. వాడిమయూఖములు విచ్చలవిడి నెల్లెడల సంచరించుచున్నవి. పాదములు మొద్దువాఱుచున్నవి పిపాస మిక్కుటమగుచున్నది. (చూపు నిగుడించి) పరిసరంబుల నెచ్చటను నగరముండునటులఁ గానుపడకున్నది. అబ్బ! ఏమి యీ చండభానుని తీవ్రశాసనము? సకల చరాచరంబులఁ దన తీవ్రప్రతాపాగ్నికీలలఁబడఁగొట్టుచున్నాఁడు.

(నడచుచు) అల్లదే కానంబడునది క్రీడావనంబైయుండనోపు. అందెచ్చటనేని జలాశయముండునేమో?

[వనము దరియును]

(ఆశ్చర్యముతో) ఓహో! ఏమిది? పురబాహ్యప్రదేశంబున నుండు తరుప్రదేశమువలె నున్నది? కానిమ్ము. పురంబునకరిగి కొంత విశ్రాంతిఁ గైకొనెద.

[నగరమును బ్రవేశించును]

అహో! ఏమి యీనగర నిర్మాణము?

సీ. శిల్పికారుని భావచిత్రితంబులఁ జెంది
మిన్నులతోరాయు మేడలగుమి
కాంచనరత్న సంఘటిత వైభవముతోఁ
దనరారు తద్గృహద్వారచయము
మానవప్రతిబింబమానితంబగునట్టి
విమలరత్నవికార వేదికాలి
మాణిక్యఖచిత సామజములిర్వంకల
దాపున నునువగు తాపలతతి

గీ. నిలచి యేదెసఁబరికింపఁ గలుముల జవ
రాలి పురమోయనంగ విరాజమాన
విభవసంతానబద్ధమై వెలయు నిప్పు
రంబు రెండవ యలకాపురంబుఁగాదె?

(ముందరికి దృష్టినిగిడించి) ఈసౌధమెవ్వరిదో సుగుణసంపన్ను లగువారిదని తోచుచున్నది. ఇచ్చోటికేగి మత్పిపాస నపన యించుకొనెద.

[గృహద్వారముచెంత నిలచి చూచుచుండును]

(లోపలనుండి తార యను దాసి వచ్చుచుండును)

తార—(నామదేవుగాంచి స్వగతము) ఆహా! ఏమి యీతనిమూర్తి! ఎవ్వరో మహాభక్తుడైయుండనోపు. (ప్రకాశము) స్వామీ! లోపలికి దయచేయుడు.

[నామదేవుని గృహములోనికిఁ దీసికొని పోవును]

నామ—తల్లీ! కొంచెము దాహ మొసంగెదవా?

[తార జలాపాత్రమునివ్వ నామదేవు తనపిపాసనణంచుకొనును]

నామ—(సంతసముతో) అమ్మా! ఈపుణ్యగృహం బెవ్వరిది?

తార—(వినయశ్రద్ధలతో) స్వామీ! ఇది నేతాజి యను నొకసుగుణ సంపన్నుని గృహము. వారలిప్పుడు గ్రామాంతరమున కేగి యున్నవారలు. వారి యేకపుత్రియగు రాధాబాయి స్నానార్థమై తోటకరిగియున్నది. మహాత్మా! నేడు మాగృహంబున విందారగింపవలయు.

నామ—అట్లేయగుఁగాక తల్లీ!

[అని సిద్ధనభినయించును]

తార—(అదియెరింగి యొక శయ్యనమర్చి) స్వామీ! మార్గాయాసంబునఁ గడు బడలియున్నారు. కొంచెముసేపు విశ్రమింపుడు.

(నామదేవుశయనించును. తార వీవనతో విసరుచుండనాతఁడు గాఢముగా నిద్రవోవును)

[ప్రవేశము. పూలబుట్టతో రాధాబాయి]

రాధ—(నామదేవునిఁగాంచి యాశ్చర్యముతో) తారా! ఈమహాత్ము లెవ్వరే!

తార—అమ్మా! ఎవ్వరో యెఱుంగ. గృహంబున కరుదెంచుటం జేసి సపర్యలొనర్చుచుంటిని.

రాధ—అదియే కదా యైహికంబున మనము సంపాదించుకొను భాగ్యము. నెచ్చెలీ! పూజాద్రవ్యములన్నియు సిద్ధము జేసిరమ్ము.

[పూలబుట్టతో తారలోని కేగును]

(రాధకు నామదేవు గాంచినకొలందియు నొకవంక భక్తిబీజము నింకొకదెస మోహబీజమును సమముగా నామె స్వాంతంబున మొలకలెత్తుచుండును)

రాధ—(భక్తిభావముతో) ఆహా! ఏమి యీతనిమూర్తి? మొగంబున శాంతరసము తొంగిలిపోవుచున్నదే? ఏమా నిశ్చలభావము? ఏమా గంభీరహృదయము? ఈతండెవ్వండో పరమభక్తశిఖామణియై యుండవలె నేనెట్టిపుణ్యము సల్పితినో నాకీ మహాత్ముని సందర్శనమబ్బుటకు? ఏమిది? తలంచినకొలది హృదయమేలకో యీతనిపైం బరుగులిడుచున్నది?

(చకితభావముతో) ఆ! పరపురుషుం జేరంతబునం గాంచుట సతులకు సేంతమా? [illegible] కాదా? కానిమ్ము ఈ మహాత్ముండు మాగృహంబున కతిథిగా నేతెంచియుండెంగదా? అతిథిపూజాగురు [illegible] వారలకు స్వపురుష పరపురుషులను భేదమేమున్నది?

[అతిథిభావముతో] పాప మీతఁడెంత దూరమునసుండి వచ్చుచుండెనో? ఎంతయలసియుండెనో? ఇంకను వదనంబునం దలసటచిహ్నంబులు గానంబడుచునే యున్నవి. సుఖనిద్ర పట్టునట్టుల కొంచెముకొంతసేపు విసరెదనుగాక.

[ప్రణయభావముతో విసరుచు] ఆహా! ఏమి యీతని సుప్రసన్న వదనమండలము? కనురెప్పల చారలు ఘర్మబిందువులు శాంతరసప్రధానములుగ భాసిల్లుచున్నవే? నిర్మలహృదయ

కమల కాసారంబున భక్తిరసామృతమెటుల దరుల నొరసి యున్నదో కదా? అబ్బ! ఈతని యాకృతి వర్ణనాతీతముగదా?

గీ. కనులు శాంతిరసచ్ఛిత్ప్రకాశితములు
గతులు సత్త్వభావసంకల్పితములు
ఇట్టి వానికరంబు నేయింతిపట్టు
దాని కబ్బునె? సురుజన్మ ధాత్రియందు.

[సప్రేమమున శుశ్రూషలొనర్చుచుండును]

తార—[తిరిగి ప్రవేశించి] సఖీ! అన్నియు సిద్ధములైనవి.

రాధ—మహాత్ములిప్పుడ నిద్రమేల్కొనునట్లు లగపడును. పూజా విధానము ముగిసిన యనంతరము మేల్కొలుపవచ్చును. పోదముపద.

[ఇద్దరును బోదురు]

[రంగస్థలంబున నామదేవు శయనించియుండును]

[తెఱలో]

[గానాదములును విష్ణుసంకీర్తనములును వినఁబడుచుండును]

నామ—[త్రుళ్ళిపడి లేచి వినుటనభినయించి] ఎక్కడిదీ విష్ణుసంకీర్తనము? హాయి! హాయి! కర్ణానందమొనగూర్చుచున్నది. అబ్బా! విష్ణుసంకీర్తనామృతమును గ్రోలి యెంతతడవైనది. ఆహా! ఏమాకోమలకంఠ నినాదమాధురీలహరి? ఏమాభక్తిరస ప్రపూరితవిష్ణుసంకీర్తనామృత ఝరీవేగము? ఏమాచిదానంద రూప ప్రకాశిత స్వాంతసుధాతరంగము? జయపాండురంగ ప్రభూ! జయసచ్చిదానంద ప్రభూ!

తరలము.

నిలుపులేని మనస్కుఁడేక్రియ నిన్నుఁగూర్చి భవద్గుణం
బులఁ ద్రికాలములన్నుతించినఁ బొందఁజాలరు ముక్తి నీ
తలఁపులేని శరీరికే ధన ధాన్యరాసులు గల్గినన్
ఫలముశూన్యము విశ్వభావన! పాండురంగ! దయానిధీ!

[తెరలోనుండి వినవచ్చిన కీర్తనమ్ము ననుసరించి నిమీలిత
నేత్రుఁడై భజనసేయుచుండును]

రాధ—[పూజావిధానంబును ముగించుకొని ప్రవేశించి నామదేవు భక్తిభావమునుగాంచి విస్మయంబున స్వగతము] ఆహా! ఏమి యీమహాత్ముని భక్తితాత్పర్యము. ఇట్టివాని సేవ లోకాంతకు లభించునోకదా? (ప్రకాశము] స్వామీ! వేళ యతిక్రమించుచున్నది.

నామ—(కనులువిచ్చి యాశ్చర్యచకితుఁడై లేచి) ఈమెయేకాబోలు నేతాజీసుతయగు రాధాబాయి. ఆహా! ఏమాకోమలవదన సుశీల సుగుణస్వభావ గాంభీర్యము? ఏమాభక్తిభావ సంజాత హృదయోన్మమణ నిర్మలభావ ప్రకటితము? ఏమా వినయ విధేయ మధురాధర పల్లవచలితస్వభావసౌ పుణ్యము? ఏమా రమణీయతరుణముఖకమల లావణ్యసౌకుమార్యము? ఏమా రూపరేఖావిలాసము ?

సీ. పుండరీకముఁగోరుఁ బుండరీకముజేరు
గమనంబుకన్నులు కిరణవింపు
హారికలాపము గెల్చు హారికలాపముబిల్చు
మధ్యంబుపల్కులు మార్దవంబు
అబ్జంబు హసియించు నబ్జంబుమఱపించు
గ్రీవంబు వదనంబు గేరుకాంతి
మధుపాలిబురుడించు మధుపాలితముఁజెందు
కురుపాలిరూపంబు గోరుప్రేమ

గీ. బాల! సుమబాల! మృదులకపోల! శీల!
హరిపదాంభోజ యుగ్మక ధ్యానలోల!
అతిథిపూజానిబద్ధ గుణాలవాల!
మఱపువచ్చెనె? వేయిజన్మాలకేని.

[ప్రకాశము] బాలికామణీ! నీభక్తివిశేషంబులు మెచ్చదగినవి.

రాధ—స్వామీ! నమస్కారము. [నమస్కరించును]

నామ—[సుప్రసన్న వదనముతో] కల్యాణివగుదువుగాక.

రాధ—[అధోముఖియై] మహాత్మా! తమ పవిత్రనామ మెఱుంగ వచ్చునా?

నామ—కోమలీ! నామదేవని జనులు నన్నుఁ బిలుచుచుందురు.

రాధ—(విస్మయ సంభ్రములతో] మహానుభావా! ధన్యనైతి. తమ దర్శనభాగ్యంబు లభించుటఁజేసి నానోములు సఫలీకృతము లైనవి. పాండురంగనికి నాపైఁ గృపవొడమినది.

నామ—బాలామణీ! నీచరితం బస్మదృశులకు హితంబుఁ గలిగించెదు గాదే?

రాధ—అంతయు మీకృపయేగదా? స్వామీ! వేళ యతిక్రమించుచున్నది. మాయాతిథ్యంబును స్వీకరించి మాగృహంబును బావనమొనర్పుడు. నెచ్చెలీ! తారా! మహాత్ముల స్నానార్థము గొనిపొమ్ము.

(అంత తార నామదేవు లోనికిఁ గొంపోవును)

రాధ—[స్వగతము] ఇట్టిపరమభక్తుని పత్నియగుటకు నేకన్యకామణి నోచియున్నదోకదా! చిత్తమా! తత్తరమందకుము. పాండు రంగా! ఈ సద్గుణసంభూతునకే నన్నుఁ బత్నిఁగానొనర్పుము.

[నిష్క్రమించును]

(తెరవ్రాలును)

---

౨ వ రంగము. సౌధము.

(రాధాబాయి యిచ్చట వేషమును మార్చవలయును. విరియబోసిన నలకట్టును మలినవస్త్ర ధారణమును నాభరణవిహీనంబును గలిగియుండవలయును. భావప్రకటనమునఁ జింతాకులస్వాంతగను విరక్తిభావోద్రేకగను దుస్సహవేదనాపరురాలుగను మూర్తీభవించిన శోకదేవతవలెను నుండవలయును. సేతాజీ యేబదియేండ్లకు మించినవాఁడుగ నుండవలయును. కానిధనికుని లక్షణములు గన్పడవలయును. వేషము దామాజీకివలె నుండవలయును. భావమునఁ బుత్రికా ప్రేమముగలవానిఁగను దీర్ఘకోపము లేనివానిగను నుండవలెను.)

[ప్రవేశము : ఖిన్నవదనముతో రాధాబాయి]

రాధ—(నిట్టూర్పుతో) కటకటా! జనకుఁడెంత చెప్పినను వినఁడయ్యె. నేనేమిసేయుదాన? ఎవ్వరితో మొరపెట్టుకొందు? నాకుదిక్కెవ్వరు? హా! పాండురంగా! నాకీప్రేమ నేల నంకురింపఁజేసితివి? చేసితివిపో? ఈవ్యసనభావ మేలఁ గలిగించెదవు? హా! హా!

(కొంతతడవు చింతానిమగ్నయగును)

(స్మృతినభినయించి) ఆహా! ఆభక్తశిఖామణిమాటఁ దలంచినకొలఁది శరీరము తన్మయత్వము నొందుచున్నది. అబ్బా! నాటిమాట జ్ఞప్తికివచ్చినచో మితిలేని సంతసము గలుగుచున్నది. అయ్యో! ఇంకెక్కడి సంతసము? ఆమహాత్ముని కీర్తనలనె భక్తిభావముల నెలుగుచు విష్ణుకీర్తనసుధారసపానపరవశచిత్తనగు భాగ్యము నాయెడఁ గలుగునా? ఆతనిపాదసేవలు నాకబ్బునా? హా! తండ్రీ! ఏకపుత్రికనగు నన్నిట్టులఁ గష్టపెట్టుట భావ్యమా? అయ్యో! జనకుని దూఱుచుంటి నేల? నాపూర్వబహుళజననసుకృతఫలరూపమిది యేకాబోలు. నాఁడు ఆమహాత్ముని సందర్శనమబ్బిననాఁడు—ఆభక్తవతంసుని కరుణారసకలిత ప్రధానంబులగు పల్కులవిను భాగ్య మొదవిననాఁడు—నానోములన్నియు సఫలీకృతములగునని తలంచియుంటినే. కట్టా! నేటికాతలఁపులన్నియు నడుగంటెఁగదా? నేటికి నాయాశాలత వాడిపోయెఁగదా? నేటికి నాయెడ మర్వ్యసన ఘాతంబు చిందులు ద్రొక్కుచుండెఁగదా? అయ్యో!

కన్నులు తిరిగిపోవుచున్నవి. ఏమది? మహాత్మా! వచ్చితివా? రమ్ము. నీపాదకమలముల నొక్కసారి భజింపనిమ్ము. ఈదీనురాలిపై నీకుఁగల ప్రేమ కన్నతండ్రికి లేకపోయెఁగదా! ఇది యేమి? పాండురంగా! భయము లేదని తెల్పుచుంటివా? ఊరట నొందుమని పల్కుచుంటివా? ఇంకెక్కడియూరట. హా! హా!

(మూర్ఛిల్లును)

[ప్రవేశము—నేతాజీ]

నేతా—(స్వగతము) మదీయపుత్రిక మొండితనము వహించుచున్నది. ఎంతచెప్పినను వినదుగదా? ఎవ్వనినో యొక భాగ్యవంతుని బిడ్డనుఁగోరి సంతసపడుదునని తలంచితినిగాని యిట్టుల నొకదరిద్రుని గోరునని కలనైనఁ దలంపనైతినే! మొదలు చనువిచ్చుటయే తప్పు. కష్టసుఖమ్ము లాలోచించుటకు దానికేమి తెలియును? జననిలేదుగదా యని గారాబముతోఁ బెంచినందులకు వృద్ధాప్యమున నాకీ మనస్సంకటమును గూర్చుచున్నది. ఇంకను గొంతబుద్ధిచెప్పిచూచెద. ఎల్లప్పుడా నామ వుసిఁ గూర్చి యొకటే చింత. అబ్బ! లేక లేకొక్క బాలిక జనించి నందులకు విషముల నెన్నింటిఁగుడుచుచుంటిని. ఇంతకును దైవాధీనమెట్టులున్నదో! (ముందునకుఁజూచి) అయ్యో! ఇది యేమి! కుమారిక మూర్ఛపడియున్నదే!

[త త్తరముతోఁబోయి తనయంకతలంబున నామె శిరంబునునిచి]

తారా! శీతలోదకంబులఁ గొనితెమ్ము.

తార—(అత్రముతో నీరుదెచ్చి నెచ్చెలిమోముపైఁజల్లును)

రాధ—(మెల్లమెల్లగ కనులువిచ్చి) తండ్రీ! కనికరము లేదా?

నేతా—ఒకప్పుడుమాత్రము నీపై నాకుఁగోపమున్నదా తల్లీ! భాగ్యవంతునిఁ జేపట్టుమనికోరితినిగాని నిన్నేమని కసిరికొట్టితినా? అమ్మా నీపిచ్చితలంపు మాని భాగ్యశాలి నొక్కనిఁగోరి నాచింత దీర్పుము.

రాధ— జనకా! ఇంకొకనిపై నామనంబు పోనేరదు.

(అని లేచి నిలుచఁబడును)

నేత— అట్టులఁ దలంపకుము తల్లీ! అతనికంటె రూపవంతులు లేరా? భాగ్యసంపన్నులు లేరా?

రాధ— భోగభాగ్యములెందుకు తండ్రీ! గుణము ప్రధానంబు కాని రూపము ప్రధానముగాదుగదా?

నేత— నీకింకను లోకజ్ఞానము చాలదు. ఇక్కాలంబున నర్థహీనుల బ్రతుకు వ్యర్థమని యెఱుంగుము. అట్టి వ్యర్థులకు నిన్నెట్టు లివ్వఁగలను?

రాధ— తండ్రీ! మున్ను సావిత్రీదేవి సత్యవంతుని భాగ్యశాలియని ప్రేమించినదా? అనుకూల దాంపత్యము నిలుచుచోట భోగభాగ్యంబులు తృణప్రాయములని యెఱుంగవా?

నేత— కాలక్రమము ననుసరించి మార్పులనేకములు జరుగుచున్నవి.

రాధ— అగుఁగాక. ధనవంతుల గుణంబులయందే మార్పులను గలుగఁజాలవు. భాగ్యము భాగ్యమని పలుమారులు పల్కెదవేల? భాగ్యము శాశ్వతమా? భోగము శాశ్వతమా? భాగ్యశాలి దరిద్రుఁడు గావచ్చును దరిద్రుఁడు ధనాఢ్యుఁడుగావచ్చును. తండ్రీ! ఇప్పుడు నీవు ధనవంతునకే నన్నిచ్చినచోఁ గొంత కాలంబున కాతఁడు దుర్వ్యసనాయత్తుఁబువలన దరిద్రుఁడైన నప్పుడింకొక సంపదాఢ్యునిఁ గోరుమనియెదవా?

నేత— అమ్మా! నేనంత జడమతినిగాను.

రాధ— కాకేమి? ఇదివరకు మహానందోత్సాహమున వరియించి మత్ప్రాణ నాథునిఁగా భావించియుంటి. ఇప్పుడట్టివానిని విడిచి వేరొక వానిని కోరుకొనుట జడమతిత్వముగాదా?

నేతా—(చిరాకుతో) వరియించినంతనే యాతండు నాథుండయ్యెగా! గ్రుడ్డువచ్చి పిల్లను వెక్కిరించెనను చందంబున నాకే నీతులు గరపుచుంటివా!

రాధ— (శాంతభావముతో) తండ్రీ! నీపలుకులు కులసతీమతవిరుద్ధములు.

గీ. శీలవతియైన సతి తన చిత్తమెవని
యందు మొదట లగ్నమగునో? యట్టివాని
దనకుఁ బ్రాణేశ్వరునిఁగఁ గైకొనునుగాని
పరునిఁ గన్నెత్తియేనియు సరయఁగలదె?

నేతా—(తీవ్రచిత్తముతో) నీయాగడమింక సాగనేరదు.

రాధ—[కడువిచారముతో] జనకా! కోరినభర్తను జేకూర్చుమనుట యాగడమా? హా! ఎంతటి కఠినభావమూనితివి! నాతల్లి గతించుటజేసియేకదా నాకిట్టి దుఃఖంబుగల్గె. నాతల్లియున్నచో నింత కఠోరముగాఁబల్కునా? అయ్యో! నిన్ను ధనధాన్యంబు లొసంగుమని కోరితినా? నాకై కష్టముల పాలు గమ్మంటినా? తండ్రీ! నా యీ చిన్నివాంఛితంబును దీర్పఁజాలవా? పుత్రికలపైఁ దండ్రులు చూపు భావమిదియేనా? కటకటా! నాకు దిక్కెవ్వరు?

గీ. జనని గతియించె పోషింపఁగలరు లేరు
జనకుఁడొక్కఁడె మత్ప్రాణచిహ్నమనుచుఁ
దలఁచియుంటిని నేఁటికా తలఁపు దప్పఁగ
దిక్కు లేరొక్కొ? నాఁబోటిదీనమతికి.

(దుఃఖించుచు) తారా! నీవైనను నన్ను రక్షింపఁ గడంగఁజాలవా? అయ్యో! ఏమినాపిచ్చి? కన్నతండ్రియే కఠినహృదయుఁడయిన నీవేమి సాయము చేయఁగలవు? హా! హా! ఎక్కడికిఁబోవుదాన? ఎవరున్నారు? దైవమా! నీవలన నాకింతటి కష్టము ప్రాప్తమాయెను గదా.

చిత్తమా! నీకును నాకును ఋణముదీఱినది. శోకమా! నాకింకనీవనే శరణము. రమ్ము. నన్ను నీయందుఁ జేర్చుకొనుము.

[అని విలపించును]

సీతా — (సప్రేమముగాఁ బుత్రికను జేరఁదీసి కనుల నీటి నద్దుచు) తల్లీ! శోకింపకుము. నేనెంత యారాటపడినను నీమేలుకొఱకే గదా?

రాధ — (దిట్టతనముతో) తండ్రీ! నీవు నామేలుఁదలంచినచో నామనోహరునకే నన్నప్పగించుము.

సీతా — (విచారముతో) మీరు మిక్కిలి కోపించినచో బిడ్డ శోకించును. పుత్రికాశోకంబును గాంచినంతనే నామనంబు నీరగును. అతని కొసంగుదమన్న మానసమొప్పదు. అబ్బ! సంసారసాగరము నీదుట దుర్లభంబుగదా!

ఉ. ఆరసి తారకాగణమునంతయు నెంచగఁవచ్చుఁగానలోఁ
దూఱఁగవచ్చుఁ గాలువగ దోయధినీదఁగవచ్చు శత్రుసం
హారమొనర్పవచ్చు బడబాగ్నికణంబుల మ్రింగవచ్చు సం
సారసముద్రమీదుటకుఁ జాలరుచాలరు జీవులెవ్విధిన్.

కానిమ్ము. భవిష్యదర్థంబు నెఱుంగు సమర్థులెవ్వరు? పుత్రులైనను బుత్రికలైనను నీమె యొక్కతెయేకదా! నాధనమునే యీమె కప్పగించి సుఖజీవనోపాధి నెందుటకుఁ గూర్పఁగూడదా! అనురాగము లేని దాంపత్యముఁ జేకూర్చి కలకాలము బిడ్డ దుఃఖించుచుండ నేఁజూడఁ గలనా? నాకుమాత్ర మొండు దిక్కేమున్నది? పాపము! తల్లి గతించినను లేశమాత్రమేనియు దుఃఖింపక నగుమొగంబున నాకానందమును గూర్చిన నాతల్లి నేఁడు తనతల్లిని దలంచి యిట్లు దుఃఖించె? నామానసమింకను వేదనముఁ జెందియేయున్నది. చిత్తమా! మొట్టమొదట నెంతకాఠిన్యమూనితివి? తుదకెంతటి మార్దవంబును జెందితివి! నాబిడ్డ హృదయమెంతటి తీవ్రవేదనల పాలగుచున్నదో కదా? [ప్రకాశము] బిడ్డా! శోకింపకుము. నీవాంఛితమును దీర్చెదలెమ్ము.

రాధ—(సంతసముతోఁ దండ్రిఁ గౌగలించుకొని) తండ్రీ! నాజన్మ మిప్పటికిగదా తరించినది. సుతలకు శ్రేయముఁగోర్చి వారల కష్టసుఖమ్ముల విచారించువారలేకదా నిక్కమగు దల్లిదండ్రులు. అట్లుగాక పొట్టకూటికై కన్నులఁగానవని తనుతమ ముద్దుబిడ్డల ధనముసకాంక్షించి యీడుజోడులేని యేవృద్ధులకో యేదుష్పథగాములకో, యంటగట్టి దుఃఖములపాలు సేయు వారలందరుఁ బ్రేమగల తల్లిదండ్రులేనా? సంతలయందుఁ బసువుల విక్రయించునట్లుఁ బుట్టిననాటనుండియుఁ బెంచిన ప్రేమ భావమునేనియుఁ జూపక పుత్రికల పోషణార్థమై యిచ్చుపాల నుండి పెండ్లియగువరకు వెచ్చించినధనమును వడ్డిగన్వేసియు విడువక కన్యాశుల్కము మూలమున గడించుచుఁ బుట్టినింటికి కొంకనాడేసియుఁ దీసికొనివచ్చినచోఁ దిరసముఁ దరిగి పొందు మార్గములు లేవని యొక్కకాలను ద్రోసియు వారల మొగంబులఁ జూడక బాధలన్నియుఁ దీరెఁగదా యని పొంగువారలు పుత్రికలపాలిటిఁ బ్రబలశత్రులుగాక మిత్రులగుదురా? జనకా! నీయట్టి ప్రేమమూర్తి నాయందనుగ్రహము చూపెనేని నా వాంఛితమిఁక నెరవేరు మార్గము గలుగును. (ధ్యానముతో) పంఢరీపురా! కృపాళూ! దయాసింధూ!

సీ॥ వ్రతముల్ సల్పితి బన్నముల్ గడచితిన్ ఫలాప్తి నదిద్విరక్తిన్
గలఁగన్నాఁటిని మోక్షమార్గమునకున్ గారాబు మిట్టుంబడన్
జతగాఁ గూర్చితి మన్మనోహరునిలో సద్భక్తి సింహాంబుతో
నతిగాత్రంబున నిన్నుఁ దంచెదను శ్రీనాథా! దయాంభోనిధీ!

నేతా—తల్లీ! శుభవర్తమానముఁ బుట్టకై వలయు సన్నాహంబుల సిద్ధ మొనర్తము రమ్ము.

(రాధ నునుసిగ్గుతోఁ దలవంచుకొని తండ్రితోఁ నిష్క్రమించును)

(తెర వ్రాలును)

3 -వ రంగము — పండరీపురము — దామాజీగృహము

(దామాజీవేషము పూర్వపలయును. తొల్లింటివలెం జొక్కా వల్లెవాటు టోపీ మొదలగునవి యేమియులేక చినచిన్నతుండుగుడ్డ నొకదానిని వేసికొని మెడయందున్ని తులసీమాలలుంచుకొని పిలకజుట్టుగల తలకట్టుతో నింటి ఖండపాళియందో దారపమీదగూర్చుండి వార్యతో సంభాషించుచున్నట్లుగా నుండవలయును. గుణాబాయివేషము పూర్వప్రకారముగనే యుండవలయును.)

[ప్రవేశము — దామాజీ గుణాబాయి]

గుణా — నాథా! కుఱ్ఱవానికి యుక్తవయస్సువచ్చినది. పెండ్లిసంగతి నింకను దలపెట్టుకున్నారు. ఎల్లకాలము మన ఘటములు శాశ్వతములా? ఏదో కుఱ్ఱవానింగని పెంచినందులకింత ముద్దుముచ్చటల నేనియుం దీర్చుకొనవలదా? వాండేనియు గురువులని కొంతకాలము భక్తిమార్గములని కొంతకాలము వృథం జేయుచు సంసారసంబంధము లేకయే తిరుగుచున్నాండు. ఏదియో యొక మార్గము నవలంబింపక కలకాలము భక్తి భక్తియని కొట్టుకలాడుటవలనం బ్రయోజన మేమున్నది? మీకును వృద్ధాప్యము దాపరించినది. లేవలేనినాండు గొంతులో గుక్కెడుగంజిం గాచిపోయుటకు మన కాధార మెక్కడం గన్పట్టదు. పురుషకారము లేనియెడలం దమకు తామే కార్యములు సిద్ధింపంగలవా? అడవులం బలుదడవులం బట్టి కుమ్మరుచు నిన్ననే సుతుండు గృహంబునకుం జేరె. చేరుటయే తడవుగాం బాండురంగాలయంబునకరిగె. మాటలాడుటకు సమయము తీరిక లేనంతటి యవస్థలో బడి వాండు కొట్టుకొనుచున్నాండు. ఎల్లప్పుడిట్టులేయగుచో ముందుగతియేమి?

దామా — కాంతా! ఆరాటపడుటవలన లాభమేమున్నది. వివాహమనునది యొక సాధారణకృత్యమా? మనకుం గావలసిన దగ్గర సంబంధములు లేనిమాట నివేదించియే యుంటిని ఇక దూరసంబంధమునకై పోవుదమన్న మనము కడుదరిద్రులము. అదిగాక మనకుఱ్ఱవానిం జూతమన్న వానిభక్తియేమో వాని పూజలేమో యవియేకాని యీకాలపుయువకులవలె నీటుగా

వేషములవేసి తిరుగువాఁడుకాఁడు. భక్తుఁడన్న వాని నిక్కా-
లమున జనులు పిచ్చివానిఁగా జూతురు. పదంపడి స్త్రీసంఘ
మునం దెచ్చటఁజూచినను దురాచారములు మిక్కుటముగాఁ
బ్రబలుచున్నవి. భిన్నవేషములు భిన్నబుద్ధులు చెలరేగు
చున్నవి. కొందరు స్త్రీలు భర్తలుండుటవలనఁ దమ స్వాతం
త్ర్యములు కూలిపోవుచున్నవనియు భర్తలనువార లుంటయే
కూడదనియు నెంచుచున్నారు. ఒకకట్టునందేమి బొట్టునందేమి
జుట్టునందేమి క్షణక్షణమున ననేకమార్పులు జరుగుచున్నవి
ఇట్టివారలకెట్టి సద్గుణములుండునో తెలియరాదు. అదిగాక
కొందరు పతులకు సతులే యన్నిటియందును మూలాధారు
లగుటఁజేసి పతులే సతులమాట వినవలయుననియుఁ దలంచు
చున్నారు. సతీ! కాలపుచర్యలీవిధముగా మారుచున్నవి.
ఇట్టియెడ మనము సత్కులజాతయగు బిల్లను వెదకవలసి
యున్నది. అట్టివారలు వెలలేని రత్నంబులవోలెఁ బ్రకా
శించుచుందురు. మనపుత్రునకుఁ దగిన భామామణినిఁగాంచుట
సామాన్యమా? అన్యుల నంటఁగట్టినచోఁ బిల్లవానినిఁ బాడు
చేసినవారమగుదుము, అన్నిటకిని విత్తము ప్రధానముగదా!
కానిమ్ము. పిల్లవాఁడు వచ్చినయనంతరము వానియిష్టమేమో
కన్గొని తదనుకూలప్రకార మాచరించుట శ్రేయోదాయకము
పెక్కుచోటుల దిరుగువాఁడు గనుక వానికిని లోకములోని
వింతలన్నియు నెఱుక... ...పచ్చును. ఏబాలికయందేని
యాతని మనంబు లగ... ...యున్నదేమో?

గుణా—అయ్యో! అంతమా పుభాగ్యమా.

[ప్రవేశము—నామదేవు]

అ ను బం ధ ము ౧౫.

నామ.—[బద్ధాంజలియై] హే పాండురంగా!

శ్లో. ప్రహ్లాదార్తివిభంజనం! గుణనిధిం! బ్రహ్మాదిసంసేవితం
మాయామానుషవిగ్రహం! శుభకరం! సంసారబంధాపహం!
సౌందర్యోజ్జ్వలకిన్నరీనుత యశశ్చంద్రావృతాశాతతిం!
భావాతీతమనంతశాయినమహం! శ్రీపాండురంగంభజే!

(శాంతపడి ధ్యానలోలుఁడగును)

[ముందునకుఁ బరికించి స్వగతము] తల్లిదండ్రులేలకో మోజనానిమగ్నులై యున్నవారలు· [ప్రకాశము] జనని జనకులారా! నమస్కారము.

[ప్రణమిల్లును]

తల్లి-దండ్రి—[సప్రేమమున లేవనెత్తి తమప్రక్కఁ గూర్చుండఁబెట్టు కొనెదరు]

దామ—కుమారా! ఎచ్చోటికరిగియుంటివి?

నామ—తండ్రీ! పాండురంగాలయముకన్న నేఁబోవుస్థలమింకొక్కటి కలదా?

గుణా—ఎల్లప్పుడు నిర్విచారముగ సంచరించుటయేనా?

నామ—విచారమేల తల్లీ! నాపాండురంగని చరణ సరోరుహసేవలు లభియించునంతకాలము నిర్విచారముననేకాదు నిత్యానందన ముతోఁ దిరుగాడుచుందును.

దామ—కుమారా! నాపల్కుల నొకించుక వినుము మనుజునకు బ్రహ్మచర్యాశ్రమము—గృహస్థాశ్రమము—వానప్రస్థాశ్ర

మము— సన్న్యాసాశ్రమము లనునవి నాలుగు విశ్రమస్థానములు గలవు. అందుత్తమమైనది గృహస్థాశ్రమము. అజ్ఞానివలననే పురుషుఁడు కర్మలంపటుఁడగుచున్నాడు. దానియందే సకల ధర్మములాచరించుటకు మార్గములు చూపఁబడియున్నవి. పురుషునకదియే సర్వార్థముల నొసంగునది. నీవిప్పుడు బ్రహ్మచర్యమును దాటియున్నవాఁడవు. గృహస్థము నవలంబించు కాలము నీకబ్బినది. దానఁజేసి వివాహమును జేసికొనవలయునుగదా? నిర్వివాహకుఁడు గృహస్థుఁడని పిలువఁబడఁడు గదా?

నామ— దీనికై యింతగాఁ జెప్పనేల జనకా? మీమాటనొకప్పుడు తృణీకరించి యుంటినా? మీయిచ్ఛానుసారమే వర్తింపఁగలవాఁడను.

దామ— ఇంక మాయిచ్ఛ యనికిరాదు. కష్టసుఖమ్ముల భరించువాఁడవు నీవుకాని మేముకాదుకదా? అనుకూల దాంపత్యము గల్గుట సర్వజన సమ్మోదకము. నీమనంబిదివరకెవ్వరియందేని లగ్నమైయున్నచోఁ దెల్పుము. ఉత్కృష్టశాలికామణినే విచారించికొందము.

నామ— నాకేమి తెలియఁగలదు తండ్రీ!

[కొంచెము సిగ్గుపడును]

గుణా— నాథా! కుఱ్ఱవాఁడేమో సిగ్గుపడుచున్నట్లున్నది.

దామ— కుమారా! ఇందు సిగ్గుజెందవలసిన యగత్యమేమున్నది? ఇయ్యది లోకసహజంబే కదా?

గుణా—(పుత్రుని జేరదీసి) బిడ్డా! భయమెందులకు? మాయెదుట నీకుం గ్రొత్తరికమేమున్నది? ఇదంతయు నీమేలునకే కదా!

నామ—తల్లీ! నామనంబేలొకో కరవీరపురవాసియగు నేతాజీపుత్రి కనుగాంచిన నాటనుండి చంచలతనొందియున్నది.

గుణా—స్వయముగాం గరవీరపురమరగియుంటివా?

నామ—అవును.

దామ—(సంతసముతో) కాంతా! చూచితివా! పుత్రుడు తగినసంబంధమునే యాలోచించుకొనియున్నవాడు. సద్గుణ సంపన్నుడగు నేతాజీ వియ్యములభించినచో ధన్యులమే? కాని యిట పొసంగుటెట్లు? అతడు మిక్కిలి ధనసంపన్నుడు. మనమో కడుదరిద్రులము. స్థితిగతుల నాలోచించి యాతండేమనునో? కానిమ్ము. తగినయత్నమొనర్చిచూచెదము. మీద దైవాధీనమెట్లగునో?

(ప్రవేశము— నేతాజీకడనుండి వచ్చెడు కొందరు విప్రులు)

విప్రు—మహాత్మా! నేతాజీగారు మీకీశుభలేఖ నంపియున్నారు?

దామ—(ఆశ్చర్యముతో) ఏమి? నేతాజిగారు శుభలేఖనంపియుండిరా?
(ఆత్రముతో లేఖనందుకొనును)

నామ—(సిగ్గుతో వెడలిపోబోవును)

విప్రు—(అడ్డమువచ్చి) కుమారా! ఎక్కడికిబోయెదవు? ఇదంతయు నీకొరకేకదా!

దామ—(పట్టరానియానందముతో) సతీ! చూచితివా?

శుభలేఖ.

పూజ్యులగు శ్రీదామాజీగారిసన్నిధికి :—

సౌభాగ్యవతియగు మదీయ యేకపుత్రిక రాధాబాయిని చిరంజీవియగు మీపుత్రుండగు నామదేవునకొసంగి వచ్చుమాఘమున నీ శుభకార్యమును జరుపఁగృతనిశ్చయుఁడనై విన్నవింతు,

రవీరపురము,
విభవ, పుష్యశు॥ లు.

ఇట్లు విధేయుఁడు,
నేతాజీ.

నామ — (అద్యంతమునుగాంచిని పరమసమ్మోదమున) తండ్రీ! పాండురంగా! ఏమి నీభక్తవాత్సల్యము?

సీ! పసివాఁడు వీఁడెంత వాఁడని యెంచక
కోరికల్లన్నియుఁ గుడిచింపు
సముఁబరీక్షింపంగ జననికోరిన యట్లు
పాలీయ గుడగుడఁ గ్రోలినావు
గురునిఁ గన్గొనలేక చురపిల్లునప్పుడు
ప్రత్యయమ్మె చింతఁ బాపినావు
పలుదేశములఁ ద్రొప్పి పలుకష్టములఁ గూర్చి
పెక్కులీలలను జూపింపవచ్చు

గీ॥ వ్యాకరణమునకు వచ్చిన సొట్టి [illegible]
మాత్రమున కుమారస్త్రీదృష్టి [illegible]

కలితకరుణాంతరంగ యోఖగతురంగ!
ప్రళయకాలాహిభంగ! శ్రీపాండురంగ!
(మైమఱచియుండును)

దామ—మహాత్ములారా! భగవచ్చిత్రము వర్ణనీయముగదా?

విప్రు—ఇందుఁ జిత్రమేమికలదు మహాత్మా! భవదీయ పుత్రుండు సామాన్యుఁడా?

దామ—కాంతా! మన వాంఛితములిప్పటికీడేరినవి. మహీసురులకు విందులొనర్ప వలయుసన్నాహముల నిర్వర్తింపుము.
(గుణాబాయి నిష్క్రమించును)

విప్రు—(నామదేవునిఁ జేరఁదీసి) కుమారా! నీయిష్టము నెఱవేర్పఁబడినదే?

నామ—పెద్దల చిత్తంబులకెల్లప్పుడు ననుకూలవర్తినని యోభావింపుడు.

విప్రు—[సంతసముతో] నాయనా! చిరంజీవివై వర్ధిల్లుము.

దామ—అన్నియుఁ దరువరి మాటలాడుకొనవచ్చును. భోజనకాల మతిక్రమించును. రండు పోవుదము.
[అందరు నిష్క్రమింతురు]

[అవనిక జారును]

ఇది తృతీయాంకము.

ఓమ్.

భక్త నామదేవు

చతుర్థాంకము.

౧ వ రంగము—నామదేవు గృహము.

(నామదేవు యిల్లుట కేవలము పూరిగృహ మయినను. [illegible])

(తెర నెత్తగా రాధాబాయి యేదియో వ్రాసికొనుచుం గొట్టి వేయుచు మిక్కిలి గజబిజిలో నుండును]

[ప్రవేశము— వెనుకసాటున నామదేవు]

నామ—(రాధయవస్థంగాంచి స్వగతము) కాంత యేమియో వ్రాయుచున్నది వెనుకపాటుననుండి యేమివ్రాయునో తిలకించెద.

[వెనుకప్రక్క నిశ్శబ్దముగా నిలచియుండును]

రాధా—(విసుగుతో) అబ్బ! ఎంతయత్నించినను దక్కిన రెండుపాదములంగూర్పం జాలనైతినే. ఎవ్విధనేనియుం బూర్తిచేసి నాథునకొసంగవలె.

(ఆలోచనానిమగ్నయగును)

నామ—(కొంచెము దాపునకువచ్చి యామె చేతియందలి కాగితమునుగాంచి] ఈమె పతిభక్తింగూర్చి వర్ణనముసల్పుచున్నది. ఆహా! కులసతీమణుల గుణాలంకరణములన నిట్టివియేకదా? తిరిక

గలుగు కాలమందుఁ బరులగృహంబులకేగియో - మైమఱచి నిద్రవోయియో - చెలులతోఁజేరి మాటలధోరణి తనభర్తనడవడినిఁగూర్చి కొండెములఁబల్కియో - సంసారమునందలికలిమి లేముల గురించి పెక్కువిధముల నుగ్గడించియో - యక్కాలమును వృధఁజేయక సత్పథమునుఁగడపు కామినులేకదా సతీత్వమునకాస్పదులు. కానిమ్ము పాపము! కాంత తక్కిన రెండుపాదములనుఁగూర్పఁజాలక మిక్కిలిశ్రమనొందుచున్నది కష్టకాలములందు నాథునిఁ దలంచికొనుట ధీరవనితలకు సహజగుణము. ఇప్పుడీమె ప్రవర్తన మెట్టు లుండునో చూడవలె.

రాధ—అబ్బ! ఎంతయత్నించినను ఫలము కన్పడుటలేదు! ఏమి చేయుదాన? నాథుఁడేనియుఁ జెంతలేఁడుకదా?

నామ—(హాస్యముతో) చెంతనేకలఁడు

రాధ—(తిరిగిచూచి చిరునగవుతో) ఏమి యీదొంగవేసము?

నామ—(సప్రేమమున రాధనుజేరదీసి) కాంతా! నీవదనమేమో చింతాకలితమైనటులఁ గన్పడుచున్నదే!

రాధ—ఏమియునులేదునాథా!

నామ—(చిరునగవుతో) నీవుదాచినను నేనంతయుఁజూచియేయుంటిని. నీవువ్రాసినపద్యమునుజూడనిమ్ము.

రాధ—(మునుసిగ్గుతో) నాకుతెలియకుండ వెనుకపాటున నిలచి మీరొనర్చు కార్యమిదయా? నాథా! దీనఁగలతప్పులను సవరించిపెట్టుడు.

[కాగితమునొసంగును]

నామ—[తిలకించి] ప్రియా! సగభాగమునందే యాపితివేల?

రాధ—నాభాగమునేను బూర్తిజేసితిని. మీభాగమును మీరు పూర్తిచేయుడు.

నామ—ఏమివాక్చాతుర్యమునేర్చితివి.

[అని తక్కినసగమునుబూర్తి చేయును]

కాంతా! ఇప్పుడు దీనిని బఠింపుము.

[కాగితమునొసంగును]

రాధ—[అద్దానిని గైకొని]

ఉ. కాంతుఁడు సేయుకృత్యములఁ గాదనకెందును వాదునీడక్షు
సంతసమందుచుం విబుధసంతతి మెచ్చఁ జరించువారలే
కాంతలు; కాంతుకృత్యములఁ గాదనియేగెడువారు కాంతలే
కాంతులపాలి యంతకులుగాక తలంపఁగ ధారుణీస్థలిన్.

[అని చదువును]

నామ—కాంతా! నేను భక్తశిఖామణియగు బ్రహ్లాదుని చరిత్రమును జదివెదవా?

రాధ— (వినయభయములతో) మనోహరా! ఎల్లప్పుడు మనము పురాణకాలక్షేపమున మునిఁగియుండిన సంసారమును గడపువారలెవ్వరు? తల్లిదండ్రులన్న మూఁడుకాళ్ళముద్దలు. వారలకు మనము సలుపవలసిన కాలముగాని మనకు వారలు సలుపవలసిన కాలముగాదు. ఇంతవరకుఁ దండ్రిగారెట్లులనో సంసారమును గడపుచుండిరి. మనము వారలకుఁ దోడుపడక సతతము శ్రీమన్నా[illegible]సరసీరుహాయుగళీస్మరణసుధారసపానపరవశులమగుచో వికృతికష్టమును వారలకుఁ గూర్చినవారమగుదుము. దీనివలన మనభక్తిమార్గమునకెట్టి సంకటములును గలుగఁ జాలవు. పనిలేని సమయమందు కథాకాల

క్షేపమున మెలంగవచ్చు. మనకుఁ బ్రస్తుతము వ్యాపారము కులవృత్తియై యున్నది. దానఁజేసి సంసారమునీడుట కొంత సులభముగా నుండవచ్చు. నాథా! వచ్చికాలఁదికాలమైనదో లేదో యప్పుడే భార్యపోరుపెట్టుచున్నదని తలంపకుడు. ఇది యంతయు సంసారము బీదస్థితియగుటఁజేసి తెల్పితిని.

నామ—ప్రేయసీ! ఇందుఁ బోరుపెట్టుటేమున్నది. సంసారమందుగల కలిమిలేముల నెఱింగి తగు సదుపాయంబుల నాలోచించి భర్తలకుఁ దెల్పుట కులకాంతలకుఁగల సహజలక్షణము లే కదా! పురుషుఁడగు వాఁడింత తెచ్చువరకే కాని యద్దానఁగల వ్యయావ్యయముల సమగ్రముగా నెఱింగి మెలఁగునవఁ బ్రవర్తించు వారలు కాంత లే కదా? కాని హరిపదధ్యాన లాలసుఁడనై యెచ్చోటనో నిశ్చింతమెయిఁగాలముఁగడపు నాకీ బేరమునఁ గల సారము తెలియుగుటెట్లు? అదిగాక వ్యాపారమును జేయు టనవృత్తియుఁగాదు. అద్దానికిఁ బ్రథమసోపానమసత్యము. రెండవది వాక్చాతుర్యము. మూఁడవది యాకర్షణ ఇవి యన్నియు నేర్చినఁగాని యందుండు సాధకబాధకముల నెఱుంగనలవిగాదు. ఇందొక్కటియునేను నేర్వఁగాను. అట్టిచో వ్యాపారమెట్లుఁజేయఁగలనా? ముని చింతిలువాఁడ హరిగుణవ్యాపారమునందులగ్నమగు నామనంబీవస్తుమూలక వ్యాపారమునందులగ్నమగునా? ఒకవేళ లగ్నమైనను గించిత్కాలమేకాని కలకాలము నిలువఁబోదు. సత్యవాదినై బేరము సల్పినఁ జిల్లిగవ్వయేనియు లభింపదు. అట్టితఱి జానెడు పొట్టకై యీవృత్తి నవలంబించి యనృతవాదినగుటెట్లు? వ్యాపారమునందుమున్గి, వాడవాడలఁదిరుగుచు నాపాండురంగని సేవల నేవగించుటెట్లు? మానినీ! ఇట్టి వ్యాపారము నేటులసల్పువాఁడ? ఇంతకాలంబునుండి యన్నపానంబులనిడి రక్షించిన పాండురంగడు నేఁడు భక్షించునా?

రాధ—[భయముతో] నాథా! పౌరుషమొనర్చికదా దైవముపై నాధారపడుట. పురుషయత్నంబున ధనార్జనంబున కొక వ్యాపారమేగాదు. పెక్కుమార్గములింకను గలవు. అందిప్పటికాలము ననుసరించి, గౌరవము, పలుకుబడియు, ధనము, మున్నగునవి చేకూర్చి సుఖంపఁజేయునది యుద్యోగము. కాన యేభూపతిప్రాపునో సంపాదించుకొని సంసారమునీదుడు.

సోమ—(నవ్వుచు) తెలోదరీ! ఎంతపిచ్చిదాననైతివి. ఒకపట్టున నింక వ్యాపారమమంచిదగునుగాని యన్నిఁటియందును దుచ్ఛమగు నుద్యోగము మంచిదగునా? ముందు భూపతిప్రాపును సంపాదించుకొనుటకై యాతని వాకిలిఁ గాయుచు ముఖస్తుతులను జేయుచుండవలయు. అటులఁ జేయుచుండ నాతని కెప్పుడో కించిత్కరుణకలిగి యొక యధికారపదవి నొసంగును. నాటి నుండియు నాతనికిఁ బాదాక్రాంతుఁడై తన స్వాతంత్ర్యము సర్వము నమ్ముకొని యాతఁడు కూర్చుండుమనినఁ గూర్చొని నిలువుమనిన నిలచి యడుగులొత్తుచుండవలె. అప్పటితో స్వేచ్ఛావిహారమనుమాటయే లేకుండఁబోవును. ఇప్పటికిదెంతనిచవృత్తియైయునదో తెలియుచునేయున్నది. ఇఁక దీనఁజేసి కలుగు ఫలములన్ననో కడువిచిత్రములు. అధికారపదవియబ్బినతోడనే యట్టివాని కెక్కడలేని గర్వమువచ్చిపడి కన్నులు నెత్తికెక్కి కూర్చుండును. అంత తోడివారలతో మాటలాడుటకు సయితము విముఖుండగుటయేకాక మీఁదుమిక్కిలి యట్టి వారల నీచాతినీచులుగా భావించి తన క్రిందివారలని మలక నగాఁ జూచును. ఇఁక బుద్ధినంతయు నధికారము వచ్చినప్పటినుండి ధనార్జనమునందే వినియోగించుచు దురాశాగుణ

బద్ధుఁడై తుదకధోగతిపాలగును. ఒక్కొకవేళ ధనార్జనమునకై నానాబాధలఁ గుడుచుచుఁ గ్రూరకార్యములనేనియుఁ జేయ సమకట్టును. అధికారపదవి యశ్వైగదాయని మిట్టిపడుచుఁ గొలఁదిదూరము నడచినను దనపదవికి గౌరవహానివాటిల్లునని వివిధమార్గముల నీమురికి డొక్కకు బాధఁ గలుగనీయక సాగి పోవుచుండును. దానఁజేసి శరీరమున కిసుమంతయు వ్యాయామము లేకుండుటవలన నానాటికి శరీరపటుత్వము జారిపోవ ననారోగ్యుఁడై యెల్లప్పుడు వివిధజాడ్యములచేఁ బీడింపఁబడుచు నేవిధి ధనమును సంపాదించెనో యావిధినే యంతయును వెచ్చించుచుండును. శరీరమున కారోగ్యము లేక పోయిన నో నెన్నిసౌకర్యములున్నను నెంత ధనమున్నను నవియన్నియు నిష్ప్రయోజనంబులు. పైపెచ్చు ప్రబల బాధాకరంబులు. ఇఁక దీనివలనఁ గలుగు దోసంగులు వాక్రింపనలవిగాదు. లంచగొండులుగఁ జేయునదియు—కూటసాక్ష్యముల గూయించునదియు—మొగమోటమును బాటింపనిదియు—క్రూరకృత్యంబులకుఁ బాల్పడఁజేయునదియు—ఎదిరి కొంపలఁగూల్చునదియు—దురాశకుఁ గారణమైనదియు—జీవినిఁ బెనుభూతమువోలెఁ బీడించునదియు — జగంబునం దుద్యోగంబుకన్న వేఱొక్కటికలదా? ఇన్నితెఱంగుల జీవిని నుద్యోగము బాధించుచుండ నాతనికి నిశ్చలత్వముండునా? నిశ్చలత్వము లేనివానికి భక్తికల్గునా? భక్తిలేనివానికి ముక్తిలభించునా? కాంతా నానిశ్చితంబు వినుము.

ఉ. ఆకులలంబులన్ దినుచు నాహరిఁ గొల్చుచుఁ గానలందు నే
కాకిగఁ గేకికీరకలకంఠ కపోతనినాదమాధురీ
లోకముఁజెందుచున్కి, పరలోకసుఖాకరుఁడౌట యొప్పెడున్
గాక! శరీరికిన్ బరముఖస్తుత జీవనమొప్పునే? చెలీ!

నన్నుద్యోగమును జేయుమనికదా నీవు బాధించుట? ముందు ద్యోగంబనిన నొక పనినిసల్పుటేకదా? అప్పుడు నేనుమాత్రము నిరుద్యోగినైతినా? నాకుద్యోగమిచ్చినవాడు పాండురంగడు నేనాతని యుద్యోగిని నేనొనర్చుపని యాతనిచరణసేవయే నాకాతం డొసంగు నది ముక్తిధనము ఇట్టిది నేనాతనియుద్యోగినై యనంతసుఖంబుల నందుచుండ నిఁకెట్టి యెగ్గుప్రాప్తించెనని యింకొకరి యండఁజేరుదు?

రాధ—(స్వగతము) ఆహా! ఇట్టిపరమభక్తుని పత్నినగుటచేతనేకదా ప్రపంచమునఁగల కష్టపరంపరల నెఱుంగఁజాలితి. అవును నాథునిపల్కు లైవడి నాసరసిజలోచనుని చరణసేవలకన్నఁ గ్రూరకిరాతు లనదగు ధరాధిపులసేవలు పరమపవిత్రములగు నని యెవరుచెప్పఁగలరు? కాని యన్నిఁటియందును గుణమే ప్రధానము. అప్పుడుద్యోగియైనియు గుణవంతుఁడగుచో సజ్జనుఁడేలకాఁగూడదు? అగుగాక భర్తగారుచెప్పిన ప్రకారమొరులకుఁ దనస్వాతంత్ర్యము నమ్ముకొని లభించిన తద్ధనముచే జీవించుట కడునీచమని యొప్పుకొనక తప్పదు. కటకటా! పాండురంగని పూజాప్రభావం బెఱింగియు నుద్యోగిమును సాంపాదింపుడని యెంతమందమతినై పల్కితి.

గీ. పాండురంగని భక్తునిపత్నినయ్యు
సహజస్త్రీచంచలత పీడఁజాలనైతిఁ
గాక మెట్టులో కోయిలఁగలసినంత
నైజగుణమెట్టిదం బోవునా? తలంప.

(ఆలోచనానిమగ్నయగును)

నామ—కాంతా! దీర్ఘాలోచనము సేయుచుంటివేల?

రాధ—(గద్గదస్వరముతో) స్వామీ! మీరిటుల నన్నిఁటికన్నిఁ తెఱంగుల బల్కినచో నేనేమి మాఱుచెప్పఁగలదాన ఐహికసంబంధములగు వృత్తులన్నియుఁ గేవలము పాపభూయిష్ఠములగుచో జగంబునయందు జనులందరుఁ బాపులేనా? అందరును పాపులగుచో ధారుణీమాత భరింపఁగలదా? ప్రతివస్తువునందును

ప్రతివృత్తియందును ప్రతిజాతియందును వేయేల? సర్వభూత వస్తు సముదాయంబునందును నొకదెసమంచియు నింకొక వంకఁజెడుగును గలసియుండునని పెద్దలు చెప్పుదురు సన్మార్గు లగువారలప్పట్టున మంచియిదియని యెఱింగి యామార్గము ననుసరించి కృతార్థులగుచుండుటలేదా? అక్కారణే మనము కూడ సన్మార్గమున వర్తించినచోఁ బాపమేలవాటిల్లు? కానఁ గులవృత్తిని మంచిమార్గముననే సాగింపుము. దానధనము లభించుఁగాక లేక లభింపక పోవుఁగాక. అటులనొనర్పుటఁ జేసి పురుషకారము పూర్తియగుచున్నది. అప్పుడు దైవము సాను కూలంబగు.

నామ—మనోహరీ! నీవుచెప్పినది యథార్థము. నేనదియెఱుంగుదు ఉద్యోగమునందు నిరుఁగల భేధాభిప్రాయమును దొలఁగించు టకై యట్లుల నిజముపల్కితి. ఉద్యోగముకిన్న వ్యాపా రము కడుంగడు శ్రేష్ఠము దీనియుందొకరికి తన స్వాతం త్ర్యము నమ్ముకొనుటసంభవింపదు. స్వేచ్ఛావిహారమునకు భంగము వాటిల్లదు. క్రూరకార్యములకుఁ బాల్పడవలసిన యగత్యము గలుగఁజాలదు. సంసారభారమును స్కంధ మున మోయుట నాకు విధాయకమేకదా? నేటినుండి తల్లి దండ్రుల సుఖభోగులుగఁ జేయువలయు. అదియేకదా మనకు శ్రేయమునుగూర్చునది. గృహస్థుఁడనెప్పుడైతినో యప్పుడే గృహభారము నాపైనిలచియున్నది. నీయట్టికాంతనాచెంత నిలచియుండ నన్నియుఁ దమంతట తామే చేకూరఁగలవు. రేపటినుండినే కులవృత్తిని సత్పధమునసాగించెద.

రాధ- మనోనాథా! మీమానసమును జాలచింతలపాలుజేసితినిగదా.

నామ—(సప్రేమమున) నీయట్టి సతీమణి నాకు లభించినప్పుడే హృదయున నిశ్చింతనాటుకొనిపోయినది. ఆహా ప్రేమనిధాన మన నీవేకదా? (వక్షమున జేర్చుకొనును)

[తెరపడును]

౨ వ రంగము—లక్ష్మీపురము రాజవీధి

(వామదేవు యిప్పట సేవలకు వ్యాపారమొనర్చువానివలె కంపించును. [illegible] న్నాసుగా చిరిగిన గుడ్డలుగల చొక్కాతొడిగికొని పైనవల్లెవాటును మెడకు తులసిపూసలును ఉంగరమును [illegible] చిన్న [illegible] యుండును [illegible] పదిపదునైదేండ్లబాలుడు [illegible] మూటాలు [illegible] నామములును గలిగి [illegible] చెరము సలిపెడివానివలెను గన్పడవలెయును. సేవకుడు [illegible] తగినవేషముతో నుండవలెయును. [illegible] బీదరసమునంతయు [illegible] నాటకాదియందు [illegible])

(ప్రవేశము—నామదేవు. గుడ్డలమూటతో సేవకుఁడు)

నామ—(నిమీలితనేత్రుఁడై) రంగా! ఖగరాజతురంగా!

అనుబంధము. ౧౭.

ఉ. ఏమనొ నిన్నుఁ గూర్చి జపియించుచు నుంటిని నామకంబు నీ
పాదను బేరవుం బనికిఁ బాల్పడఁ జేసితివేమనందు నే
సేవకుఁ బోవువాఁడ? నిపుడెట్లుఁ? బేరము సేయువాఁడ నీ
వాఁడననటంచు నాభయముఁ బాపఁగదే! కరుణాపయోనిధీ

(దిక్కులు పరికించి) కుమారా! ఇంకను సూర్యోదయంబు కాలేదు. కొంత తడవిచ్చోట వేచియుండి పురప్రవేశ మొనరింతము.

[ఒక సిటిపట్టున గూర్చుందురు]

సేవ—తండ్రీ! అరుణకాంతులు వ్యాపించుచున్నవి,

నామ—కుమారా! ఇచ్చటి ప్రకృతి శోభను గమనింపుము. అహా! ఆకసమెంత గంభీరముగానున్నది. తరుపత్రములయందలి మంచుబిందువులు ప్రకృతికాంతమేననొప్పెడు మౌక్తికంబుల వలె నొప్పారుచున్నవి ఏమి యీ యుషఃకాలభావగర్భిత గంభీరత!

సీ. గంభీరసముదగ్రకదనరంగమనంగ
నల నభోభాగంబు జెలగియుండఁ
మోహరించిన చమూవ్యూహంబులోయనఁ
బాహ్యశ్చిమాద్రులు ప్రబలియుండ
నేకమై ప్రేల్చు తుపాకిరవ్వలనంగఁ
దారలొండొంటితో జారుచుండఁ
ఉత్తమహావీరసంయుత శాత్రవులనంగ
నంభోజ కుముదాప్త లమరియుండఁ

గీ. బ్రబలముగఁ బాఱు రక్తప్రవాహమనఁగ
నరుణకాంతిచ్ఛటల్ దిక్కులలముకొనఁగ
ననజయంబునఁ గుముదాప్తుఁ డడఁగిపోవ
జయముగాని పూర్వగిరిని భాస్కరుఁడు వొడిచె.

— సూర్యోదయము —

నామ—[బద్ధాంజలియై] తండ్రీ! లోకబాంధవా!

ఉ. ఏమెఱఁగర్మనిష్ఠ మునిబృందములొక్కటనీకునర్ఘ్యముల్
పాయక మూడువేళలను బాలొనరింపఁగ నే పరోపకా
రాయతమానసంబున హితాహితముల్ గుఱుతించి సూర్యనా
రాయణమూర్తి! ప్రోచెదవుగా? జగమందలిభూతజాలమున్.

[కొంతతడవు ధ్యానతత్పరుఁడగును]

సేత—(స్వగతము) అబ్బ! ఎంతతడవువేచియున్న నీయనకు భక్తి పిచ్చియేకాని వచ్చినకార్యమును ముగించుకొని పోదమన్న చింతయే పొడకట్టదు. ఇఁక నేను గూడ నీయనతోఁ గూర్చుండిన నెట్టులుండవలెనన్న నట్లులేయుండును. తొందరింపకపోయిన నెంతకాలమేనియు నీయన యీపిచ్చిలోఁ బడియేయుం

దును. [ప్రకాశముగ] అయ్యా! ముందు సూర్యాతపంబునకుఁ దాళలేము. పింతలకడనే మన పని ముగించుకొని పోదము రండు. [నడచుచు రాజవీథిని దరియుదురు]

సేఠ—[ఎలుగెత్తి] జలతారు చీరెలు—బొమ్మాయి రవికెలు—పట్టు గుడ్డలు—చౌకా—గుడ్డలువ్వాయ్. చౌక! చౌక! మంచి నాణ్యమైన గుడ్డ!

నమ—ఓరీ! అప్పుడే బేరము సాగించితివా? ఈవీథిని గొనువార లెవ్వరుఁ గాన్పింపరు. ఇంకొక వీథికేగుదము పద.

[మరియొక వీథికేగి నచ్చోటఁ గొందరు బిచ్చకులుందురు]

౧వ-భి—అయ్యా! అయ్యా! ఈరెండు నేత్రాల్లేని కబోదికొక్కడబ్బు దరమం సెయ్యండి బాబుల్లార. రామ రామ! శివన్నారాయనా! ఒక్క మారాజుకైనా దయరాలేదే?

౧ సెప్పుటకైనా తరముగాదు నా శెల్లెలమొరయినురామా యిప్పుడు నా కుడియత్తములోనొక గొప్పకుర్పు శ్రీరామా.

[ఆవీథినిఁబోవు పెద్దమనుష్యునిజూచి వాడు చెయ్యిజాప నాతడు కరుణ లేక యాతని చేతిమీద బెత్తముతోఁ గొట్టిపోవును]

నామ—[అదిగాంచి తత్తరముతో] అయ్యో! అయ్యో! ఆతఁడెంతటి భూతదయావిహీనుఁడు. కూటికి లేక యడిగినాడని యేదియో యాతని కొసంగకపోవుటయేగాక నోరు తెఱచి యడిగినయా నిస్సహాయుని—దీన హస్తమును జాచిన యానిర్భాగ్యుని—కొట్టుటయే. హారిహారీ! ఎంతటి స్వార్థపరత్వము!

౨ బీద—ఈకాల్లులేని కుంటోడికింత దరమంసెయ్యండి తండుల్లారా ఈ దిక్కులేని పచ్చిపి సూడండి సాముల్లారా! అరెరే! ఏతండికి దయలేదే.

౧ యేమిజన్మంయేమి జీవనమో యీమాయకాయం॥
రామయ్యారామా! రంగయ్యాసామి॥ యే॥

చ. యేమిజన్మంయేమిజీవనం యేమిశాశ్వతం యేమిసౌఖ్యం
యేమినాపాలుదక్కర్మం సామినన్నిటు శేశిమరశేను॥

[కొందరు పెద్దమనుష్యులా దారిని బోవుచు వానినిఁ
బలుదుర్భాషలతో కసిరి కొట్టుదురు]

(బిచ్చకులందరు మొరవెట్టుచుందురు)

నామ—[కడువిచారముతో] కటకటా! లోకమున నెందరు జీవులు మలమలమాడుచుండిరి. పురమునుగాంచినంతనే లక్ష్మీపుర మనునామము సార్థకమేయని యెంచితినే? ఇట్టి పురంబునఁ గూడ బీదజనులెటులఁ బరితపించుచుండిరి. సకలైశ్వర్యము లందులందూగు నీవీటివాసులీ పేదలకు సాయమొనర్పరైరి కదా? హా! వీరికిధనముండిననేమి? మండిననేమి? తోటి సోదరులిటుల, దిక్కులేక దీనభావమున నలోలకుకాయని విలపించుచుండఁ గన్నులారజూచి, యిసుమంతయుఁ బ్రేమఁ జూపక, యాఁకటికిఁ హీనులై దిక్కుమాలినవారల హింసించుటయా? పరోపకారబుద్ధియే లేకున్నచో నీసౌధములు - ఈవైభవములు-అన్నియుఁ గొరమాలినవి కావే. భగవంతుండేనియుఁ లోభులకే సర్వసంపదల నొసంగునుగాని యిట్టి నిరుపేదలకు సాయమొనర్పడుగదా? ఈశరీరములు- ఈభోగములు-ఇవియన్నియు శాశ్వతములా? (ప్రకాశము) ఓపుర వాసులారా! ఓధనాకరులారా! భూతదయ నించుకయేనియుఁ జూపరేల? ఇందరుదీనులిప్పట్టణంబున వాపోవుచుండఁజూచి యెట్టుల సహించుచుంటిరి? మీకుఁబరోపకారమనుమాటయే లేదా?

ఉ॥ స్వార్థములన్ బ్రయాసపడి వచ్చుట నీవపుఁడు జావుగాదె? స
త్యార్థులు మున్ను త్యాగులయి దానము సేయరె? సర్వసంపదల్
వ్యర్థము విత్తమంచు ననహోయియుం గావరుగా? పరోపకా
రార్థమిదం శరీర మనునార్యవచోక్తినెఱింగియుండియున్.

ఎంత మొత్తుకొన్న నేమి లాభము? కరుణయను పూంట వీరిల
హృదయంబున జాగరితమగుచున్నఁగదా తెల్పెడు బోధలు
తలకెక్కుట? [వేదలదిక్కై] సోదరులారా! వాపోవకుడు.

[మూట విప్పుచుండును.]

సేవ—(స్వగతము) అయ్యో! ఇంకేమున్నది? అంతా అనాగారిపోవు
చున్నది. అయ్యగారి శేరంఅయింది. అనుకుంటియేమున్నది.
ఈవిలువగల వలువలన్నియు వీరిపాలుగావలసినవే కాంబోలు
ఓరి వీండ్లముండమొయ్య యమదూతలవలె పిక్కక్కుడ దాపు
రించినారురా బాబు. వీళ్ళకి ఇట్లిచ్చినందువలన లాభమేమున్నది
మాన బంగారం మంచిదికారాదు? ఇతడు యీయన సరిగా
శేరంచేస్తాడని యెవరనుకొన్నారు అందుకనే యీయనతల్లి
నాకెంతో బోధచేసి పంపినది నేనిక్కడచేయునది యింకేము
న్నది. నేచెప్పినా వినేబుద్ధిగలవాడుకాడు అయ్యో! ఆగుడ్డల
మూట నాదగ్గరనున్నా ఉంచుకొనకపోతి. ఈగొడవ అంతా
నాకెందుకు? నాదారినాది. అయ్యగారిగారి అయ్యది.

(నిష్క్రమించును.)

అం. బీద.—బాబూ! ఇంతవట్టులో మీరొక్కరే దరమాత్ములు
మామీదవేరికి యీదయలేదు నాయనా?

(నామదేవుచుట్టు మూగుదురు)

నామ—ఆహా! వీరి దీనాలాపములవిన నెవ్వరి మనంబు కరుగకుండు
ను. ఈనగరవాసు లెంతటికఠినచిత్తులు? సోదరులారా! క్షమము

ధనమని ప్రీతిగొనుటయే కాని పోవునప్పుడు వెంటఁగొని యెవ్వరుఁబోఁజాలరు. తన కాలమున భూతదయాపరతంత్రుఁడై యెవ్వఁడుండునో యట్టివాఁడే సకలజనములచేత నుతియింపఁ బడుచుండు. మనకు స్థిరమను పదార్థమెద్దియును లేదు. సంతతము పాండురంగని భజనలుసేయుఁడు. ఆతఁడేమనకు సర్వవిధములఁ దోడగువాఁడు. రక్షించువాఁడు.

(తనయూటయున్నద్రవ్యము నందరికిఁ బంచిపెట్టును)

బీ. అం—(సంతోషముతో] సామీ! మీకడుపు సల్లన యీయాల పొద్దున మాకింతేగంజి కలిగింది బాబూ.

అనుబంధము ౧౭

జయజయరంగయ్యసామీ.

(నిష్క్రమింతురు.)

నామ—[స్వగతము) ఇక్కడికి వ్యాపారమున గడించిన విత్తము నంతయుఁ బంచిపెట్టితిని. చేతఁ జిల్లిగవ్వయేనియు లేదు. ఇంక కొన్ని వలువలు కలవుకదా? వానితో వ్యాపారమొనర్చెద. ఇదంతయుఁ బాండురంగనియాజ్ఞయేకదా? హేమహానుభావా!

శ్లో॥ సజయతువనమాలీ రాధికానందశాలీ
రిపుకులబలహన్తా వీశగన్తా సమన్తా
హిమకిరవదనాభిర్గోపికాభిశ్రితాంగః
కరకలితరథాంగో నీరదశ్యామలాంగః॥

[భజనసేయుచు నిష్క్రమించును]

(అవనికజారును)

ఇది చతుర్థాంకము.

ఓమ్.

భక్తనామదేవు

పంచమాంకము.

౧వ రంగము. ఒక సత్రము.

(ఆనాఁడు హరివాసరమగుటవలన నామదేవు వ్రతదీక్షాపరుఁడుగా నుండవలయును. పట్టువస్త్రమును గోఁచిపోసి కట్టుకొని పైని పంచెవంటి యొకవస్త్రము నొకదానిని వైచికొని యురమునను బాహువులను మోమునను వైష్ణవనామములఁ బెట్టికొని కాళ్ళకుఁ గజ్జెలుకట్టుకొని చేతియందు భజనపుఁజిఱుతలు ధరించి హరిభజనలాలసుఁడై యుండవలయును. రాధాబాయియుఁ బీతవసనంబును సట్టికంచుకంబును, జారుముడిగల సిగయు మున్నగువానిఁగలిగి తదనుకూలంబుగా నుండవలయును. వృద్ధబ్రాహ్మణుడు సముచితవేషమును ధరించి యెక్కువ పట్టుదలగలభావము గలవాఁడై యుండవలయును.)

[నామదేవు భార్యాసహితుఁడై తీర్థయాత్రల కేగుచు సత్రమున బసచేయును]

నామ — కాంతా! నేఁడు హరివాసరము. నిరాహారులమై యుండవలయు

రాధ — నాథా! అతిథులెవ్వరేని వచ్చినచో వారల సంతృప్తులఁ గావించుటెట్లు?

నామ — కందమూలాదుల నొసంగి యర్చింతము.

రాధ — నాకీ సందియమును దీర్పుము. నేము నిరాహారులమై యుండవలయునని మీరు పల్కితిరిగదా? అతిథులకుఁ గందమూలఫలంబుల నొసంగినచో నాహార మర్పించినవారలమగుదుము కదా?

నామ — ప్రేయసీ! చక్కని [illegible] తివి. ధర్మసూక్ష్మత యనఁగా నిచ్చోటనే నిలచియున్నది. చూతుము. ఘోరాటవులయందుండుబుషులు కొందరు కందమూలముల స్వీకరిం

చియుఁ గొందరు వాయుభక్షకులయ్యుఁ గొందరు పర్ణభక్షకులయ్యుఁ బెక్కువిధంబులఁ దపములసల్పిరి కదా. పైనిచెప్పిన వానిని భక్షించుచుండినను వారలందరు నిరాహారులే అందులకుఁగారణమేమో? మనకు సరియగు నాహారమేది? భోజనము. అద్దానిని వదలి తదితరములగు నెన్నియాహారములఁ దినినను మనకుఁ దృప్తికలుగఁజాలదు. సర్పమునకు గాలియాహారము. అది గాలిని భక్షింపకుండ, దక్కినవి యెన్నిభుజించిన నది తృప్తిపడఁజాలదు. అటులే మనకు నాహారములుగాని వాని నుపవాసవ్రతములయందొసంగినను దోషము కలుగఁజాలదు. హరివాసరవ్రతాచరణులగు వారు మాత్రమానాడు జలపానమేసియుఁజేయఁగూడదు. మనవలె నందరుండినచో నెవరికి వారలే నిక్కముగ నిరాహారులైయుందురు. మున్ను రుక్మాంగదుఁడు తన ప్రభావముచేత సకలజంతుజీవకోటిని నిరాహారిఁగాఁజేసె. కానిమ్ము అతిథులెవ్వరేని వచ్చినచో నేకాదశీవ్రతమాహాత్మ్యమును గురించి తెల్పి నిరాహారులైయుండునటుల సల్పుదము. కానిచో ఫలంబులొసంగి పూజింతము.

(ఇంతలో నొకవృద్ధుఁడు క్షుదాగ్నిచేఁ దూలుచువచ్చి నామదేవుమ్రోలఁగూలఁబడును.)

నామ—[తత్తరముతో] స్వామీ! ఈస్థితి మీకేల కలిగినది ?

వృద్ధ—(క్షీణస్వరముతో) అయ్యా! ప్రాణములు పోవుచున్నవి పిడికెడన్నముంబెట్టి పుణ్యముఁగట్టుకొమ్ము.

(కన్నులఁ దేలవేయును)

నామ—(కడువిచారముతో) మహాత్మా! నేడు హరివాసరముగదా?

వృద్ధ—అయ్యా! నాకీవ్రతము లేమియు నక్కరలేదు. ముందింత కబళము నొసంగుము.

నామ—కాంతా! కందమూలాదులఁ దెచ్చి మహాత్మున కర్పింపుము.

[రాధాబాయిలోపలి కరుగును]

వృద్ధు—(శోషనభినయించుచు) నీకందమూలములు నాయాకలినిఁదీర్ప జాలవు. నాకవియేల యర్పించెదవు. నాకుఁగావలసినది భోజనము దక్క పెరవస్తువు లేమియు వలదు. వృద్ధునకొకింత సాయముఁ జేయలేవా?

నామ—మహాత్మా! అతిథిపూజలు సలుపలేకగాదు. నేడేకాదశికదా? ఏకాదశినాడు భోజనము స్వీకరింపఁగూడదని పెద్దలు చెప్పిరి కదా! అట్టి పుణ్యతిథియందు దేవతలుసయితము విష్ణుమూర్తిని నేకదీక్షతో భజించి కృతార్థులగుచున్నారు. అప్పుడు మర్త్యులమగు మనము పక్షమునకొక్కదినము భగవంతుని నిరాహారులమై భజింపఁజాలమా? తండ్రీ! నీయాకలిబాధ యీఫలంబులచేఁ గొంత సమసిపోదా? నేడంటరాని పదార్థమును దెమ్మనుట భావ్యమా? పెద్దలు మీరు మాకు నీతిఁజెప్పి ధర్మమార్గమునకుఁ ద్రిప్పి సద్వ్రతముల నాచరించు నటుల జేయవలెఁగాని నీరీతినిఁ గోరుట న్యాయమా? హరివాసరవ్రతము ననుష్ఠించియేకదా సకలజీవులు రుక్మాంగదుని పరిపాలనయందు మోక్షముఁజెందినవి? మహామునులు సయిత మిద్దానిని సల్పియేకదా తరించినది? స్వామీ! ఒక్కనాటికి ఫలంబుల నారగించి మీ యాకలి నణంపుకొనఁజాలరా?

వృద్ధు—ఓయీ! ముందిచ్చోటఁ బ్రాణంబులు పోవుచుండ వ్రతము వ్రతమని స్వస్తిచెప్పెదవేల? తలప్రాణము తోకకు వచ్చుచున్నది. భోజనమొసంగవా?

నామ—తండ్రీ! నేటిదినమున నొసంగఁజాల.

వృద్ధు—(నోటిమీదచేయినైచికొని] అయ్యో! జీవుడా! నీవెంత యారాటపడుచుంటివోయి. అయ్యో! అయ్యో! కన్నులు తిరిగిపోవుచున్నవి. అయ్యో! నామదేవు! నీవేమో అతిథిపూజాసక్తుఁడవని యిచ్చోటికివచ్చినందులకుఁ పిసికెడన్నమును

బెట్టనైతివి కదా? ఇదియేనా నీయతిథిపూజాస్వభావలక్షణము? కుమారా! ప్రాణముపోవుటకు సిద్ధమగుచున్నది. కనికరముంచి యిప్పుడేనియుఁ గొంతయన్నమునొసంగుము. ప్రాణదానముకన్న నీవ్రతమెక్కువా?

నామ—స్వామీ! మీప్రాణముపోయినచో నాప్రాణము మాత్రముండునా?

వృద్ధు—నీయుపన్యాసము గట్టిపెట్టి రక్షింపుము రక్షింపుము. అన్నదాన మొనర్పుము.

నామ—(విచారముతో) ఒనర్పఁజాలనందులకు క్షమించి యిప్పటికి ఫలముల నారగింపుము.

వృద్ధు—(కనులుమూసి) ప్రాణములు పోవుచున్నవి కుమారా! రక్షింపుము.

నామ—నాప్రాణములుగూడ రాఁగలవు తండ్రీ!

వృద్ధు—ముగిసినది. పిడికె......డ......న్న......

(నిర్జీవుఁడగును)

నామ—(శిరమును మోదుకొనుచు) హా! హా! తండ్రీ! గతించితివా! గతించితివా! అయ్యో! పాండురంగా! ఎంతటివిపద్దశఁ గలిగించితివి. అతిథిపూజా గుణోపేతుఁడనని పేరువహించి చేతులార వృద్ధునిఁ జంపితినే? హరిహరీ! నాజన్మమేల కాల్పనా? ఎందఱికో యన్నదాన మొసంగితినే? కటకటా! వ్రతదినమందే యీ వృద్ధుఁడిటుల నన్నదానముగోరుటేల? (పెద్దపెట్టున శోకించుచు) ఒకనిస్సహాయుని ప్రాణముల నిలువునఁ దీసితినే. ఇంక నా యీ శరీరమేల? అయ్యో! అయ్యో! రామా ఇదియంతయు నీమహిమయే కదా? ఈ వ్రతగుణంబుల నివ్విధిఁ జేకూర్చుటేల? నన్ను వ్రతదీక్షాపరునిఁగా జేయనేల? ఈ వృద్ధుని నేడీనాయందకుఁ జేర్పనేల? ప్రాణముల హరింపనేల?

అయ్యయ్యో! తండ్రీ! ఫలములనారగింపుమని యెంతవేడినను వినవైతివిగదా. ఫలముల నారగించినచో నీదుస్థితి సంభవింప నేరదుగదా. రంగా! ఎంతలో నెంతటిమార్పుఁ గలిగించితివి.

అనుబంధము ౧౮

ఉ. యాచకపాళికేయెడల నాస్తియటంచును జెప్పలేదు కా
ణాచి నొసంగుమంచు నెఱనమ్మినవారల రిత్తవుచ్చలే
దేచరకేని డీకొనుచునే గడియించితి నీదుసేవ! శే
షాచలవాస! నేడిపుడు హా! యీకవృద్ధునిఁ జంపితిగదా?
(విలపించుచుండును

రాధ—[తత్తరముతోఁ బ్రవేశించి) నాథా! నాథా! ఇదియేమి?

నామ—హా! కాంతా! అతిథి హంతకుడనైతిఁగదా?

రాధ—[మిగుల విచారముతో] హా! హా! నేడెట్టిమాట వినవలసి వచ్చె. హా! పాండురంగా! మేమేమియపరాధ మొనర్చితిమని యిన్ని చిక్కులఁ బెట్టుచుంటివి? సంతతము నీచరణసేవలకన్న నన్యమెఱుంగమే? ఒకరికిఁ గీడుఁ జేసియుండమే? అయ్యయ్యో! తండ్రీ! ఎంతటిదుర్భరసంతాపమును గూర్చితివి? నీదాసులకే యిట్టిసంకటములు గల్పించుచుంటివి. దీనులమగు మాపై నింతటి కోపమూనుటేల? మాకు నీకన్న వేఱొండు శరణంబు గలదా? తండ్రీ!

అనుబంధము ౧౯

శా. హా! కృష్ణా! ననుఁబ్రోవవే యనుచు దీనావస్థయందుండి ని
న్నే కాంక్షింపఁ బటాలి ద్రౌపదికి నెంతేసిగా గటాక్షించితే
వే? రాక్షస్త్రాసమేల మాకు... రావే! నన్నుఁబ్రోవవే!
యాకారుణ్యము మాయెడం బసిపెదా! పాండురంగప్రభూ!
[కొంతతడవు ప్రార్థించును]

[కొలఁదిధైర్య మవలంబించి] నాథా! దైవ కృతంబును దప్పింప సమర్థులెవ్వరు? భగవదిష్టానుసరణి జరుగు కార్యంబుల మరల్పఁగలమా?

నామ—కాంతా! నేటితో నాప్రాణములుగూడఁ జెల్లఁగలవు.

[ఇదంతయు విని సత్రమునఁగల జనులచ్చోటికివత్తురు]

జను—(శవమునుగాంచి) హత్యా! హత్యా! అయ్యో! మూఢుడా! అన్యాయముగా నీవృద్ధునిఁ జంపితివేల?

నామ—[దీనవదనముతో] భగవదుద్దేశమున కెవరేమిచేయఁగలరు?

జను—ఓరి క్రూరుడా! మాటలాడుటకింకను నీకు నోరెట్లువచ్చుచున్నదిరా? ఇది భగవదుద్దేశమా? చేతులారఁ జంపి తప్పించుకొనుటకై చూచుచుంటివా? ఈనగరమునకింక నంతటి యరాజకీయము సంభవింపలేదు. ఇప్పుడే భటులు రాగలరు.

(కొందరరిగి భటులను దీసికొనివత్తురు)

భటు—అరే అల్లా! ఖట్టుఫకల్ ఖూని? మాఫాదుషాగారికి చలో ఆడ నీకీ తగ్గదండన చేస్తారు. బేగిచలో.

(అని చెయ్యిబట్టి లాగుదురు)

నామ—(కడుశాంతముతో) భటులారా! నాకు మీ పాదుషాగారి విచారణ మక్కఱలేదు. నాకు నేనే విచారించుకొనఁగలను. ఇప్పుడే యీతనితో నాప్రాణములను సమర్పించుకొనుటకు సిద్ధమైయున్నవాడ. మీరాజుగారింతకన్న నెక్కుడేమి చేయఁగలఁడు.

భటు—మాకీ నీతుల్ గీతుల్ నై. నీకీ ఖట్టుకపోవటం మాదీపని.

[చేతులకు సంకెళ్ళువేయుదురు)

రాధ—[పట్టరాని దుఃఖముతో] హా! నాథా! ఎంతటివాని కెంతటి దుస్థితి సంభవించినది.

సీ. హరిపూజ లేకాని యన్యంబు నెఱుఁగని
 కరములు కఠినసంకెలలఁ దగిలె!
హరిసేవయే కాని యన్యంబు నెఱుఁగని
 భావంబు నరహత్యపాపమందె!
హరికీర్తనమె కాని యన్యంబు నెఱుఁగని
 శ్రవణముల్ పరుషభాషణములవినె!
హరిధ్యానమే కాని యన్యంబు నెఱుఁగని
 మనము మహాశుశానమువడనె!
గీ. కటకటా! భర్తఁ దేడ? యీ కలుకుతునక
 పంపనలకుఁ బాల్పడుటేడ? దైవమా! స
 కల చరాచరముల నొక్కగడియయందె
 యుచ్చ్వాస్సన నాడింతు వెపుడు నగుచు.

[అని విలపించును]

నాయ.—[చిఱునగవుతో] కాంతా! పామరత్వమును జెందకుము. సుఖదుఃఖమ్ములు ప్రాణికి సమానములు. సుఖకాలమున సంతోషము దుఃఖవేళల విచారము నొందుట ధీరలక్షణము గాదు. అన్నిటిని భరించి యేకరూపమున నుండుటయే మెచ్చఁదగినది. నాదుస్థితికై విచారింపకుము. ప్రాకృత శరీరములు భేదములైనను మన యాత్మలు గలసియేయున్నవి. ఆత్మను భేదపరుప నెవ్వరుఁజాలరు. మన యాత్మలు రెండును నొకేకరణి మెలఁగువంత కాలము మనకు విచారమేల? ఎప్పటికేనియు నీదేహములు నశించునుగాని యాత్మలు నశింపనేరవు. ప్రేయసీ! విచారము డిగి సుశీలవై యుండుము. పరాత్పరుని భజించుచుండుము. అన్నిటికి నాతఁడే రక్షకుఁడు. శోకింపకుము. (భటులతో నిష్క్రమించును)

రాధ—హా! నాథా! (మూర్ఛిల్లును)

(తెర వ్రాలును)

౭ వ రంగము. పాదుషా దర్బారు.

(నామదేవు యథాప్రకారవేషమునసే రంగమునఁ బ్రవేశింపవలయును. కోపభావమేమాత్రము లేనివానివలెను కేవలము నగుమొగంబుననున్న వానివలెను గన్పడవలయును. పాదుషా వేషధారణము బంగారుజరీపనిగల మొహమల్ అంగరఖాను దొడిగికొని గాజరీబునిఁదల్పు సకల చిహ్నంబులదాల్చి యుండవలయును. రాయజీ హిందూమతానుసారముగను భక్తుని విధముగను మంత్రిపదవిఁ దెలుపు చందమునను వేషమునుదాల్చి యుండవలెను.)

[తెరనెత్తగాఁ బాదుషా మొదలగువారలాసీనులై యుందురు]

పాదు—రాయజీ! మీదీహిందూమతం ఖూనీల్ షే శేమతం. దీన్కో బడామతం హిందూమతంఅని చెపుతావే.

రాయ—ప్రభూ! తొందరపడి హిందూమతమును దూఱవలదు. ఆభక్తసింహునిటకు రప్పింపుడు. అతఁడే తనమతమత్యుత్తమమని నిరూపింపఁగలఁడు

పాదు—అజీ! అచ్ఛా! (భటులదిక్కై) అరే! ఆతన్కి గొప్పగా పట్కురాండిరా ?

(భటులరిగి నామదేవుని నిర్బంధితునిగాఁ దీసికొనివత్తురు)

నామ—పాదుషావారికివే ధన్యవాదములు.

పాదు—మీహిందూ పశువుల్కెంత జ్ఞానమా ? ఫట్టఫగల్ ఖూనీ షేస్తావే?

నామ—రాజా! వ్రతకర్మానుసరణి నట్టులజరిగెనేకాని యిందు నాతప్పేమియు లేదు.

పాదు—ఖూనీ షేస్తాన్కి వ్రతంకియెందుకు ? ఇంత హన్నంపెట్కా పోయ్యావ్. ఎంతబడామతం మీది హిందూమతం.

నామ—రాజా! హిందూమతమును దూఱవలదు.

పాద—అరే! తాళ్ళకీ మొక్కేది హిందూమతం. పాపులికి మొక్కేది హిందూమతం బూడ్దికి పూసేది హిందూమతం. అచ్చామతం కానైజీ

నామ—(శాంతముతో) అయ్యా! హిందూమతస్వభావమును సమగ్రముగా గ్రహించినచో మీరివ్విధిఁబలుకరు. ఎద్దానినిగూర్చి విచారించినను మూలమునను సరించియే విచారింపవలె. హిందూమతమసామాన్యము. అంతయుఁ బరమాత్మస్వరూపమే పరమాత్ముఁడు నిర్విశేషుఁడయ్యును విశేషమధ్యమున వ్యక్తుఁడగుచున్నాఁడు. నిరాకారుఁడయ్యు ననంతాకారుఁడగుచున్నాఁడు. విశిష్టుఁడయ్యు నిర్విశిష్టుఁడగుచున్నాఁడు. హ్రస్వదీర్ఘస్థూలసూక్ష్మానంద ప్రవాహమాతనిదే. రాజా! దేశమునకంటె నత్యుత్తమమైన పదార్థము దేశమునుండియే వెలుగొందుచున్నది. పరాత్పరుఁడిట్లు తనచిత్రఫలకము నందనంతమగు తనస్వరూపమును వ్యక్తపఱచుచున్నాఁడు. సత్యమేకమైనదనియు, నేకమతగుణాకలితంబగు నదే సత్యమనియు నేకమతసంబంధమై యేకమాత్రస్వరూపమున బ్రకాశించునదే సత్యమనియుఁ దలంచువారు కేవలము నేకమతసంబంధమగు సత్యమునే గ్రహింపఁగలరు. కాని యనంతమగు ననేకమతసంబంధసత్యమును వారు గ్రహింపజాలరు. అనంతమగు నేకత్వ మనంతమగు ననేకత్వమునందుఁ దన్నుఁ బ్రకాశింపఁజేసికొనుచున్నది. సమత్వసిద్ధాని గ్రహింపఁగలరు. ఇయ్యదిహిందూమతమునందు [illegible]ంచుచున్నది ఇతరమతము లన్నియు నీశ్వరునిఁగొలదిగనో కొక్కడుగనో యనేకవిధముల విశేషమధ్యమునబాధించుటకుఁ గడంగుచుండును. హిందూమతముగూడ నీశ్వరుని విశేషమధ్యమున నుంపవలెనని కోరునుగాని యావిశేషమే [illegible]మాత్రస్వరూపమనియు నేక

గుణప్రధానమనియుఁ బరిగణింపదు. పరాత్పరుఁడా విశేషముననేకములగు గుణములచే మించియున్నాడని ప్రతిభక్తుడును దలంచుచునేయుండును. సాకారమందును నిరాకారమందును విశేషమందును నిర్విశేషమందును దీర్ఘమందును హ్రస్వమందును స్థూలమందును సూక్ష్మమందును ధ్యానమునందును దర్శనమందును నెవ్వఁడు సత్యమైయుండెనో యట్టివానినే హిందూమతము నాల్గుగుణంబులచే సాధింపుటకై ప్రబల యత్నములను జేయును. రాజా యిదియే హిందూమత ధర్మవిశేషము.

పాదు—అచ్ఛా! మీకీ యింతా చెప్తేవుంటే తోక్కేరాళ్ళని పూజ చేస్తారెందుకు భాయ్.

నామ—భూవరా! దానియందుండు మహిమల సీవెఱుంగక యిట్లుఁ బల్కుచుంటివి మీరు నిరాకారముగ నమాజుఁ జేయుదురు. సాకారమును గొల్వరు అప్పుడు సాకారమునందు మీమతము భేదబుద్ధినిఁ జూపుచున్నది హిందూమతమట్లదిగాదు ఆకారనిరాకారములను నేకబుద్ధినిఁ భావించును. విగ్రహారాధన మొనర్చునపుడా శిలలకు భగవంతుని వ్యక్తిత్వము నారోపించి యన్నిటియందును సత్యపదార్థమును భావముతో హిందూమతము పూజించుచు పరాత్పరుఁడు సకల చరాచరంబులయందు సూక్ష్మరూపమున వర్తిలుచున్నాడు అట్టిసూక్ష్మరూపము నన్నిటియందుఁ గనుగొనుటకే హిందూమతమున్నత ప్రబలయత్నముల నొనర్చుచున్నది ప్రతిజీవమును బరబ్రహ్మ స్వరూపమే శిలయందును బరమాత్మ స్వరూపముగలదు ఆ పరమాత్మను గురించియే హిందూమతము పూజలొనర్చును.

నిరాకారమును నిశ్చలచిత్తంబున నందరును గొలువ జాలరు. అది మానసికపూజ మనమునందే పరాత్పరుని స్వరూపమును గాంచుచు నాభావప్రకటితమగు రూపము నందే చిత్తమందరికి లగ్నము గానేరదు అట్టి చంచల చిత్తములకై యీ విగ్రహారాధన మేర్పడినది. మానసికా రాధనమందుఁ దన యాత్మనెఱింగినవాఁడే కృతార్థుఁడు గాఁగలవాఁడు. ఆత్మనెఱుంగక పోయినచో నాత్మరూపమున మెలంగు బరమాత్మ స్వరూపమును గన్గొనఁజాలఁడు. అట్లు లగుటఁ జేసి యెల్లర కనుకూలంబగునట్లు నొకవస్తువునందు పరబ్రహ్మస్వరూపమును వ్యక్తపరచి యొకచోటఁ బ్రత్యక్షభావమున నితఁడే పరాత్పరుఁడని తెల్పుచున్నారు. సర్వసముండగు వానికన్నియు నొకటే. భేదమనుమాటయే యుండదు. అన్ని మతములును భగవత్స్వరూపమునకు సమానములే.

పాదు—అచ్ఛాజీ! నీకీభేదం లేక్ పోతే మా దేవుఁడ్కి కొల్వాభాయి.

నామ—రాజా! నీకింకను సమానబుద్ధి కలుగలేదు. నీకొక దేవుఁడు నాకొక దేవుఁడుగలఁడా? మనకెల్లరకు జగన్నాథుఁ డొక్కఁడే. ఆతఁడే పెక్కునామంబులచేతఁ బిలువఁబడుచున్నాఁడు. మీరు "అల్లా" యని పిలచిన మేము "కృష్ణా" యని పిలుతుము. వీనియందు భేదముచ్చారణయందేగాని భగవత్స్వరూపము నందేమాత్రమును లేదు. ఇదియె యెఱుఁగవలసిన పరమరహస్యము. సకలజీవముల కొక్కఁడాసియుండే బుద్ధి కుదురుట దుస్తరము. అట్లగుటఁ జేసియె వేదనుగుణ్యంబుగ భగవంతుఁడును పెక్కునామంబులను పెక్కు రూపంబులను దాల్చి తన నామముచేఁ దన్ను సేవించినను రక్షించుచున్నాఁడు. ఇద్దానికై భేదమెంచుట ఏల? సముద్రమందుఁగల తోయము పెక్కుమందిచే హరింపఁబడుచు నానాసమయంబుననే పెక్కు

నామంబులచే నయ్యది పిలువఁబడుచున్నది. మీరు 'పానీ' యనిన మేము 'పానీయ'మందుము ఈ రెంటికిని ప్రధానవస్తు వేకస్వరూపమేగదా? అర్ధానియందు భేదమున్నచో నప్పుడు భగవంతుఁడేకస్వరూపుఁడని పిలువంబడఁడు. అదిగాక-

మ. మనుజాధీశ! నదీనదంబులవి యేమార్గంబునం బోయినన్
వనిధిన్ జేరుట లేదె? యంతమున భూభాగంబునం దివ్యధీన్
మనుజుల్ పక్కురు పెక్కునామముల సంభావించినన్ భార్గవీ
శునిఁ జేరన్ దుదకన్నియున్గలని సంశోధింపఁ దత్వంబులన్.

పాదు—భాయీ? నాకే మీమతం గొప్పతనాన్కి గొప్పనిదర్శనం సూపిస్తావ్.

నామ—రాజా! భగవదేచ్ఛ యెట్టులున్నచోఁ దప్పింపఁగలమా?

పాదు—అచ్ఛా! మీదేవుడ్కి షూస్తాం. ఈషచ్చినమన్స్కికి లేపాలె నైంతో మతం గితం ఛోడ్ దేవ్. నీఘానాన్కిగయా. ఏం షేస్తావ్.

నామ—నన్నడుగ నేటికి? అన్నిఁటికి నాపాండురంగడేకలఁడు.

పాదు—షరే లేపు షూస్తామ్.

నామ—(బద్ధాంజలియై) హే పరమపురుషా! ఎంతటివిచిత్రనాటకమున నిల్పితివి. నేఁడుగదా నీభక్తవాత్సల్యమును జూపుట. నాఁడు విప్రకుమార రక్షణార్థమై నీచెలికాఁడు ప్రతినవట్టినఁ బ్రోముంషించితివి. తండ్రీ! నేఁడు నన్నుఁ బాలింపుము. ఈ వృషుని సజీవునిఁగా నొనర్పుము. నీశక్తిసామర్థ్యముల నీభూనాథుని మ్రోలఁ బ్రకటించి యాతనికిఁగల యజ్ఞానమును దొలఁగింపుము. ఆతని హృదయమ్మున నీమహిమల నెలకొల్పుము. దేవా! సర్వశక్తి పరిపూర్ణ ప్రభావా!

అనుబంధము ౨౦

సీ. సృష్టింప భేదింప శీలింప నాలింప
మోక్షదాయకమైన మూర్తియెద్ది?
రంజింప రాణింప రక్షింప శిక్షింప
మూలకారణమైన మూర్తియెద్ది?
ప్రాపింప దీపింప భావింప భాషింపఁ
బుణ్యప్రదంబైన మూర్తియెద్ది?
పులకింపఁ దిలకింపఁ బొలియింపఁ బుంజింప
మంగలియనఁదగు మూర్తియెద్ది?

గీ. అట్టి నీవిశ్వమూర్తి సహర్నిశంబుఁ
గొలుచుచుండెడు నీభక్తికోటినెల్లఁ
బుత్రప్రేమప్రవాహంబు బొంగిపారలఁ
బ్రోచెదవుకాదె? వనమాలి! పుణ్యశాలి!

(కొంతతడవు ప్రార్థించును)

(పాదుషాదికైక్య) రాజా! ఇదేపనుము.

శా. శ్రీనారాయణ పాదపద్మయుగళీ చింతాసుధాపానమే
నానీతాధ్యవసాయచిత్తమున దుర్వ్యాపారముల్ మాని బ్ర
హ్మానందంబునఁ జేయుచుండుటదె తథ్యంబైన నీవృద్ధుఁడే
ప్రాణాపాయములేక నీయెదుటనే భాషించెడున్ జూడుమా?

[వృద్ధుఁడుసజీవుఁడై లేచును అందరు కరతాళములఁ జేయుదురు]

పాదు—(తెల్లబోయి చూచుచు ...)

వృద్ధ—రాజా! నామదేవు సామాన్యుఁడని యెంచకుము. కేవల మాతఁడు పాండురంగ స్వరూపుఁడే. భగవత్ప్రీతియుండనై యాతనిఁ బరీక్షించుటకును నీకుందు భిన్నాభిప్రాయము నాతనిచేఁ దొలఁగించుటకును జగంబునఁ బాండురంగని భక్త వాత్సల్యమును జూపుటకును నేనిట్లులొనర్చితి. ఆమహాత్ముని యెదుట మనమల్పులము. భక్తాగ్రణీ! నీవ్రతదీక్షను మెచ్చితిని. నిశ్చలచిత్తమున నిల్చుటయేకదా ధీరలక్షణములఁ జాటు నది. కుమారా! నేఁజేసినచర్యనుగూర్చి వింతపడకుము. ఇది యంతయు నాపాండురంగని యాజ్ఞ

పాదు—(భక్తిభావముతో) సలాం. అచ్చాజీ.

(అందరు నమస్కరింతురు)

నామ—(అందరిని లేవదీసి) రాజా! వ్రతానుష్ఠానంబుకై యరుగ వలయు. నేడు హరికథాకాలక్షేపమున మెలంగుదము. మంత్రిపుంగవా! రమ్మి.

[నిష్క్రమించును]

[సభముగింపఁబడును]

[తెరవ్రాలును]

3వ రంగము — దేవాలయము — విప్రపురము

(విప్రులందరు శాస్త్రీయముగా వేషమును ధరించవలయును. [illegible] అగ్రహారమున [illegible] [illegible] నంబివలయును [illegible] [illegible] గుడినొద్దకుం జిక్కుటిక్కు [illegible] మృదంగము తాళము సుతియు మొదలగు [illegible] [illegible] [illegible].)

[తెరనెత్తగాం దేవాలయంబున పూజారులు పూజసేయుచుందురు]

వెంక — రామావధాన్లు! మంత్రపుష్పం పూర్తి అయినదా?

రామ — ఏమాత్రొందర? కొంచెము సేపు దాళలేవా యేమి?

వెంక — ఎంతసేపో యితానుట. ఏమిసక్రమముగాం జెప్పిచావవలెనా? ఏవో రెండుమూడు తెలుకూసి ముగించుకోరాదా. పెద్దబుడుగువలె చేస్తావెందుకు!

రామ — ఏమండోయి! ఉత్సవమునాడన్న సక్రమముగా జరుపనీయండి. మామూలు దినములందు మన మున్నూరుకూసినా భయము లేదు.

వెంక — ఇప్పుడుమాత్ర మంతభయమేమి వచ్చినదిరా!

రామ — పదిమందివచ్చినప్పుడైనా కొంచెము మాలిన్యము చేయకపోతే మనకెట్లు శాస్త్రజ్ఞులంటారు. అప్పుడేమనుకుంటే యేముంది?

వెంక — సరేసరే. ఇంతభయమా? ఈ వెధవలకు మనము చేసే సంగతులేమి తెలియగలవు. కృష్ణశాస్త్రీ! అభిషేకము ఇంతలో నందరికీ నొసంగుము ఇంతలో నాతిపిదపకూడ ముగియును.

రామ — దానియందింకను కొంచెము నీరుపొయ్యండి.

వెంక — అదంతా మాకు నేర్పనక్కరలేదు. నీదేమో నీవు ముగించుకొని ప్రసాదమును సిద్ధము చేసియుంచుము.

కృష్ణ — రంగని పాదతీర్థమును పుచ్చుకోనుడు.

[అందరికి నక్కడనున్న విప్రులకొసంగుచుండును]

(భజనసేయుచు నామదేవాదులు ప్రవేశింతురు.)

నామ—అయ్యా! సమయమునకువచ్చితిమి. మాకుఁగూడఁ దీర్థము నొసంగుడు.

కృష్ణ—మీరందరెవ్వరు?

నామ—పాండురంగని భక్తులము.

కృష్ణ—ఇక్కడ భక్తులుగానివా రెవరయ్యా! మీవర్ణ మేది?

నామ—వర్ణముతో నిమిత్తమేమి మహాత్మా!

కృష్ణ—చెప్పుటకు వెనుకాడెదవేల? శూద్రవర్ణమా యేమి?

నామ—అవును.

కృష్ణ—అలా చెప్పుము. (గుడిదిక్కై) ఏమోయి రామావధాన్లు శూద్రభక్తులువచ్చి తీర్థమడుగుచున్నారు.

రామ—[బయటికివచ్చి] ఎవరయ్యా మీరందరు? శూద్రవెధవల కిక్కడఁ దీర్థమునిచ్చువార లెవ్వరును లేరు. ఇది బ్రాహ్మణులకు సంబంధించినచోటుగాని శూద్రులు నిలుచుతావుగాదు. అవతలికి వెళ్ళిపొండు.

నామ—స్వామీ! మహాత్ములు మీరలే యిట్లులఁ బల్కినచో మాకు దిక్కెవ్వరు? ఆలయంబునగూడ నిర్ణేశస్థలములుండెనా? భగవంతుని దృష్టి కందరును సమానులే. ఆతని సదనంబునఁ గాలూనుటకు మీకొక్కరికే యధికారి మొసఁగెనా?

[ప్రవేశము—ఇంకొక బ్రాహ్మణుడు]

రామ—(ఆతనిఁజూచి] గోపాలమూర్తి! దయచేయుము.

గోపా—[నామదేవాదులఁజూచి] ఇదంతా యేమిటి? ఆలయమంతా శూద్రమయంగా చేసినావే?

రామ—ఎక్కడచచ్చేది? ఇవ్వాళ లేచినవేళ యటువంటిది. ఏమయ్యా! మీరు బయటికిపోండయ్యా! మాకవతలవారి చేతిలో మాటవస్తుంది.

నామ—అయ్యా! మావలన నిబ్బంది యేమికలుగుచున్నది?

వెంక—ఎవళ్ళురామీరు? మాయంటివారిముందర నోరెత్తి నిర్భయముగా మాటలాడుచున్నారు. మేమెవ్వరమో యెఱుఁగుదురా? మామాటకుఁ బాంసురంగడే భయపడుచుండ శూద్రసన్యాసులు మీరెంతవారని మాకు నీతి జెప్పెదరు? మర్యాదగా అవతలికేగుడు ఇది బ్రాహ్మణులకేకాని శూద్రులకు నియమింపఁబడిన స్థలముగాదు. నోరుమూసికొని పొండు. లేనిచోఁ జెంపేటికాప్రదానంబగును

నామ—భూసురోత్తమా! జ్ఞానధర్మస్థులగు మీరలింతులఁ బలుకఁదగునా? మేమాలయంబులోనికి రాలేదే. మీస్వజాతివారలందరికి నొసంగిన యనంతరమే మాకొసంగుడు.

వెంక—ఎంతచెప్పిన బుద్ధిలేదా? రంగని పాదతీర్థము బ్రాహ్మణులకేగాని యితరులకెవ్వరికి నియ్యఁబడదు. వలసినంత తీర్థము మాకోనేటియందుఁ గలదు. అచ్చట మీకడుపారఁ ద్రావుడు.

నామ—అందు మీయాజ్ఞ యేమున్నది స్వామీ!

వెంక—ఏమిటి? ఇంకను మాప్రతాపమెఱుఁగవా నీవు? ఈ యాలయంబునఁగల పూరిషడక దగరచుండియు మా యధికారమునకు లోఁబడియున్నవి. ఆకోనేటియందు మాత్రము మీయిచ్చవచ్చినటులఁ దిగి నీరుఁద్రావవత్తురా?

కృష్ణ—[జనాంతికముగా] ఓరీ! వేంకటస్వామీ! ఎక్కువగా మాటలనకుమా? వాండ్లందరొకటిగాఁ గూడిరా మనపనియున్న. ఈతఁడెవ్వఁడో గొప్ప శాంతస్వభావముగలవాఁడు ఈతని తీరుఁ జూడ భక్తశేఖరుఁడగు వాసుదేవునివలెఁ గన్పడుచున్నాడు. మిగులుగా మాటలు [illegible]. ఈతఁడు తలచినచో

భగవంతునిఁగూడ స్వాధీనము జేసికొనఁగలడు. అందరును మన నోళ్ళకు వెఱచి యూరకుండుటచే మనయాటలు సాగుచున్నవి కాని లేకపోతే గతులున్నవా ?

వెంక — (జనాంతికముగా) నీకేది తెలియదుగాని మాటలాడకు. ఇంత మాత్రపు గండ్రతనమే లేకున్న మనపప్పులుడుకునా? ఈ వెధ వలవలన మనకుఁ గలుగు భయమేమియును లేదు.

నామ — అయ్యా! తీర్థమునొసంగకున్నచోఁ గొంచెము ప్రసాదమేని యొసంగెదరా?

వెంక — (పట్టరాని కోపముతో) నోరు మూయుము. మీకిక్కడఁదీర్థ ప్రసాదముల నిచ్చుటకెవ్వరును లేరు. ఉండదలచినచో నాలయపు వెనుకభాగమున నుండుడు. [మెడఁబట్టి నెట్టును]

నామ — (శాంతభావముతో) స్వామీ! అంతమాత్రము తావొసంగుటయే మీకు పదివేల నమస్కారములు (భక్తుల దిక్కు) సోదరులారా! మనస్థలమునకేగుదము రండు.

ఆలయము — వెనుకభాగము

నామ — భక్తులారా! పాండురంగడు సర్వాంతర్యామి యగుటఁజేసి యిచ్చోటను నిలచియున్నవాడు భజనసేయుడు

అనుబంధము ౨౧

(భక్తులందరు భజనసేయుచుందురు)

(బద్ధాంజలియై) తండ్రీ! పాండురంగా!

శా. భూదేవోత్తములన్నఁ జేర్చవని నీపూజావిధానంబునం
దేదో పంచమునకా నటించుచును దుష్కృత్యంబులన్నిల్చి నీ
పాదద్వంద్వముఁగొల్వనీక యిటులకా భాషింపుచుండంగఁ గృ
ష్ణా! దీనావన' నీకుఁ జెల్లునె? మముకా రక్షింప రాకుండఁగకా.

మహానుభావా!

గీ. నిరుపమానందలహరిలో వరలునీవు
ప్రబల భీకర గోముఖవ్యాఘ్రములనఁ
బోలు నీయర్చకులమధ్యఁబొదలఁగలవె?
తిరుగుమా! మాదెసకు భవహారణమూర్తి!

(వెంటనే గుడితిరిగిపోవును)

(పాండురంగనిఁగాంచి పట్టరాని సంతసమున)

ప. జయజయపాండురంగ! నిజశాత్రవసంచయగర్వభంగ! దు
ర్దయభవతాపభంగ! ఖగరాజ తురంగ! శుభాంగ! మానవా
మయవితమఃపతంగ! మునిమానసవారిజమత్తభృంగ! దు
ర్నయపరిశోధనాంగ! సుస్పృహామయవార్థిసుధాంగ! కేశవా!

[భజన సేయుచుండును]

ఆలయము—పార్శ్వస్థానము

వెంక—కృష్ణశాస్త్రీ! కొంపమునిగిందే గుడికి గుడియేతిరిగిపోయిందే

కృష్ణ—నేఁజెప్పితే నీవు విన్నావా? అటువంటి భక్తసింహులఁ బరాభ
వించిన భగవంతుఁడూరకొనునా?

వెంక—ఆపోది యిప్పుడెందుకు? ముందిప్పుడు మనము జేఁయవలసిన
దేమి? తీర్థప్రసాదములన్నియు గుడియందేయున్నవి.

రామ—చేయునదేమున్నది? ముందు నీవుబోయి యామహాత్ముని కాళ్ళ
మీదఁబడి క్షమాపణ వేడుకొనుము.

వెంక—నేను బోయి యాశూద్రవెధవను క్షమాపణమడుగుటయే?

కృష్ణ—అంతట నోటినిఁ గట్టిపెట్టుము ఈమాట వాండ్లు విన్నచో
నీవు చెప్పినటుల నిజముగాఁ జెప్పేటికా ప్రదానముకాఁగలదు.

వెంక—(పట్టుదలతో) నాకాతని కాళ్ళమీదఁ బడి యేడువవలసిన
యవసరమేమియును లేదు. నాకిక్కడఁబని యేమియును లేదు.

(పోఁబోవును)

అంద—(అడ్డగించి) మాకుఁ బ్రసాదమును బెట్టి మఱి కదలుడు.

వెంక—నాయొద్దనుండినగదా మీకుఁబెట్టుట. పోయి యాతనినే యడుగుడు.

అంద—(లేచి నిలువఁబడి) అడుగుటకు మాకేమిపని? ఇదియంతయు జేసినవాఁడవు నీవుగాని మేముగాదు. పెట్టి మఱి కదలుము.

వెంక—(స్వగతము) ఇది నాకుఁ దప్పదు. వీరు వెడలిపోనివ్వరు. ఇంత బ్రతుకుబ్రతికి యింటివెనుకఁ జచ్చినన్నట్లు ఇంతశాస్త్ర వేత్తనై తుదకు శూద్రుని కాళ్ళు పట్టవలసివచ్చెఁగదా? కర్మ విధి యెంతటిది? [ప్రకాశము] అయ్యలారా! అతని యొద్ద కేగుదము రండు.

[అందరును వెళ్ళుదురు]

వెంక—(నామదేవుని దగ్గరి) మహాత్మా! నాతప్పు క్షమించి నన్ను మన్నింపుడు. [అని కాళ్ళపైఁబడును]

నామ—(తత్తరముతో లేవఁదీసి) స్వామీ! నాయట్టియజ్ఞానుఁడా మీయట్టివానిని క్షమించుట? నాయపరాధమేదేనియున్నచో క్షమింపుడు.

రామ—మహాత్మా! భగవంతుఁడు కూడని దిక్కు మొగంబైయున్న వాఁడు. యథాస్థితి నొనర్పుడు.

నామ—(భక్తిభావముతో) తండ్రీ! పాండురంగా! భక్తులందఱి కను కూలంబగు దిక్కు మొగంబుననే యుండుము. నాయొక్క నికై కూడనిదిక్కు మొగంబున నుండుటేల? నేటికిఁగదా నీభక్త వాత్సల్యమహిమ యందఱికిఁ దెలియవచ్చినది? తండ్రీ యథా స్థితిని నుండుము. [విప్రులఁగాంచి] మహాత్ములారా! పూర్వ స్థానమున కేగుదము రండు.

(అందరును నరుగుచుండ వారి వెంటనే గుడియుఁ దిరుగుచుండును)

వెంక— అయ్యా! తీర్థప్రసాదముల నీరేయొసంగుడు.

[నామదేవు అచ్చటనున్నవారలకందఱకును తీర్థప్రసాదముల నొసంగుచు విష్ణు సంకీర్తన మొనర్చుచుండును.]

అనుబంధము ౨౭

[భక్తులందరు భజన సేయుచుందురు]

(విప్రులు స్వామికి హారతులొసంగుచుందురు)

[తెర జారును]

మంగళము

మ. హరిపాదాంబుజయుగ్మక స్మరణ నిత్యాసక్తి భద్రాత్ములై
దురితాంభోనిధి నీదుచున్ సుగుణసందోహస్వదానంద స
స్ఫురిత ప్రాభవకీర్తికాములయి సుజ్ఞానప్రదాసంఘులై
ధరణిన్ మానవులుండ్రుగాత! సకలార్థావాప్తి సంధిల్లఁగన్.

ఇది

శ్రీ గౌతమగోత్ర మహావాది కులాన్వయ హనుమయమహారాజ సకలసుకవిబుధజనవిధేయుఁడు
వేంకటరత్న ప్రణీతంబగు

'భక్తి నామదేవు'

అను నాటకంబునందు సర్వంబును

సంపూర్ణము

లింగం అండ్ కో.,

ఫొటోగ్రాఫర్సు, ఫొటోగూడ్సు డీలర్సు,

గాంధిచౌక్, తెనాలి.

శరీరములు గతించినను చిరస్థాయిగనిల్చి జ్ఞాపకచిహ్నముగ నుండునది ఛాయాపటము (ఫొటోగ్రాఫు) ఒకటియే. అట్టి ఫొటోలు స్వయముగ తీసికొనుటకు కావలసిన కెమికల్సు, ప్లేట్సు, మౌంట్సు చేతిలోను, జేబులో నుంచుకొనుటకు వీలైన చిన్నకెమేరాలును, పెద్ద రకము కెమేరాలును. యివియవియనకేల ఫొటోలు తీసికొనుటకు కావలసిన సామానులన్నియు చౌకధరలకు మాయొద్ద దొరకును. ఫొటోగ్రాఫులుగాని, బ్రోమైడ్ యన్లార్జిమెంట్సుగాని కావలసిన సుందరముగాను, చౌకగాను, తయారుచేసి సకాలమునకు యీయగలము.

ప్రొప్రయిటరు:

యనమదల కోటిలింగందేవర,

నివాస స్థలము:—[వినాయక దేవళము వద్ద.]

ఈనాటకములు వలయువారు :—

☞ పన్నాల సత్యనారాయణ,

తెనాలి, గ్రామలింగేశ్వరపేట

అని వ్రాయవలయును—